

TC
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

XIX. YÜZYIL'DA MARDİN ŞER'İYYE SİCİLLERİ'NDE
KADIN TEREKELERİ, TRANSKRİPSİYON VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

Nesrin ZEYREK

Tez Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ekrem AKMAN

Mardin-2019

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı 11751009 numaralı öğrencisi Nesrin ZEYREK'in hazırladığı **“XIX. Yüzyılda Mardin Şer’iyye Sicillerinde Kadın Terekeleri Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi”** başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 18/07/2019 Perşembe günü saat 10:00’da yapılmış, tezin onayına oy çokluğu/oybirliğiyle karar verilmiştir.

Üye :Doç. Dr. Oktay BOZAN

Üye :Dr. Öğr. Üyesi Fasih DİNÇ

Danışman :Dr. Öğr. Üyesi Ekrem AKMAN

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu’nun/...../2019 tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2019

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Ömer BOZKURT

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	12
1. OSMANLI TOPLUMUNDA KADIN VE KONUMU	12
1.1. Kadın ve Miras	12
1.2. Osmanlı Kuruluş Dönemi Toplumunda Kadın.....	13
1.3. XIX. Yüzyıl Sonrası Osmanlı Toplumunda Kadın.....	17
1.4. Osmanlı’da Kadın Giyimi.....	18
1.5. Osmanlı’da Aile ve Evlilik	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	23
2. XIX. YY. MARDİN KADIN TEREKELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	23
2.1. XIX. Yüzyıl Mardin Kadın Terekeleri ve Anlatım Özellikleri	23
2.2. Terekelerde Mardin	28
2.2.1. Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu	30
2.2.2. Tereke Sahiplerinin İsimleri	31
2.2.3. Varislerin Sayısına Göre Dağılım.....	34
2.2.4. Yetim Varislerin Haklarını Korumak Amacıyla Yapılan Uygulamalar .	35
2.2.4.1. Vasi Tayini ve Kadınların Vasi Olmaları	36
2.2.4.2. Muamele-i Şer’iyye (İstirbah)	40
2.2.5. Çocuk Sayılarına Göre Dağılım	42
2.2.6. Mardin Kadınlarının Serveti	46

2.2.7. Mardin Kadınlarının Hayır İşleri	48
2.2.8. Terekeyi Oluşturan Mal Grupları	50
2.2.8.1. Gayrimenkul Mallar.....	50
2.2.9. Mardin’de Kadınların Kullandığı Ev Eşyaları.....	54
2.2.9.1. Ev Sergileri	54
2.2.9.2. Oda Mefruşatı	56
2.2.9.3. Mobilya Grubu Eşyaları	57
2.2.9.4. Yatak Takımları	58
2.2.9.5. Aydınlatma Aletleri	60
2.2.9.6. Isıtma Aletleri	60
2.2.9.7. Mutfak Alet ve Malzemeleri.....	61
2.2.9.8. Temizlik ve Hamam Eşyaları	65
2.2.9.9. Dinsel Öğeler	68
2.2.9.10. Tabanca ve Tüfenk Malzemeleri	69
2.2.9.11. Hububat Ürünleri	69
2.2.10. Mardinli Kadınların Giyim-Kuşam Eşyaları	69
2.2.10.1. Kumaşlar.....	70
2.2.10.2. Giysiler	72
2.2.10.3. Giysi İle İlgili Aksesuarlar	78
2.2.10.4. Bele Bağlananlar.....	79
2.2.10.5. Başa Takılanlar	81
2.2.10.6. Ayağa Giyilenler.....	82
2.2.10.7. Takılar.....	84
2.2.10.8. Kişisel Eşyalar	87

2.2.11. Mardinli Kadınların Ekonomik Durumu	88
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	95
3. TEREKE KAYITLARININ TRANSKRİPSİYONU	95
SONUÇ	148
KAYNAKÇA.....	150
ÖZGEÇMİŞ	158

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nin hukuki, sosyo-ekonomik, kültürel tarihinin araştırılmasında şer'iyye sicilleri önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmanın temel kaynağını Mardin'e ait XIX. Yüzyıl Şer'iyye Sicilleri'nde bulunan kadın tereke kayıtları oluşturmaktadır.

Terekelerin içeriğindeki özgün bilgiler dönemin kadınlarının sosyo-kültürel ve toplumsal konumları ile alakalı önemli bilgilere ulaşmamızı sağlamıştır. Bu bağlamda çok kültürlü bir yapıya sahip olan Mardin kadın tarihi araştırmalarının terekeler doğrultusunda yapılması ise önem arz etmektedir. Araştırmamızın ana unsuru olan kadın tereke kayıtlarında fert düzeyinde elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda Osmanlı toplumunda kadın ile ilgili genel bir kanaate ulaşmak da mümkündür.

Çalışmanın amacı XIX. Yüzyıl Mardin kadınının toplum içerisindeki konumunun aydınlatılmasına ve siyasi tarihin gölgesinde kalan Osmanlı sosyokültürel tarih araştırmalarına katkıda bulunmaktır.

Tez konusunun ve sicillerdeki terekelerin belirlenmesinde yardımcı olan Sayın Prof. Dr. İbrahim Özcoşar'a, tezin hazırlanması sürecinde özellikle belgelerin değerlendirilmesi ve yorumlanmasındaki yardımlarından dolayı tez danışmanım Sayın Dr. Ekrem Akman'a ve bu süreçte destekleri için aileme teşekkür ederim.

Nesrin ZEYREK

Mardin 2019

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

XIX. Yüzyıl'da Mardin Şer'iyye Sicilleri'nde Kadın Terekeleri, Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi

Nesrin ZEYREK

Mardin Artuklu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğrt. Üyesi Ekrem AKMAN

2019: 169 Sayfa

Şer'iyye sicilleri Osmanlı sosyal tarihi araştırmalarında özgün bilgiler içermesi yönüyle önemli arşiv kaynaklarından biridir. Siciller içerisinde bulunan tereke kayıtları ise vefat eden kişinin geride bıraktığı mal, mülk, eşyanın değerinin belirlenmesi ve varisler arasında taksim edilmesi ile ilgili bilgiler içerir.

Bu çalışmada XIX. Yüzyıl Mardin Şer'iyye Sicilleri içerisinde 1221-1317 tarihlerini kapsayan 14 defterde bulunan 23 kadın terekesindeki veriler esas alınarak Mardin'de dönemin kadınlarının sosyo-ekonomik konumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İlk olarak Osmanlı hukuku, mahkemeler ve kadılık makamı ile ilgili bilgilendirmeler yapılmıştır. Ardından şer'iye sicilleri ve sicillerin içerisinde bulunan tereke kayıtlarının öneminden bahsedilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı'da kadının sosyal hayattaki konumu ve kadınların giyim-kuşam kültürü ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Devamında ise kadının aile içindeki hakları ve konumuna değinilmiştir.

İkinci bölümde ilk olarak terekelerin anlatım özellikleri ve tereke sahipleri ile ilgili bilgiler verilmiş, ardından yetim kalan çocukların ve mallarının korunması ile

ilgili yapılan uygulamalar değerlendirilmiştir. Daha sonra XIX. Yüzyıl'a ait kadın tereke kayıtlarında miras olarak bırakılan menkul ve gayrimenkul mallar, ev ve mutfak eşyaları, giyim-kuşam, ziynet eşyaları gibi maddi kültür unsurları hakkında değerlendirmeler yapılarak Mardin kadınının gündelik yaşantısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kadınların servetleri, nakitleri, borç ve alacakları, para ve altın gibi iktisadi bilgiler de yine terekelerdeki veriler ışığında değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölüm ise yirmi Müslim üç gayrimüslim kadın olmak üzere toplam 23 tereke kaydının transkripsiyonundan oluşmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mardin, kadın, tereke, Şer'iyye Sicili

ABSTRACT

Master Thesis

Woman's Heritages, Transcription And Their Evaluation in Mardin Shaira Records, in The 19th Century

Nesrin ZEYREK

Mardin Artuklu Universty

Institute of Social Sciences

Department of History

Thesis Advisor: Dr. Ekrem AKMAN

2019: 169 pages

Shaira Records which include original informations for Ottoman Social History research are one of the most important archive sources. Heritage Records which are a part of Shaira Records contain informations about the valuation of the property left behind by the deceased person and the distribution of the property among the heirs.

This study reveals the socio-economic status of women in Mardin. In this study, from the 19th century Mardin Shaira Records, the heritage data of 23 women in the 14 notebooks covering the dates 1221-1317 is used.

First of all, there are some informations about the Ottoman Law, courts and Muslim Judges. Afterwards, there are some explanations about Shaira Records, Heritage Records and their importance.

This study consists of 3 parts. In the first part, there are explanations about women's clothing culture and women's position in social life in Ottoman Empire. In addition, there are some informations about rights and position of women in family.

The second part of study starts with properties of heritages and informations about inheritors. After that, practices about protection of orphans and their property

is evaluated. Then, daily life of Mardin women is revealed with the help of heritage records belong to 19th century. Material and cultural elements such as estate and real estate goods, household and kitchen utensils, clothing and jewelry are investigated. Women's economic informations such as wealth, cash, debts, receivables, money and gold are evaluated in the light of data of heritage records. The third part consists of a transcription of 23 heritage records, 20 muslim and 3 non-muslim women.

Key Words: Mardin, women, heritage, Shaira Records.

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: XIX. Yüzyıl Mardin Şer'iyye Sicilleri ve Kapsadığı Tarihler	23
Tablo 2: Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu	30
Tablo 3: XIX. Yüzyıl Mardin Kadın Terekelerinde Geçen Müslüman Kadın İsimleri.....	33
Tablo 4: XIX. Yüzyıl Mardin Kadın Terekelerinde Geçen Gayrimüslim Kadın İsimleri.....	34
Tablo 5: Vefat Eden Kişilerin Mirasçılarının Adet ve Oranları.....	34
Tablo 6: Tereke Sahipleri ve Çocuk Sayıları	43
Tablo 7: Müslim ve Gayrimüslim Kadınların Çocuk Dağılımı	45
Tablo 8: Ailelerin Çocuk Sayılarının Oranları.....	45
Tablo 9: Mardin Kadınlarının Mirasları	47
Tablo 10: Terekelerde Nakit Kaydı	90
Tablo 11: Terekelerde Alacaklı Olanlar.....	91

KISALTMALAR LİSTESİ

<i>bkz.</i>	Bakınız
<i>C.</i>	Cilt
<i>Çev.</i>	Çeviren
<i>DİA</i>	Diyanet İslam Ansiklopedisi
<i>Hız.</i>	Hazreti
<i>MAÜ</i>	Mardin Artuklu Üniversitesi
<i>MŞS</i>	Mardin Şer'iyye Sicili
<i>No.</i>	Numara
<i>s.</i>	Sayfa
<i>S.</i>	Sayı
<i>TDK</i>	Türk Dil Kurumu
<i>Vs.</i>	vesaire
<i>yy.</i>	Yüzyıl

GİRİŞ

Geçmişten günümüze değin genellikle siyasi tarih araştırmalarının ön planda olduğu bilinmektedir. Altı yüz yıllık bir geçmişi olan Osmanlı Devleti'nin bünyesinde farklı etnik ve dini unsurları barındırması çok kültürlü bir yapıda olmasını sağlamış ve sosyokültürel araştırmaların yapılması için oldukça geniş bir yelpazeye sahip olduğunun göstergesi olmuştur. Günümüzde bu gerçeğin fark edilmesiyle toplumsal tarih çalışmalarının ivme kazanarak ilerlediğini ve bu araştırmaların yapılmasında şer'iyye sicillerinin muhtevastaki verilerin büyük önem taşıdığını söyleyebiliriz. Çünkü sicillerde iktisadi, sosyal, adli birçok konuda olduğu gibi günlük hayata, bireylere, kadın ve çocuklara özetle siyasi tarihin görmezden geldiği toplumu oluşturan temel unsurlara dair detaylı bilgilerin de bulunduğu görülmektedir.

Araştırmanın ana unsuru olan tereke kayıtları ise şer'iyye sicili defterleri içinde yer almaktadır. Terekeler sicil defterleri içinde müteferrik olarak bulunduklarından Mardin Şer'iyye Sicilleri defterlerinden tereke kayıtları seçme usulü ile alınmışlardır. Bazen de müstakil defterlerde tutulan tereke kayıtlarında ölen kişinin adı, sakin/sakinenin yaşadığı mahalle/köy, medeni durumu, varsa çocukları, sağır/sağire çocuklara vasi tayini ve varisler belirtilirdi. Ardından miras olarak bıraktığı menkul, gayrimenkul mallar tek tek değerleri ile listelenir, alacak/borç, mehir miktarı belirtildi. Sonrasında varsa borç tutarı, defin masrafları, resm-i kısmet vb. vergiler, tereke sahibinin hayır işleri için ayrılmasını istediği meblağ, terekenin toplamından düşölür ve kalan miktar şer'i hukuka göre varisler arasında paylaştırılırdı.

Tereke kayıtları ile ilgili çalışmaların genellikle Osmanlı Devleti idaresi için önem taşıyan İstanbul, Edirne, Bursa gibi şehirleri kapsadığı bilinmektedir. Fakat çok renkli bir etnik yapıya sahip olan Mardin gibi bir coğrafyanın özellikle bu bölgedeki kadının sosyal tarih çalışmalarına konu olması bizim için ayrı bir öneme haizdir. Çünkü kadının toplumsal konumu ülkemizde hep tartışlagelmiş bir konu olmuştur. Çalışmamız ile XIX. Yüzyıla ait Mardin Şer'iyye Sicilleri içerisindeki Müslim-

gayrimüslim kadın terekelerinde bulunan Mardin kadınının günlük yaşantısına ait detaylardan yola çıkarak Osmanlı'da kadının ekonomik ve sosyokültürel konumu, hak ve özgürlükleri ile ilgili bilgi sahibi olmayı amaçladık.

Araştırmamızda şer'iyye sicilleri, kadılık makamı ve görevleri, tereke defterleri hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra, XIX. Yüzyıl Mardin Şer'iyye Sicilleri içerisinde tespit edilen 20 Müslim 3 gayrimüslim kadının terekesinin transkripsiyonu yapılmıştır. 14 sicilde bulunan 23 terekedeki veriler doğrultusunda terekelerin anlatım özellikleri, tereke sahiplerinin isimleri, medeni halleri, servetleri, yetim çocukların ve mülklerinin korunması için vasilik, muamele-i şer'iyye uygulamaları, varislerin kimler olduğu, maddi kültür unsurları olan giyim-takı eşyaları, mutfak-ev eşyaları değerlendirilmiştir. Bu sayede anılan dönemde Mardin'de yaşayan bir kadının oturduğu ev, evin içerisinde kullanılan mefruşat, döşemelere ve mutfak kültürüne ait birçok detaylı bilgiye ulaşılmıştır.

Çalışmada Mardin Şer'iyye Sicillerinde yer alan kadın terekelerindeki verilerden faydalanarak, özelde Mardin'de genelde Osmanlı'da kadınların konumları tarih perspektifinden değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çalışma Mardin'in etnografik araştırmalar için ehemmiyetli bir coğrafya olduğunu ve bu coğrafya ile ilgili yapılacak akademik çalışmaların gerekliliğini ortaya koymuştur.

OSMANLI DEVLETİ'NDE MAHKEME ve ŞER'İYYE SİCİLLERİ

Osmanlı'da Mahkeme ve Kadı

Osmanlı Devleti'nin geniş coğrafyalarda yüzyıllarca hâkimiyeti sağlayabilmesi adaletle hükmedebilmesinin bir sonucudur. Osmanlı kuruluş döneminden itibaren şer'i ve örfi hukuk temelli bir sistem uygulamıştır. Bunun yanı sıra zamanın şartlarına göre padişahın ferman ve kanunları ile düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlı Devleti fethettiği yerlerde düzeni sağlamak ve bu durumu muhafaza edebilmek amacıyla şer'i mahkemelere tayin edilen kadı aracılığıyla her türlü anlaşmazlığın çözülmesini sağlardı. Bu duruma Osmanlı hukukunda "kaza" denirdi ve mahkemede görülen davalar kayda geçirilirdi.

“*Hâkim*” ya da “*hâkimüş-şer*” de denilen kadılar, toplumda ortaya çıkan davaları şer’i hukuk kuralları çerçevesinde çözümlemekle görevliyidiler. Kelime olarak “*hükmetmek, hüküm vermek, idare etmek, yargılamak*”¹ manalarına gelen ve Osmanlı’da şer’i ve örfi hukukun uygulayıcısı olan kadı bunların yanı sıra devlet merkezinden gelen emirleri de yerine getiren yönetim ve hukuk adamı kimliğine haiz yetkili idi.²

Uzunçarşılı eserinde “*kadı*”nın yetki ve sorumlulukları ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Osmanlı adli teşkilatının temeli sayılan kadılar bulundukları yerin hem hâkimi hem belediye başkanı hem emniyet amiri bazen hem mülki amiri ve hem de halkın her konuda müracaat edeceği bir makamıydı. Kadı yerine getirdiği fonksiyonları açısından padişahın temsilcisi olduğu gibi, yetki alanındaki icra gücünü de padişahın otoritesinden almaktaydı. Nikâh, izdivaç, miras taksimi, yetim ve mal-ı gaibin muhafazası, vasi tayin ve azli, vasiyetlerin ve vakıfların hükümlerine riayet edilmesinin nezareti, cürüm ve cinayet ve sair bütün davalar, kadı tarafından şer’i ve örfi esaslara göre yerine getirilirdi”.³ Osmanlı Devleti’nde kadıların verdiği kararı idari yöneticiler de dâhil olmak üzere hiçbir merci değiştiremezdi.

Bayındır, eserinde kadılar ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Kadıların görev ve sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirebilmeleri için birtakım özelliklere sahip olmaları gerekirdi. Çünkü kadıların yargı yetkisinin yanında halka yerel hizmetleri sağlama gibi görevleri de bulunmaktaydı. Bu nedenle göreve başlayacak olan kadıda bulunması gereken özellikler şunlardı:

a. Yerli yerinde karar verebilen, anlayışlı, dürüst, güvenilir, şahsiyet sahibi ve sağlam iradeli olmalı.

b. Fıkha vakıf olmalı, yargılama hukukunu iyi bilmeli, davaları bunlara göre çözebilecek bir beceriye sahip olmalı.

¹ Fahrettin Atar, “Kadı”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. XXIV, TDV Yayınları, İstanbul, 2001, s. 69.

² Ahmet Cihan, *Reform Çağında İlmîye Sınıfı*, Birey Yayınları, İstanbul, 2004, s. 47.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin İlmîye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara, 1965, s. 108-109.

c.Tam bir temyiz kudretine sahip olmalı, bu sebeple çocuk, bunak, kör, dilsiz ve tarafların yüksek sesle konuşmasını duyamayacak derecede sağır kimseler hakimlik yapamazlar, yaparlarsa verdikleri kararlar geçersiz olurdu.”⁴

Kadılar adli, idari, beledi vb. konularda görevlerini yerine getirirken kadiya yardımcı olan başkâtipler, mukayyid, mahkeme imamı, fetih-han, muhızır, muhızırbaşı gibi vazifelilerin yanı sıra şuhudü'l-hal denilen ve sayıları azalıp çoğalabilen, gerektiğinde bilgilerine müracaat edilen kişiler de mahkeme meclisinde bulunurlardı.⁵ Kadıların veya naiblerin bizzat kaza işleriyle meşgul bulundukları, icra-yı ahkâm-ı şer'îye eyledikleri resmi dairelere “*şer'îye mahkemeleri*” denilmekteydi.⁶ Osmanlı Devleti'nde davaların görülüp çözüme kavuşturulduğu bu mahkemelerin bir binası bulunmamakla beraber kadının evinde, medreselerde belirlenen bir odada, mescid veya camilerde Cuma günü ve bayramlar haricinde kadılar görevini ifa ederdi.

Şer'îye Sicilleri ve Önemi

Kadıların verdikleri ilam, hüccet ve cezalarla görevleri gereği tuttukları çeşitli kayıtları içeren defterlere “*şer'îye sicilleri, kadı defterleri, mahkeme defterleri* veya *zapt-ı vekayi sicilleri*” adı verilmektedir.⁷Bu defterler aynı zamanda Osmanlı mahkeme sicilleri diye de adlandırılmıştır.

Sicillerde bulunan belgeler 3 gruba ayrılmaktadır:

1. Devlet merkezinden gelen bütün ferman, emir ve tebliğler.
2. Kadı tarafından verilen hükümler.

⁴ Abdulaziz Bayındır, “Osmanlı'da Yargının İşleyişi”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 433.

⁵ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi (1453-1559)*, Barış Yayınevi, İstanbul, 1979, Cilt. II, s. 102.

⁶ Ahmet Kankal, İbrahim Özcoşar, Hüseyin H. Güneş vd, *183 No'lu Mardin Şer'îye Sicili Belge Özetleri ve Mardin*, İmak Basım Yayın, İstanbul, 2007, s. 13.

⁷ Abdülaziz Bayındır, *İslam Muhakeme Hukuku*, İslami İlimler Araştırmaları Yayınları, İstanbul, 1986, s. 1.

3. Resmîyete geçirilmesi istenen vakıf, hibe, şahadet, vekalet, verese gibi konulara ait belgeler.⁸

Defterler tutuluş tarzlarına göre üç kısma ayrılır:

Tamamıyla bir mevzuya tahsisi edilmiş olan defterler: Tereke, evamir, vekâlet, vs.

İki bölümde tutulan defterler: Umumiyetle bir tarafı mahalli olaylara (evlenme-boşanma, alacak-verecek, alım-satım, nafaka, vakıf, hibe, cürüm, cinayet, şahitlik vb.) ait olup bu kısma “*sicill-i mahfuz*” denirdi. Diğer tarafı da merkezden gelen ferman, berat, buyruldu, izinname vb. gibi belgeleri ihtiva ederdi. Bu kısma da “*sicill-i mahfuz defterlü*” adı verilirdi.

Karışık olarak tutulan defterler: Kayıt sırasında herhangi bir intizama riayet edilmeyerek rastgele tutulmuştur. Merkezden gelen emirler ile diğer zabıtlar karışık olarak kaydedilmiştir. Ayrıca bazı defterler tutulurken tarih sırasına riayet edildiği gibi, bazılarında da belgelerin tarihlerine bakılmaksızın, rastgele bir biçimde değişik sayfalara kaydedilmiştir.⁹

Şer’iye sicillerinin ihtiva ettiği kayıtlar, konuları itibariyle genel olarak iki kısımda özetlenebilir:

a- Her çeşit dava zabıtlarıyla, mukavele, senet, satış, vakfiye, vekalet, kefalet, vesayet, itk (köle azat etme), tereke ve taksim gibi fıkıh ilminin başlıca konularını teşkil eden şer’i mahkemelere dair resmi kayıtlar, narhlarla esnaf teftişine ait notlar.

b- Başta hükümdar olmak üzere her derecedeki büyük ve küçük makamlardan beylerbeylerine, sancakbeylerine, kadılarına, müftülere, mütesellimlere, dizdarlara, defterdarlara, müderrislere, mütevellilere, voyvodalara, eminlere, altı bölük yerlerine, ayan-ı vilayet ve iş erlerine hitaben yazılan ferman, berat, divan tezkeresi, mektup, ruus, tezkire gibi resmi mahiyetteki emir ve yazı suretleri.

⁸ Mustafa Öztürk, *Harput Şer’iyye Sicilleri*, Tarih İçinde Harput Sempozyumu, (23-25 Mayıs 2013), Elazığ, 2013, s. 74.

⁹ Kankal, *183 No’lu Mardin Şer’iye Sicili Belge Özetleri ve Mardin*, s. 16-17.

Bunlardan başka ifa makamlarından alınan bazı fetva suretleri ile tayin emirlerine ve vazifeye başlama, yangın, sel, fırtına, zelzele, don, kar, dolu hadiselerine dair gelişigüzel yazılmış münferit notlara, şair yaratılışlı bazı kadı ve naiblerin azil ve nakil hallerinde ihtisaslarını anlatan orijinal şiirlere de rastlanmaktadır.¹⁰

Kadıların tayin edildikleri bölgede hukuki, adli, beledi alanlarda yaptığı hizmetleri kaydettiği şer'iyye sicilleri ise birinci elden kaynaklardır ve Osmanlı'nın toplumsal tarihine ışık tutması yönüyle son derece önemlidir. Sicillerde, evlilik ve aile yapısı, çocuk sayıları, sosyal güvenlik konuları, zengin-fakir, Müslüman ve zımmi ailelerin¹¹ yaşayışları, maddi kültür unsurlarından olan ev-mutfak eşyaları, giyim kuşam unsurları ve sosyokültürel yaşam ile ilgili veriler yer almaktadır.

Siciller Osmanlı adli teşkilatı hakkında da önemli bilgileri araştırmacılara sunmaktadır. İslam hukukunun uygulamada nasıl görüldüğü, nasıl bir şekil aldığı, şer'i hukukun örfi hukukla nasıl bir ilişki içinde olduğu sicillere bakılarak tespit edilebilmektedir.¹²

Akgündüz siciller hakkında şu bilgileri vermektedir: “Siciller, Osmanlı idari teşkilatının aydınlatılması açısından da tetkike değer vesikalardır. Kaza, sancak ve eyalet taksimatı, beylerbeylik, sancakbeyliği, kethüdalık ve voyvodalık gibi idari; kadılık, naiplik, muhızrlık, mübaşirlik, bostancıbaşılık, çavuşluk ve subaşılık gibi adli müesseselerin hem idari yapısını, hem de ifa ettikleri fonksiyonlarını kadı sicillerindeki kayıtlardan çıkarmak mümkündür. Vakıf, gedik, narh ve benzeri sosyal ve iktisadi müesseselerin de aynı şekilde sicillerdeki kayıtlardan bütün ayrıntılarıyla öğrenilebileceği görülmektedir”.¹³ Sicillerde aynı zamanda üretim faaliyeti, meslekler, ticaret, paranın değeri gibi veriler bulunduğundan iktisadi tarih

¹⁰ Kankal, *183 No'lu Mardin Şer'iye Sicili Belge Özetleri ve Mardin*, s. 17.

¹¹ Rıfat Özdemir, “Şer'iyye Sicillerinin Sosyo-Ekonomik Tarihi ve Halk Kültürü Açısından Önemi”, *Battalgazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu'na Sunulan Bildiriler*, (22-24 Ekim 1986), Malatya, 1986, s. 182.

¹² Fethi Gedikli, “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'iyye Sicilleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt. III, Sayı 5, İstanbul, 2005, s.191.

¹³ Ahmet Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları, İstanbul, 1988, Cilt. I, s. 16.

araştırmaları açısından önemlidir. Özellikle yerel tarih araştırmalarında siciller, ait oldukları coğrafyanın, siyasi, idari, iktisadi, sosyokültürel tarihini ortaya koymak açısından son derece önemli kaynaklardır. Şer’iyye Sicilleri içerisinde bulunan tereke kayıtlarının muhtevası ve önemi ile ilgili bilgilere aşağıdaki bölümde değinilmiştir.

Tereke Defterleri

Tereke, “ölen kimsenin geride bıraktığı ve mirasçılara intikal eden şeyler, *metrukât*” manasına gelir.¹⁴ Ayrıca “*muhallefat*” veya “*kassam*” adıyla da anılır.¹⁵

Osmanlı sosyoekonomik tarihinin aydınlatılmasında mühim bir kaynak olan tereke defterleri, vefat eden kimselerin geride bıraktıkları menkul ve gayrimenkul her türlü malların ve alacak, borç, vasiyet, hibe gibi tasarruflarla meydana gelen hakların ayrıntılı bir envanteri halinde¹⁶ gösteren defterlerdir.

Aktan şer’i hükümler doğrultusunda terekenin paylaşımı ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Kadı, varislerin talebi üzerine terekeyi mirasçılar arasında paylaştırır, mirasçı rüş çığına erişmemiş bir çocuk ise, yetimin hakkını korumak adına terekeye kendiliğinden müdahale edebilirdi. Kadılar maiyetlerinde çalışan ve bu işin uzmanı olan kassamlar vasıtasıyla terekeyi ayrıntılı olarak tespit ve taksim eder ve bunları sicillerine kaydederlerdi.¹⁷ Bu defterler kadı sicillerinin içerisinde dağınık halde bulunduğu gibi bazı büyük kadılıklarda müstakil defterler halinde de düzenlenmiştir.¹⁸ Terekelerin sosyal tarih çalışmalarında ve mahalli tarih araştırmalarında ana kaynaklardan biri olması önemini artıran unsurlardandır. Terekelerin yazımında takip edilen usul:

- a. Ölen kişinin nereli olduğu (mahalle veya köyü),
- b. Terekenin kimler arasında taksim edileceği,

¹⁴ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Doğu Matbaası, Ankara, 1962, s. 1084.

¹⁵ Tahsin Özcan, “Muhallefat”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXX, TDV Yayınları, İstanbul, 2005, s. 406.

¹⁶ Ömer Lütfi Barkan, “Edirne Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545–1659)”, *TTK Belgeler*, Cilt. III, Sayı 5-6, Ankara, 1966, s. 1.

¹⁷ Ali Aktan, “Kayseri Kadı Sicillerindeki Tereke Kayıtları Üzerinde Bazı Değerlendirmeler (1738-1749)”, *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu’na Sunulan Bildiriler*, (16-17 Nisan 1998), Kayseri, 1998, s. 47.

¹⁸ Barkan, “Edirne Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545–1659)”, s. 1.

- c. Henüz vakt-i rüşd'e ulaşmayanlar için vasi nasb ve tayini,
- d. Savaş yahut başka bir sebeple kayıp olan kişilerin hisselerine mal müdürü tarafından görevlendirilen kişilerin el koyması,
- e. Miras sahipleri tarafından miras taksim talebi,
- f. Terekenin yazıldığı tarih,
- g. Tereke mal ve hakları,
- h. Terekeden indirilecek şeyler: Techiz-tekfin, keffarât, borçlar, vasiyetler, vergi borçları, resmi kısmet ve kaydiye-i defter-i adi gibi vergiler,
- i. Mirasçılar arasında paylaşılmak üzere kalan para ve mallar,
- j. Miras taksimi,
- k. Küçük olan kişilerin vasîlerine hisselerinin şahitler huzurunda ödendiği,
- l. Vasî tarafından, emanet edilen hisse sarf edilmişse bunun borç olarak kaydedildiği yer almaktadır.¹⁹

Ölen kişinin techiz-tekfin masrafları, vergiler, vasiyeti terekeden çıkarıldıktan sonra kalan meblağ varisler arasında taksim edilirdi. Terekeden hak sahibi olanlar ise şu şekildedir:

1) Aşab-1 feraiz (belli payları olan mirasçılar): Bunlar Kur'an-ı Kerim, sünnet ve icma ile hisseleri takdir edilmiş olanlardır. Bunlar ana-baba, eşlerdir.

2) Neseb yönünden asabe olan mirasçılar: Bunlar faraiz sahibi mirasçılar hisselerini aldıktan sonra terekeden kalanı, faraiz sahibi mirasçılar bulunmayıp yalnız kaldıkları zaman da mirasın tamamını alan mirasçılardır: Çocuklar, torunlar, erkek ve kız kardeşler, amcalar.

3) Sebep yönünden asabe: Sahibi olduğu köleyi azad etmiş olan kimseler. Bu asabeliğin sebebi azad eden efendinin kölesine yaptığı ihsandır.

4) Sebep yönünden asabe olan kimsenin asabe binefsihi grubunu teşkil eden mirasçıları.

¹⁹ Ahmet Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Külliyyatı*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1986, s. 282-283.

5) Terekeden geriye kalan kısım, belirli olan payları nispetinde farz sahibi olan mirasçılara tevzi edilir.

6) Zevi'l-erham

7) Mukaveleli varis: Bu iki şahsın birbirine mirasçı olma mevzuunda anlaşmalarıyla doğan hukukî münasebete denir.

8) Nesebi ikrar yoluyla başkasına nisbet edilen hısımlar.

9) Kendisine terekenin tamamı vasiyet edilenler.

10) Beytü'l-mal: Varis olmadığı veya kayıp olduğunda muhafaza etmek için devlet hazinesine teslim edilir.²⁰

Terekelerde kişinin medeni hali, çocuk sayısı, aile yapısı, ev, dükkân, bağ, bahçe gibi taşınmaz malların yanı sıra ev ve mutfak eşyaları, giyim kuşam ve ziynet eşyaları, hayvan miktarı, tahıl gibi maddi değeri bulunan birçok veri bulunmaktadır. Bunun yanında bireylerin eğitimi, mesleği, kültür seviyesi ve dini inançları gibi konular hakkında da bilgiler mevcuttur.

Konumuz açısından tereke kayıtlarıyla ilgili belirtilmesi gereken bir nokta terekelerin kadılığa intikali meselesidir. Çünkü belgelere yansıyan terekeler doğaldır ki o yerdeki tüm terekelerin veya ölümlerin ancak bir kısmını, hatta küçük bir kısmını göstermektedir.

Genel olarak terekelerin kadılığa intikal etmesi için genellikle şu üç şarttan birinin olması gerekirdi:

1- Mirasçı taraflar arasında herhangi bir anlaşmazlığın vuku bulması.

2- Varisler arasında küçük (büluğ çağına ermemiş) çocuk veya çocukların olması.

3- Ölen kişinin varisinin olmaması –ki bu durumda kişinin mal varlığı devlet hesabına geçerdi- veya kişinin ölmese de uzun süredir ortalarda görünmemesi yani kaybolması.

²⁰ Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Külliyyatı*, s. 282-283.

Ayrıca devlet hizmetinde çalışan ve “askeri” olarak nitelenen kişilerin miraslarıyla onların taksiminde de devlet haliyle olaya müdahil olmaktaydı. Bunun dışında kadılığın miras taksimine karışması uygun değildi. Nitekim dönemin Osmanlı kanunnamelerinde “...veresm-i kismet dahi müteveffanın varisleri kebir (büyük) olub kısmeti taleb olunmaz iken cebren kismet taleb olunmaya...”²¹ vb. ifadelerle sık sık vurgulanmaktadır.

Metrukât kaydı yapılırken “resm-i kismet”²² adlı verginin alınmasından dolayı varisler miras paylaşımını genellikle kendi aralarında yapıp mahkemeye başvurmamışlardır. H. İnalçık kadınların miras paylaşımındaki görev ve yetkilerini şu şekilde belirtir: “Kazanın en üst düzey yetkilisi olan kadı, miras taksiminde de görevli idi. Mirasın mahkemeye intikali varislerin talebi neticesinde gerçekleşebiliyordu. Kadının mirasa müdahale edebilmesi bazı koşullarda söz konusuydu. Kadı, mirasçılar arasında küçük çocukların bulunması durumunda, bunların haklarını korumak gerekçesiyle bir vasi tayin etmek suretiyle veya vefat edenin mirasçısı yok ise terekenin beytülmale devri için terekeye müdahale edebilirdi. Bunların yanısıra mirasçılar arasında mirasın taksiminden dolayı anlaşmazlık çıkarsa ya da vefat eden şahsın borcu ve alacağı kalmışsa, alacaklının talebi yahut mirasçılara intikal eden alacağın mahkeme tarafından tespit ve temini için kadı mirasa el koyabilirdi. Aksi takdirde zorla terekeyi yazamaz ve resim alamazdı”.²³

Vefat eden şahısların mallarının sayımı ise kassam önünde yapılır ve bilirkişi (ehl-i hibre) veya piyasayı iyi bilen dellallar vasıtasıyla kıymetleri de belirlenerek muhalefât listeleri düzenlenirdi.²⁴ Bu yöntemle mal ve eşya değerlerinin yüksek gösterilerek fazla vergi alınmasının önüne geçilmiş, böylece mirasçıların maddi anlamda zarara uğraması önlenmeye çalışılmıştır.

²¹ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 7.

²² Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul, 1993, Cilt. III, s. 30.

²³ Halil İnalçık, “15. Asır Türkiye İktisadi ve İçtimai Tarihi Kaynakları”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Arşiv Çalışmaları, İncelemeler*, İÜİFM, İstanbul, 1983, Cilt. XV, s. 188.

²⁴ Barkan, “Edirne Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545–1659)”, s. 2.

“*Taksim eden, bölüştüren*” anlamına gelen kassam, kadının yardımcısı konumundaydı ve kassamların Müslim, adil kimseler olmasına dikkat edilirdi. Osmanlı Devleti’nde şer’i mahkemelere intikal eden mirasın taksimini yapan iki çeşit kassam vardı. Birincisi, yönetici zümreye mensup kişilerin miraslarını kazasker adına varisleri arasında taksim eden askeri kassam, ikincisi reayanın terekesini vilayet ve sancak kadıları adına varisleri arasında bölüştüren beledi/şehri kassamdır.²⁵

²⁵ Said Öztürk, “Kassam”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXIV, TDV Yayınları, İstanbul, 2001, s. 580.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OSMANLI TOPLUMUNDA KADIN VE KONUMU

1.1. Kadın ve Miras

Osmanlı Devleti'nde kadının toplumsal konumu kadar ekonomik hayattaki yeri ile alakalı ciddi anlamda görüş ayrılıkları vardır. Dolayısıyla kadının mali tasarruf hakkı, sahip olduğu serveti edinme yolları konuları bunlardan bazılarıdır. Sosyal tarih araştırmaları ise Osmanlı kadınlarının miras intikali, nikâh akdi olan mehir, çalışma hakkını kullanarak elde ettiği gelir ve bir malın kendisine hibe edilmesi gibi yollarla servet edinebildiklerini ortaya koymuştur. Şer'iyye Sicillerinde bulunan terekeler de bu bilgiyi doğrulamaktadır.

Osmanlı Devleti'nin İslam miras hukukunu uyguladığı bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim'de geçen: "Erkekler için çalışıp kazandıklarından bir pay vardır, kadınlar için de çalışıp kazandıklarından bir pay vardır."²⁶ Ayetine binaen İslam dininde kadının da çalışma hakkının bulunduğu, evlilik durumunda ise mal ayrılığı ilkesiyle kadının malını serbest tasarruf etme hakkının olduğu bilinmektedir.

Göçek'in Osmanlı Devleti'nde kadınının konumu ve sahip olduğu haklar ile ilgili görüşü şu şekildedir: "Mal, servetin kaynakları, bulunduğu yer, mülkiyet, ikamet yeri, din, toplumsal cinsiyet, çocuklar, aile, bir mülke nezaret edenlerin ve reşit olmayanların vasilerinin toplumsal cinsiyeti ve malların değeri hakkında bilgiler içeren şer'i mahkemelerin kayıtlarında Osmanlı kadınlarının toplumsal ve iktisadi durumu üstüne bol miktarda ham bilgi mevcuttur. Bu kayıtların Osmanlı toplumuyla ilgili olarak gösterdiği toplumsal ve iktisadi bağlar kadınları tüm sınıf ve dinsel-etnik aidiyetlerinden diğer resmi Osmanlı metinlerinden daha iyi temsil etmektedir. Bu kayıtlara ilişkin çözümlemeler, kadınların Osmanlı ekonomisinde, özellikle mülkiyet işlemleri alanında etkin bir rol oynadığının göstergesidir. Tereke kayıtlarında kadınlar aralarında ev ve mülklerin de bulunduğu çeşitli malların sahibi olarak gözükrken, aynı zamanda birilerinin eşi, kızı ve annesi olarak da tanımlanmaktadır.

²⁶ Kur'an-ı Kerim, Nisa, 4/32.

Kadınların hakları olduğu, haklarını bilip kullandıkları ve bu kullanımlardan yararlandıkları da kesindir”.²⁷

Sonuç olarak; Osmanlı’da kadınının hak ve özgürlüklerinin kısıtlandığına ve baskı altında yaşamış olduğuna dair yaygın bir düşünce vardır. Ancak arşiv kaynaklı yapılan araştırmalar Osmanlı kadını üzerindeki olumsuz düşünce yapısını değiştirebilir. Şer’iyye Sicilleri içerisinde kadının mirasını ihtiva eden tereke defterlerine müstenid yapılacak çalışmalar ise kadının bıraktığı mirastan hareketle gündelik hayatını ortaya koymanın yanısıra ekonomik durumları konusuna da açıklık getirecektir. Osmanlı devlet ve toplum yapısının oluşumunda etkili olan İslami unsurlar, Türk gelenek ve görenekleri, kadının toplumsal konumunun belirlenmesinde de etkili olmuştur. Bunun yanında Osmanlı’da kadının hayatı ve toplumdaki yeri konusunda meydana gelen değişimlerle ilgili bir kanaate varmak için kuruluş ve klasik dönemdeki Osmanlı kadınına ele almanın yanı sıra XIX. Yüzyıl sonrası yaşamını da değerlendirmek bu hususta önemlidir.

1.2. Osmanlı Kuruluş Dönemi Toplumunda Kadın

Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarına ait yazılı kaynakların sayıca az olmasından dolayı Osmanlı toplumsal tarihine ait bilgilerimiz de oldukça sınırlıdır. Doğan eserinde kuruluş dönemi sosyal yapısını şu şekilde değerlendirmiştir: “Bir devletin kuruluş döneminin en belirgin vasfı kuşkusuz siyasal bir varoluşun paylaşıldığı toplumsal coşku ve heyecandır. İbn Haldun’un “asabiyet kuramı” ile açıkladığı bu toplumsal karakterin kuruluş halindeki ilk Osmanlıların belirleyici nitelikleri arasında olduğu söylenebilir. Bu yüzden kuruluş yıllarında toplum, cinsiyet ayrımı göstermeksizin bütün fertleriyle devletin kuruluş idealine sahiptir ve bu ideal toplumun bütün fertlerine bir misyon yüklemiştir. Erkek kadar kadın da bu misyonun belirlediği rolleri oynamaktadır. Erkekler kuruluş coşkusunun mücahitleri

²⁷ Fatma Müge Göçek ve Marc David Baer, “18. Yüzyıl Galata Kadı Sicillerinde Osmanlı Kadınlarının Toplumsal Sınırları”, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, Ed. Madeline C. Zilfi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000, s. 49

olurken kadınlar da en az onlar kadar istekli ve hazır olmak durumundaydı. Ne var ki bu genellenmenin çok özel ve derinlemesine ayrıntısı için gerekli kaynaklar oldukça sınırlıdır”.²⁸

Osmanlı Devleti’nin kuruluş döneminde sosyal hayatta kadının konumu ile ilgili bilgiler veren ilk yazılı kaynak İbn Batuta Seyahatnamesi’dir. Batuta eserinde Anadolu’da yaşayan kadınlarla alakalı şu bilgileri vermektedir: “Bu memlekete geldiğimiz andan itibaren kadın olsun erkek olsun durumumuzla ilgilenmeden yapamamışlardı. Burada kadınlar erkeklerden kaçmazlar ve yola çıkacağımız zaman akraba ya da hane halkındanmışçasına bizimle vedalaşırlar, bu ayrılıktan dolayı üzüntülerini gözyaşları dökerek belirtirlerdi. Bu ülkede âdetler gereğince ekmek haftada bir pişirilir ve pişirilen ekmek de haftanın öteki günlerine elverecek kadar olurdu. Ekmek günü belde erkekleri sıcak sıcak ekmekler, nefis yemeklerle çevremizi donatırlar, bunları size kadınlar gönderdi, sizden hayır dua bekliyorlar, derlerdi.”²⁹ Batuta’nın ifade ettiği gibi toplumda kadın yabancı bir erkekten kaçmazdı. Yine İbn Batuta eserinde İznik’ten Sakarya Nehri’ne doğru hizmetçisi ile yolculuk yapan bir kadından bahsetmiştir.³⁰ Fakat kadınların seyahat etmek için bineceği araçlara, alışveriş yapabileceği dükkânlara sınırlamalar getirildiği de bilinmektedir. Bilhassa genç kadınların mahremiyetine hâlel getirecek ortamlardan kaçınılması üzerinde hassasiyet gösterilmektedir. Mesela, XVI. Yüzyılda İstanbul’da çamaşırcı kadınların dükkân tutmaları yasaklanmış, kadınların kaymakçı dükkânlarına girmemesi, genç kadınların erkeklerle peremelere binmemesi gibi konularda da birçok ferman yayınlanmıştır.³¹ Verilen örneklerde de görüldüğü gibi Osmanlı’da İslam dininin etkisi ve geleneksel normlar kadınların giyim kuşamını, günlük yaşamını, yapacağı seyahati dahi etkilemiştir.

²⁸ İsmail Doğan, *Osmanlı Ailesi-Sosyolojik Bir Yaklaşım*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001, s. 29.

²⁹ İsmet Parmaksızoğlu, *İbn-i Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, MEGSB Yayınları, Ankara, 1986, s. 4.

³⁰ Parmaksızoğlu, *İbn-i Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, s. 47.

³¹ Feriha Karadeniz, “XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Farklı Sınıflardaki Osmanlı Kadınına Genel Bir Bakış”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 450.

Çakır, kadının özel ve mahrem alanı olup zamanının çoğunu geçirdiği Osmanlı-Türk sivil konutlarını ise şu şekilde tasvir etmektedir: “Konutların başlıca özelliği, pencere kafesleri ya da yüksek duvarlarla çevrili, kapalı mekânlar olmasıydı. İster saray ister konaklarda olsun, kadınların oturduğu yer, erkeklerinkinden ayrılmış; kadın ve erkeğin birbirini görmesi, her türlü söz alışverişinde bulunması yasaklanmıştı. Saray ve konaklar, harem ve selamlık olarak bölümlere ayrılmıştı. Konaklarda sadece harem dairesindeki pencereler kafesli olurken, zaten küçük olan halk evlerinde hareme rastlanmaz, ancak evin tüm pencereleri kafesli olurdu”.³² İlk kez haremlik ve selamlık ayrımı saraya ferman ve emirle gelmiş, vezir ve beyler de bunu konaklarında taklit etmişlerdir.³³ Fakat merkezde haremlik selamlık biçimindeki konut mimarisinin taşrada pek görülmediğini de söyleyebiliriz. Bu durumu ailenin ekonomisi ve yerel kültürü ile de bağdaştırabiliriz.

Osmanlı toplumunda sosyal ilişkilere baktığımızda ise kadının özel ve mahrem, erkeğin ise kamusal bir yaşamı olduğunu görürüz. Bu durum bazı çevrelerce Osmanlı kadınının dışarıdaki hayattan kopuk olması şeklinde değerlendirilmiştir. Nitekim Haim Gerber, XX. Yüzyıla kadar İslam toplumlarında akademik olmasa da popüler olarak kadının son derece baskı altında tutulduğu kanaatinin yaygın olduğunu belirtmektedir.³⁴ Gerber’e göre oryantalistler Osmanlı’da kadının özgür yaşama hakkı bulunmadığına dair yanlış fikirler yaymışlardır. Fakat Osmanlı kadını ne oryantalistlerin tasvir ettikleri kadar dışa kapalı olan ne de bazı çevrelerce oldukça yüceltilen bir hayat yaşamışlardır. Bu iki görüş ayrılığına rağmen konuyu tarafsız bir şekilde değerlendirmek ise ancak arşiv belgeleri ışığında yapılan araştırmalarla mümkün olacaktır.

Genel olarak Osmanlı’da kadının sosyal hayattaki konumuna bakıldığında ise kuruluş dönemine oranla klasik dönemde şehirleşmenin arttığını ve kadının toplumdaki aktif yaşayışını hane içindeki etkinliklere yönlendirdiğini

³² Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2011, s. 227.

³³ Songül Keçeci Kurt, *Osmanlı Devleti’nde Kadın Eğitimi Haremden Mektebe*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir, 2011, s. 15.

³⁴ Haim Gerber, “Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600-1700”, *International Journal of Middle East Studies*, 1980, s. 231.

söyleyebiliriz. Leslie P. Peirce, Osmanlı toplumunda batılı anlamda kamu ve özel ayrımının çok belirgin olmadığı ve bunun cinsiyetle çakışmadığı görüşündedir. Osmanlı toplumunda erkek toplumu birçok bakımdan kadın toplumuyla aynı adab ve kriterlere uyardı. Osmanlı toplumunda umuma açık yerlerde, kentin sokaklarında, fazla görünmemek aynı zamanda bir statü göstergesidir. Mevki sahibi erkekler, fazla dışarı çıkmazlar, umuma açık yerlerde ve kentin sokaklarında maiyetleri beraberinde olmaksızın görünmezlerdi.³⁵ Üstelik toplum içinde, cinslerin dünyalarının ayrılığı, kadınlar arasında da erkeklerinkine paralel bir statü ve otorite hiyerarşisinin gelişmesini sağlamıştır.³⁶

Osmanlı kadınının Tanzimat sonrasında toplumsal ve ekonomik hayatta aktif olduğunu söyleyen bazı düşünürler de vardır. Fakat son yıllarda Osmanlı sosyal tarihi alanında yapılan çalışmalar bu kanaatin doğru olmadığını göstermiştir. Örneğin Kanuni dönemine ait fermanlar, çamaşırhane işleten ve köle ticareti yapan kadınlardan söz etmektedir. Ayrıca gayr-i menkul alım satımı ve kiralama işlemleriyle ilgilenen kadınlar vardı. Amerikalı araştırmacı R. Jennigs'e göre, "1605-1625 yıllarına ait Kayseri Sicillerinde kayıtlı gayr-i menkul transferlerinin %40'ı kadınlarla ilgiliydi. Aynı yıllarda Kıbrıslı kadınların mülkiyetindeki gayr-i menkul oranı %30 civarında idi."³⁷

Osmanlı'da kadınların yönetici olabildikleri alan ise sadece vakıflar olmuştur. Örneğin, XVII. Yüzyıldaki bazı vakıflar vakfın yönetimini eşlerine, kızlarına ve kızkardeşlerine bırakmışlardır.³⁸

Özetleyecek olursak, Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemindeki kadının toplumdaki yeri değerlendirilirken, kadının önceki dönemlerde sahip olduğu konumunu koruduğu görülür. Fakat Osmanlı klasik döneme geçişte (yani şehirleşmenin arttığı dönemde) köy hayatı fazla bir değişikliğe uğramamakla birlikte,

³⁵ Leslie P. Peirce, *Harem-i Humâyun*, Çev. Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 8.

³⁶ Peirce, *Harem-i Humâyun*, s. 7.

³⁷ İsmail Doğan, "Osmanlı Ailesinin Sosyolojik Evreleri: Kuruluş, Klasik ve Yenileşme Dönemleri", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 386.

³⁸ Hasan Yüksel, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü*, Dilek Matbaası, Sivas, 1998, s. 226.

şehirlerde kadının aktivitesi, hane içine yönlendirilmiştir. Ancak bu durumu kadının eve hapsedildiği şeklinde değil, Osmanlı toplumuna özgü kadın-erkek dünyasının ayrılığı olarak değerlendirmek gerekir.

1.3. XIX. Yüzyıl Sonrası Osmanlı Toplumunda Kadın

XIX. Yüzyılda klasik dönem Osmanlı sosyal yaşantısının zamanla farklılaştığını söyleyebiliriz. Bu durumun ortaya çıkmasında dünyada görülen teknolojik devrimin ürünlerinin ülkeye girmeye başlaması önemli rol oynamıştır. Fayton, tramvay, tren, uzun (atlı) araba, vapur seferleri gündelik yaşamın zaman ve mekân değiştirme temposunu hızlandırırken, posta ve telgraf, insanların birbirleriyle ilişki kurmasını, gazete ve dergiler ise, bilgilendirme ve dünyayı tanıtmaya işlevlerini yüklenmişlerdir.³⁹ Bunların yanı sıra halk pastane, tiyatro gibi mekânları ve Boğaziçi ve Adalar gibi yaşam alanlarını kullanmaya başlamıştır.

Aynur Demirdirek eserinde Osmanlı kadınının düşünce yapısını ve dolayısıyla yaşamını etkileyen yayınlar ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Osmanlı Devleti’nde siyasi, ekonomik, kültürel, toplumsal yaşam gibi konularda köklü değişimler ise II. Meşrutiyet ile başlamış ve bu değişim kadının sosyal konumunu da etkilemiştir. Osmanlı kadını bu dönemde toplumsal hayatta yeni bir statü kazanmak amacıyla taleplerini basın yoluyla belirtmeye başlamıştır. Tanzimat sonrası yayınlanan Terakki başta olmak üzere Şüküfesezar, Aile, Hanımlara Mahsus Gazete, Demet, Mehasin, Kadın, Hanımlar Âlemi, Kadın Dünyası, Süs, Bilgi Yurdu Işığı, İnci gibi yayınlar Meşrutiyet Dönemi’nin kadınlarla ilgili yayınları olmakta ve dönemin yayınlarında kadınlarla ilgili yazılar artarken kadın haklarının topluma tanıtılmasına gayret edilmektedir.”⁴⁰ Bu tür çalışmalarla basın yoluyla toplumu ve kadınları bilinçlendirmek amaçlanmış, kurulan kadın dernekleri ise bu dönemdeki kadınların faaliyetlerine kaynaklık etmiştir.

³⁹ Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, s. 229.

⁴⁰ Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi*, İmge Yayınevi, Ankara, 1993, s. 35.

1.4. Osmanlı'da Kadın Giyimi

Osmanlı Devleti'nde giysilerin formu, kumaşı, rengi, bireylerin dinsel, toplumsal ve ekonomik konumunun simgesi olmuştur. Osmanlı kadınının giyimini incelediğimizde ise ev içi ve ev dışı giysisi şeklinde bir giyim tarzı ile karşılaşırız. Kadın kamusal alanda bedenini tamamen örten kıyafetler giyerken, ev içerisinde daha rahat olabileceği kıyafetleri tercih etmiştir. Ayrıca giyim konusunda Müslim kadınların gayrimüslim kadınlara benzememesi amacıyla birtakım kurallar uygulamaya konulmuş, bunun yanı sıra gayrimüslim kadınların kıyafetlerine de sınırlamalar getirilmiştir. Gayrimüslimlerin kıyafetlerinin kumaş türleri, renkleri, kuşağı nasıl bağlayacakları Fatih ve III. Murat'ın fermanlarında açıkça belirtilmiştir.⁴¹ Bunun yanı sıra Osmanlı'da bazı cemaatler diğer cemaatlere benzememek amacıyla birtakım kurallar belirlemişlerdir. Örneğin 1568'de bir grup İstanbullu Yahudi dindaşlarının kurallara uygun giyinmemesini yetkililere şikâyet etmiştir.⁴²

Kuruluş dönemi Osmanlı toplumunda kadın kıyafetleri kaynaklarda peçe, çarşaf, kürk, ibrişimden başörtü olarak belirtilmiştir. Fakat bu giyim eşyalarının günlük hayatta ne sıklıkla kullanıldığına dair detaylı bilgiler bulunmamaktadır.

Klasik dönem Osmanlı kadın giyimi ile ilgili olarak Altındal şu bilgileri vermektedir: "İstanbul hanımları ferace giyerken, şehir ve kasabalarda ise çarşaf kullanıldığı bilinmektedir. Fakat köylü kadını şehirde olduğu gibi sıkı sıkıya örtünmemiştir. Çünkü tarla hayatı ona erkeğiyle birlikte çalışma zemini vermiştir. Buralarda kadın peçe ile dolaşmamıştır."⁴³ Tesettür konusundaki biçimsel farklılıkların coğrafi koşullar, yöresel özellikler, kişinin ekonomik durumundan kaynaklandığını da söyleyebiliriz. Buna rağmen Osmanlı'da kadınların kıyafet hususunda çıkarılan fermanlarda belirtilen kurallara uyması gerektiği sıklıkla yinelenmiştir. Bu kuralların zaman zaman ihlal edildiği aynı konuda tekrarlanan

⁴¹ Ercan Yavuz, *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler: Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları*, Turhan Yayınevi, Ankara, 2011, s. 122.

⁴² Ahmed Refik Altınay, *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı*, Haz. Abdullah Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 78.

⁴³ Aytunç Altındal, *Türkiye'de Kadın*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 91.

fermanlardan anlaşılmaktadır. Örneğin; 1791’de yayımlanan bir fermanla, önceden de bu konuda yasaklama getirildiği ancak kadınların bu yasağı çiğnedikleri belirtiliyor; hem kadınların ince kumaştan ferace giymeleri, hem de terzilerin bu tür feraceler dikmeleri yasaklanıyordu.⁴⁴

Lale Devri’nde (1718-1730) ise toplumsal hayatta yaşanan farklılaşma kadın giyim biçiminde de görülmeye başlanmıştır. Feracelerin yakasına önce bir karış, zaman içinde daha geniş yakalar takılır, yaşmakların kumaşı şeffaflaşır, başı genişleten hotozlar kullanıldığından yaşmaklar gevşek bağlanmaya başlanır ve sırmalarla süslenir.⁴⁵

1790’lara gelindiğinde Osmanlı kadınının kıyafeti renkleri, biçimi, kumaş türü ile mütevazılığını kaybetmiş ve tamamen gösterişli bir tarza bürünmüş, başlara takılan yüksek hotozlar, dantelli eldiven ve şemsiyeler gibi aksesuarlar kullanılmaya başlanmıştır.

Tanzimat Dönemi ise birçok konuda olduğu gibi giyim konusunda da Avrupalı tarzın taklit edildiği bir süreç olmuştur. Yaşanılan toplumsal değişim içerisinde kadın kıyafetleri de payına düşeni almış, XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Batının etkisiyle kadın giysilerinde bir geçiş dönemi yaşanırken, 1875’ten sonra ise Osmanlı kadını giysisi geleneksel çizgisini kaybetmiştir.

1.5. Osmanlı’da Aile ve Evlilik

Türk ve İslam anlayışına göre aile kurumunun temel amacı insan neslinin devamıdır. Dolayısıyla çocuk yapmak ve yetiştirmek ailenin en temel görevidir. Osmanlıların kuruluş döneminde de toplumda bu anlayış yer almıştır.⁴⁶

Aile müessesesi toplumun devamlılığını sağlayan temel unsurlardan biri olması nedeniyle Osmanlı’da ailenin kurulması ve bu müessesenin varlığının korunması amacıyla bazı tedbirler alınmıştır. İslam hukukunun uygulandığı Osmanlı

⁴⁴ Ahmet Refik Altınay, *On Üçüncü Asrı Hicride İstanbul’da Hayat*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1988, s. 4.

⁴⁵ Sevgi Gürtuna, *Osmanlı Kadın Giysisi*, TTK Yayınları, Ankara, 1999, s. 33.

⁴⁶ Refik Turan, *Osmanlılarda Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi, Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1992, Cilt. I, s. 82.

Devleti’nde evlenmelerin kadı huzurunda yapılması ve yazılı hale getirilmesi ile de kadınların güvence altına alındığı görülmektedir.

Osmanlı aile yapısı ile ilgili olarak farklı görüşler mevcuttur. Örneğin; Güler, Şer’iyye Sicilleri ışığında yapılan araştırmaların Osmanlı’da büyük aile yapısının yaygınlığı ile ilgili bilgiyi doğrulamadığını savunmaktadır.⁴⁷ Fakat ailelerin tarım ve hayvancılığa dayanan ekonomik faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi ve aile bireyleri arasındaki iş bölümünün sağlanabilmesi, aynı zamanda gelenekselliğin korunması için büyük aile modelinin Osmanlı Devleti’ndeki aile yapısına daha uygun olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde kırsal kesimde yaygın olarak görülen geniş aile modeli de bu bilgiyi desteklemektedir.

Evlilik aileyi meşru temellere oturtan toplumsal bir olgudur. Kuruluş ve sonraki dönemlerde evlilik eski Türklerden intikal eden bir anlam taşır. Kuruluş döneminin tarihçisi Âşıkpaşazâde yaşadığı dönemde de evliliğin diğerleriyle birlikte dünya hayatının amacı ve anlamı olduğunu belirtir.⁴⁸ “Bu dünyada maksat birkaç şeydir. Oğul evlendirmek, kız çıkarmak bir de bu dünyadan ahirete yüz akıyla gitmektir...”⁴⁹

İslam dini de neslin muhafazası ve toplumun sürekliliğini sağlaması yönüyle evlilik müessesesine önem vermiştir. Evlenme merasimlerinde öncelikle uygun kızı bulmak için bir ön araştırma yapıldı ve evlilikler genellikle görücü usulüyle gerçekleşirdi. Evlilik için karar verildiğinde ise damadın belirlenen miktarda mehiri eşine muhakkak vermesi gerekirdi.

Klasik dönem âlimlerinden Kınalızâde Ali Çelebi’nin eserine göre evlenilecek kadın akıllı başında ve olgun bir hanım olmalıdır. Eşine ev idaresinde ortak, eşi olmadığı zaman onun malının, çocuklarının koruyucusu ve vekili durumundadır. Erkeğin yanında olduğu zaman zor işlerinde yardımcı, sıkıntılı anlarında dert ortağı

⁴⁷ İbrahim Güler, “XVIII. Yüzyılda Aile: Sinop Örneği”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt. X, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, s. 33.

⁴⁸ İsmail Doğan, “Osmanlı Ailesinin Sosyolojik Evreleri: Kuruluş, Klasik ve Yenileşme Dönemleri”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 386.

⁴⁹ Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s. 213.

ve kader arkadaşıdır. Hanımların faziletli ve olgun olanı ise, aklı, dini, iffet, edep ve hayâsı yerinde olanıdır. O hanım eşine sevgi ve samimiyetle bağlıdır. Eşinin rızası nerede ise ona önem ve değer verir. Namusunu korumak esas amacı olur.⁵⁰

Sosyal tarih araştırmalarında önemli bir yere sahip olan Şer’iyye Sicilleri ışığında yapılan araştırmalarda kişilerin istemediği takdirde zorla evlendirilemeyeceğine dair kayıtlar da mevcuttur. Örneğin Jennings, Kayseri’de yaptığı araştırmasında, bir yetişkin kızın babası tarafından zorla evlendirildiğini, ancak kızın mahkemeye başvurarak bu evliliği iptal ettirdiğini tespit etmiştir.⁵¹

Osmanlı’da çok eşli evliliklerin yapıldığı kanaati de yaygındır. Fakat her ne kadar İslam dininde çok eşlilik meşru olsa da kadınlar arasında adaleti sağlamak şartıyla bu duruma müsaade edilmiştir. Eşler arasında adaleti sağlayamayanlar ise Kur’an-ı Kerim’de ikaz edilmişlerdir.⁵² Bu nedenle Osmanlı toplumunda polygamie adı verilen çok eşli evlilikler oran olarak fazla değildir. Arşiv kayıtları da bu bilgiyi doğrulamaktadır. Örneğin; nüfus kayıtlarının düzenli tutulduğu XIX. Yüzyılda İstanbul’da çok eşli erkek oranı, evliler arasında 1885 ile 1906 arasında %2,51 ile %2,16 arasında değişmiştir.⁵³

İslam hukukunda “talak” ise kocanın tek taraflı irade beyanıyla evlilik birliğine son vermesi olup bu yetkiye esas itibarıyla koca sahipti. Bununla birlikte koca, nikâh anında veya daha sonra karısına bu yetkiyi verirse, kadın da bu yetki dâhilinde boşanma hakkını kullanabilirdi ki buna da “tefviz-i talak” denirdi.⁵⁴ Fakat “tefviz-i talak” halk arasında yaygın değildi.

Mehir ise, İslam hukukuna göre nikâh akdinde erkeğin kadına vermekle yükümlü olduğu para veya maldır. Mehir ekonomik anlamda kadının güvencesidir.

⁵⁰ Hüseyin Öztürk, *Kınalızâde Ali Çelebi’de Aile*, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 109.

⁵¹ Ronald Jennings, “Women in Early 17th Century Otoman Judicial Records-The Sharia Court of Anatolian Kayseri”, *Journal of The Orient*, s.77–78’ den naklen bkz. Abdurrahman Kurt, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi: 1839–1876*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1998, s. 22.

⁵² Kur’an-ı Kerim, Nisa Suresi, 4/3.

⁵³ Cem Behar, “Polygyny in İstanbul 1889-1926”, *Middle Eastern Studies*, Temmuz, 1991, Cilt. XXVII/III, s. 477-478.

⁵⁴ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Türk Medeni Kanunu*, Nurgök Matbaası, Cilt. II, İstanbul, 1960, s. 7.

Çünkü mehirin tasarruf hakkı tamamen kadına aittir. Geleneksel olarak verilen çeyizden farklı olan mehir kadının mülküdür ve kadının izni olmadığı müddetçe babası ve kocası mehirden faydalanamaz.

Son olarak aile hayatı içerisinde Osmanlı kadınlarını vasi olarak görmekteyiz. Osmanlı'da babanın ölmesi durumunda genellikle anne mahkeme tarafından vasi tayin edilmiştir.⁵⁵ Annenin çocuğun bakımını ve terbiyesini üstlendiği gibi, çocuğunun hissesine düşen mirası muhafaza edip, idaresini sağladığı da bilinmektedir.

⁵⁵ Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, s. 223.

İKİNCİ BÖLÜM

2. XIX. YY. MARDİN KADIN TEREKELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. XIX. Yüzyıl Mardin Kadın Terekeleri ve Anlatım Özellikleri

Mardin şehrine ait 86 adet şer'iyye sicili bulunmaktadır.⁵⁶ Mardin'in ilk Şer'iyye Sicili 996-1231, son defter ise 1321-1326 tarihlerini kapsamaktadır. Araştırmamızda XIX. Yüzyıl'a ait Mardin Şer'iyye Sicilleri içerisinde 1221-1317 yılları arasında tutulan on dört adet defterde kadın tereke kaydı tespit edilmiştir. Çalışmamızda kullanılan XIX. Yüzyıl Mardin Şer'iyye Sicilleri'nin numaraları ve kapsadığı tarihler şu şekildedir:

Tablo 1: XIX. Yüzyıl Mardin Şer'iyye Sicilleri ve Kapsadığı Tarihler

M. Ş. S. Defter Numaraları	Kapsadığı Tarihler
179	1309-1311
180	1311-1312-1317
182	1297-1300
192	1287-1288,1301-1302
196	1291-1292
206	1291-1294
217	1263-1267
234	1288-1289
245	1281-1282
249	1274-1275
250	1271-1272
253	1221-1256
258	1286-1287
260	1291-1293

⁵⁶ Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, s. 203-204.

XIX. Yüzyıla ait olan bu defterlerde bulunan 23 adet kadın terekesi incelenmiştir. Okunamayan kelimeler (...) biçiminde ifade edilmiştir. Okunuşundan emin olunamayan yerler ise (?) şeklinde gösterilmiştir. Belgelerde kelimeler Osmanlı Türkçesi imla kuralları kullanılarak yazılmıştır.

İncelediğimiz Mardin'e ait Şer'iyye Sicillerin'deki tereke kayıtları şu şekilde yapılmıştır: Giriş bölümünde ilk olarak vefat eden kişinin ikamet ettiği şehir/mahalle belirtilmiştir. Vefat/ikamet ettiği şehir/mahalle, ...mahallesiinde sakine... şeklinde yazılmıştır. Ardından vefat edenin ismi, babasının ismi, bazı terekelerde ise dedesinin ismi ile birlikte verilmiştir.

“Medine-i Mardin Mahallâtından Bâbü's-Sur Mahallesi'nde sakine iken bundan akdem vefat iden Fazile binti Molla Hızır...”⁵⁷

“Medine-i Mardin Mahallâtından Bâbü's-Sur Mahallesi sakinelerinden iken bundan akdem vefat iden Vahide Hatun ibneti Ali bin el-hac Hasanın verâseti...”⁵⁸

Tereke sahibi gayrimüslim ise *“...tebaa-i Devlet-i Osmaniye'nin Keldani milleti nisvanından iken bundan akdem vefat iden Dürdi binti Davud bin Mezdek...”⁵⁹* ifadesi kullanılarak vefat eden kişinin milleti belirtilmiştir.

Yine tereke sahibinin gayrimüslim olması durumunda veled ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. *“Medine-i Mardin Mahallâtından Kôlasiye Mahallesi'nde sakine iken bundan akdem vefat iden Dürdi binti İlya veledi Hana'nın veraseti...”⁶⁰*

Bazı terekelerde ise kişilerin yukarıdaki ifadelerden farklı olarak ölüm nedenleri kaydedilmiştir.

“Medine-i Mardin Mahallâtından Tekye Mahallesiinde sâkine iken bundan akdem bi emrillâhi teala vefat iden Meryem binti Ali...”⁶¹

⁵⁷ (MŞS) 258, s.105.

⁵⁸ (MŞS) 196, s.86.

⁵⁹ (MŞS) 182, s.81.

⁶⁰ (MŞS) 258, s.65.

⁶¹ (MŞS) 179, s.204.

Vefat eden kişi ile ilgili verilen bilgilerin ardından varsa varis veya varislerinin kimler olduğu ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Varislerin kayıt sırası şu şekildedir: Varsa zevc, anne ve baba, kız/erkek çocuk, kız veya erkek kardeş ve amcadır. Varisler arasında bulunan küçük erkek çocukları sağır, küçük kız çocukları ise sağıre, büyükleri ise kebir ve kebire şeklinde kaydedilmişlerdir.

*“...verâseti zevc-i metruki Mehmed bin Abdülkadir ile Sadri kebîr oğı Abdilkadir ve sadri sağır oğı Derviş ve Anası Adile binti Ali Han nâm hatun...”*⁶²

Varisi bulunmayan terekede ise “*varis-i marufu olmadığından...*”⁶³ ifadesi yer almıştır. Böyle bir durumda ise masrafları ve varsa borçları düşüldükten sonra beytülmal emini vasıtasıyla terekeye devlet el koymaktadır.

Daha sonra sağır/sağıre olduğu belirtilen varislerin buluş çağına erene kadar maddi manevi haklarının korunması için vasi tayini yapılmıştır. Akabinde tereke mallarının satılması ile elde edilen tutarın varisler arasında pay edilmesine dair açıklamalar geçmektedir.

*“...sağıre-i mezbûre Haticeye isabeti bade't-tahkîk-i şerî sağır-i mezbûrun vakt-i rüşd ve sedâdına değın tesviye-i umûrına kâbel-i şer-i mealiden bâ-hucet-i şerî vasi nasb ve tayin olunan min kable'l-ümm cedde-i sahîhasını...”*⁶⁴

Tereke defterinin kaydedildiğı tarih, gün, ay ve yıl olarak yazılmıştır.

*“fî el-yevmü's-sâlis min şehr-i rebîü'l-evvel sene tis'a ve semânîn ve mieteyn ve elf”(3 Rebîü'l-evvel1289)*⁶⁵

Tereke sahibi ile ilgili verilen bilgilerden sonra vefat eden kişiden geriye kalan her türlü eşya ve tasarruflar, tek tek veya bazen farklı eşyalarla birlikte listelenmiştir. İncelediğimiz terekeler arasında ölen kişilerin geride bıraktıklarının kaydedildiğı bu listeler belirli kurala göre tutulmamıştır. Örneğın bazı terekelerde ev eşyaları

⁶² (MŞS) 258, s.14.

⁶³ (MŞS) 217, Sıra No: 69.

⁶⁴ (MŞS) 182, s.76.

⁶⁵ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

öncelikli olarak kaydedilirken bazılarında ise kıyafetler kaydedilmiştir. Bu sıralamanın oluşmasında eşyanın kıymeti veya adedi etkili olmamıştır.

“Vasat tencere 1- 40 guruş

Hamam Tası 1- 2 guruş

Tas 1-6 guruş

Şamdan 1- 6 guruş”

Ancak incelediğimiz terekeler için genel bir yorum yapacak olursak ilk olarak kıyafetler, mutfak-ev eşyaları, yiyecekler, silahlar, aletler, süs eşyaları, aksesuarlar, hububat, mücevherler kaydedilmiş ve son olarak da varsa ev, dükkân, bağ hissesi, senetli alacağı kaydedilmiştir. Eşyalar adetleri ve kıymetleri ile birlikte, bazı yerlerde ise ayrıntılı bir şekilde özellikleri belirtilerek kaydedilmiştir. Örneğin kıyafetlerin renkleri, desenleri, kumaş türü, mutfak eşyalarının büyüklüğü, hangi malzemeden yapıldığı belirtilmiştir. Kadının eşinden alacak olduğu mehir bedeli ise terekesinde geriye bıraktıklarının yazıldığı listede yer almış ve terekenin toplam kıymeti içerisine nakit para olarak dâhil edilmiştir.

Her bir eşyanın altında, eşyanın kıymetini belirten fiyatı, dönemin kuruş cinsinden yazılmıştır. Eşyaların sayısı, “aded” ibaresiyle belirtilmiştir. Bu liste tamamlandıktan sonra oluşturulan listenin altına, toplam tutarı ifade eden “*yekûn el-tereke*” veya “*cem'an tereke*” yazılıp eşya ve tasarrufların toplam değeri yazılmıştır.

“Yekûn el-tereke yalnız beş bin üç yüz elli guruşdur”⁶⁶

Üçüncü kısım ise “*minha'l-ihracat*” olarak kayıtlarda yer almaktadır ve bu bölümde tereke toplamından giderler çıkarılır. Ölen kişinin cenazesinin defin işlemleri için alınan “*techiz ve tekfin*” masrafı hesaplanmıştır. Devletin terekeleri belirlemede görevli memurları için aldığı “*resm-i kismet*”, “*kalemiye*”, “*kaydıyye*” gibi vergiler kaydedilmiştir. Terekelerin fiyatlarının belirlenmesinde rol alan dellalların ücretleri ise “*dellaliye eşya-i mübeyya*” olarak belirtilip terekeden düşülmektedir. “*Varaka-i baha*” yani kâğıt ücreti, “*pul baha*”, malları taşıyan için

⁶⁶ (MŞS) 182, s.76.

alınan “*hammaliye*”, davacılar ile dava olunanları mahkemeye getiren kimse için alınan “*muhzır bedeli*” gibi masraflar da yer almaktadır.

Defin mesarifatı 110 guruş

Resm-i kısmet 49 guruş

Kaydiye-i defter 9 guruş

Kalemiyye 6 guruş

Varaka-i baha 3 guruş

Pul baha 1 guruş

Dellaliye eşya-i mübeyyia 19 guruş

Hamaliye eşya-i mezkure 6,10 guruş

Ayrıca varsa tereke sahibinin 1/3 (sülüs) hayratı belirtilmiştir.

“*Vesâyetine sarf olunan hakk-ı sülüs malının ifraz olunan hissesi olub vasi-i muhtara tesyir olunan hisse-i vasiyyesi / 1430 guruş*”⁶⁷

Dördüncü kısımda ise tereke tutarından bütün masraflar düşülerek ‘*Sahhü’l-Baki*’ olarak ifade edilen net bakiye elde edilmiştir.

“*Sahhül’l-bâki beyne’l-verese tevzî ve taksîmi 1139 guruş 31 para*”

Bu tutar ise taksimat olarak belirtilen kısımda varisler arasında paylaştırılmaktadır.

Mardin Şeri’yye Sicilleri’ndeki tereke kayıtlarında bulunan bilgilere göre miras taksiminde kız çocuklara verilen miktar erkek çocuklarına verilen miktarın yarısı kadardır. İslam miras hukukunda bu durumun Kur’an-ı Kerim’de, erkek çocuğa iki kız çocuğu payı kadar şeklinde ifade edildiği görülmektedir.

Hisse-i ümm-i mezbûre Sarna- 485 guruş 20 para

Hisse-i ibn-i sağîr-i mezbûre Naum- 970 guruş 23 para

⁶⁷ (MŞS) 258, s.62.

Hisse-i ibn-i mezbûr İlyas- 970 guruş 23 para

*Hisse-i binti sağıre-i mezbûre- 485 guruş 11,5 para*⁶⁸

Terekenin sonunda ise hisselerin varislere teslim edildiği belirtilmektedir.

“Bâlâda gösterildiği vech üzere herkesin hissesini tefrik ve kendüye teslim olunduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh virildi”

Varsa sağır/sağıre olan yetim çocukların hisselerinin muhafazası, işletilmesi için veli/varise “*istirbah*” için teslim edildiği bilgisi verilerek tereke sonlandırılmaktadır.

*“Sağır-i mezbûr Dervişin hissesi olan vech-i bâlâ dört yüz yirmi altı guruş velisi babası mezbûr Mehmedden li-ecli'l-istirbah teslim kılındığı işbu mahalle şerh virildi.”*⁶⁹

2.2. Terekelerde Mardin

Bir Osmanlı şehrinden bahsedilirken değerlendirilmesi gereken ilk husus; mahalledir. Mahalle, Osmanlı idaresinin klasik dönemden beri en alt idari birimidir.⁷⁰ Mahalle Osmanlı Devleti'nde gündelik hayatın şekillendiği, bireylerin birbirleriyle etkileşim içinde olduğu, ayrıca sosyal dayanışmanın ve yardımlaşmanın ön planda tutulduğu yerdir.

Osmanlı mahallesinde dini farklar dışında dil ve etnik farklılıklar önemli değildi. Toplumun her kesimden insanın belirli kurallar çerçevesinde birlikte yaşadığı mahallenin idaresinden XIX. Yüzyılın ilk yarısına kadar imam söz sahibiydi. Gayrimüslim mahallelerde ise papazlar mahalle yönetiminden sorumluydu.⁷¹

⁶⁸ (MŞS) 182, s.81.

⁶⁹ (MŞS) 258, s.14.

⁷⁰ Ahmet Kankal, *Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)*, Zafer Matbaası, Ankara, 2004, s. 247.

⁷¹ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 22.

Osmanlı fethinin hemen ardından yapılan tahrirlerde Mardin'in dokuz mahalleye sahip olduğu belirtilmektedir.⁷² XIX. Yüzyılda ise Mardin'de 13 mahalle bulunmaktadır. Bunlar; Emineddin Mahallesi, Babu'l-Cedid Mahallesi, Tekye Mahallesi, Cami-i Kebir Mahallesi, Şeyh Çabuk Mahallesi, Şeyhullah Mahallesi, Şehidiye Mahallesi, Babü's Sor Mahallesi, Gölasıyan Mahallesi, Latifiye Mahallesi, Medrese Mahallesi, Meşkin Mahallesi, Necmeddin Mahallesi'dir.⁷³

XVI. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla kadar geçen uzun dönemde mahalle sayısındaki bu artışın nedeni fiziki olarak yeniden kurulmalarından ziyade, isim değiştirip farklı adlar altında parçalara bölünüp küçülmelerinden kaynaklanmaktadır.⁷⁴

İncelediğimiz terekelerde 6 farklı mahalle ismi geçmektedir. Belgelerde geçen mahalle isimleri şunlardır: Tekye Mahallesi⁷⁵, Babü's-Sur Mahallesi⁷⁶, Meşkin Mahallesi⁷⁷, Kölasıye Mahallesi⁷⁸, Şehidiye Mahallesi⁷⁹, Şeyh Veliyullah Mahallesi⁸⁰, Cami-i Kebir Mahallesi⁸¹. Ayrıca mahalle isimlerinin belirtilmediği belgeler⁸² de bulunmaktadır.

Kankal'ın Mardin mahallelerinin konusundaki düşünceleri şu şekildedir: "Mardin, Müslümanların gayrimüslimlerle uzun yıllar bir arada yaşamayı başardıkları bir yerleşim birimidir. Şehir, Süryani, Ermeni, Keldani, Yezidi ve Yahudi (daha doğrusu Musevi) gibi diğer dini grupların Müslümanlarla birlikte yaşayıp iktisadi ve sosyal hayata katkıda bulundukları ve bu kadar çeşitliliği bünyesinde barındıran bir yerdir. Şehrin mahalleleri sadece aynı dini gurubun

⁷² Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, TTK Yayınları, Ankara, 1991, s. 97.

⁷³ Abdulgani Efendi, *Mardin Tarihi*, Haz. Burhan Zengin, GAP Yayınları, Ankara, 1999, s. 220.

⁷⁴ Suavi Aydın, Süha Ünsal, Kudret Emiroğlu vd. *Mardin: Aşiret-Cemaat-Devlet*, Türkiye Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 225.

⁷⁵ (MŞS) 179, s.325, (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 260, s.155.

⁷⁶ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 182, s.51, (MŞS) 182, s.52.

⁷⁷ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

⁷⁸ (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 180, s.227, (MŞS) 260, s. 124, (MŞS) 217, Sıra No:69, (MŞS) 258, s.65.

⁷⁹ (MŞS) 192, s.97.

⁸⁰ (MŞS) 182, s.81.

⁸¹ (MŞS) 182, s.76.

⁸² (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 249, s.144, (MŞS) 245, s. 80, (MŞS) 253, Sıra No: 73.

yaşadığı yerleşim alanları değildir. Aynı dine mensup insanlar bazı mahallelerde çoğunluğu teşkil ediyor olsalar da bunların Müslümanı ve diğer guruplarıyla aynı sokağı paylaştığı, birbirine bitişik evlerde yaşadığı, kısacası komşu oldukları açıkça görülmektedir.”⁸³

2.2.1. Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu

Çalışmamızda 23 kadın terekesi incelenmiştir. Müslim kadınlara ait 20, gayrimüslim kadınlara ait 3 tereke bulunmaktadır. Tereke sahiplerinin medeni durumlarını belirlerken, varisleri arasında kocası olanlar evli, çocukları olup kocası bulunmayanlar ise eşlerinin öldüğü veya eşlerinden boşandıkları varsayılarak dul, varisleri arasında hem çocuğu hem de eşi bulunmayan 1 kişi de bekâr olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu

TEREKE SAHİBİ	MEDENİ DURUMLARI		
	Evli	Dul	Bekâr
Meryem binti Yusuf el-Afrîk	✓	-	-
Meryem binti Ali bin el-hac Hüseyin bin Hızır	✓	-	-
Medine binti Said	-	✓	-
Vahide Hatun ibnite Ali bin el-hac Hasan	✓	-	-
Zemzem binti Ahmed	-	✓	-
Durdı binti ...	✓	-	-
Fatıma binti Mehmed	✓	-	-
Medine binti Abdullah	✓	-	-
Saide binti İbrahim	✓	-	-
Safiye binti Mehmed Emin	-	✓	-

⁸³ Ahmet Kankal, “18. Yüzyılda Mardin’de Aile”, *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, (26-27-28 Mayıs 2006), Mardin, 2006, s. 737-738.

Vesile Hanım	✓	-	-
Cenci Hatun binti Bekir Efendi bin el-hac Ahmed Efendi	✓	-	-
Hatun binti Mustafa ibni el-hac Ahmed	✓	-	-
Naime binti Faris bin Hacı Ahmed	✓	-	-
Güllü nâm avrat	-	-	✓
Esmâ Hatun binti ...	✓	-	-
Naime binti Hac Maruf	-	✓	-
Fazile binti Molla Hızır	✓	-	-
Dürdi binti İlyâ veled-i Hana	✓	-	-
Emine Hatun binti Reşid	✓	-	-
Dürdi binti Davud bin Mezdek	-	✓	-
Saide binti İbrahim	-	✓	-
Naime binti Hacı Salih	✓	-	-

İncelediğimiz defterlerde yer alan 23 tereke sahibinden 16'sının (%69) evli iken vefat ettiği, 1'inin (%4) bekâr iken vefat ettiği, 6'sının (%26) dul iken vefat ettiği tespit edilmiştir. Bekâr olarak vefat eden tereke sahibi Güllü nam avrat⁸⁴ olarak kaydedilen kişi tanıtılırken babasının ismi verilmemiştir. Ayrıca varis olarak kimsesi bulunmadığı için tereke sonunda miras paylaşımı yapılmamıştır. Miras olarak bıraktığı 381 kuruş değerindeki mal varlığını nereden edindiğine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

Terekelerde kayıtlı bulunan kişilerin medeni durumlarını Müslüman kadın ve gayrimüslim kadın olarak değerlendirdiğimizde: Müslüman kadınların 14'ü evli, 1'i bekâr, 5'i duldur. Gayrimüslim kadınların ise 2'si evli, 1'i duldur.

2.2.2. Tereke Sahiplerinin İsimleri

Bireysel kimlikleri gösteren şahıs isimleri, kültürel aidiyeti ve toplumsal varoluşu simgeleyen kodlar olarak önem taşırlar. İsimler sosyokültürel bağlamda

⁸⁴ (MŞS) 217, Sıra No: 69.

şekillenen anlam ve formları bakımından toplumsal kimliğin sembolik araçlarıdır.⁸⁵Çelik, isim vermede etkili olan faktörler ile toplumsal değişme arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır: “Bir toplumun tarihsel geçmişi, sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik ve dini yapısı, etkileşimde bulunduğu diğer toplumlar, dünya geneliyle entegrasyon düzeyi o toplumdaki isim verme geleneğinin ortaya çıkmasında etkilidir. Ayrıca, kişi isimleri ait oldukları sosyokültürle birlikte yaşayan, onu yansıtan değişken ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle ilgili toplumun düşünce, eğilim, tutum ve sosyokültürel yapısındaki değişimlere dair önemli referanslardır. Toplumsal etkileşimin boyutlarını yansıtmaları nedeniyle toplumsal bütünleşme veya çatışma simgeleri olarak da algılanabilirler.”⁸⁶

İsim verme konusundaki belirleyici unsurlardan birinin de din etkeni olduğunu belirtmek gerekmektedir. İnsanların yaşama amacını anlamlandıran din, çocuğa isim verirken anlamının önem taşıması itibarıyla önemlidir. Bu bağlamda Osmanlı’da çocuğa isim verilirken inanç ve geleneksel kültürün etkisini belirtmek gerekir. Osmanlı toplumunda doğan çocuklara isim verme dinî törenle yapıldı. Müslim aileler doğan bebeğin kulağına ezan okuyup üç kez adını söyleyerek isim verirken, gayrimüslim aileler ise çocuklarına kilisede yaptıkları vaftiz töreni ile isim verirdi.

Kişi isimleri toplumun kimliğini yansıtan bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle farklı kültürler, dinler ve etnik yapıları bünyesinde barındıran Mardin’de isimlerin incelenmesi ayrı bir önem arz etmektedir. İncelediğimiz 23 terekede geçen kadın isimlerini dini anlamdaki farklılıklarını göz önünde bulundurarak tablolastırdık. Bu tablolar doğrultusunda yapılacak olan değerlendirmelerin daha isabetli olacağı düşüncesindeyiz.

Belgelerde, Hz. Peygamber (sav) ve aile efradına olan sevginin bir göstergesi olarak Aişe, Fatıma, Hatice, Emine, Safiye isimlerinin, ayrıca dini vurgusu olan

⁸⁵ Ruth A. Wallace ve Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. L. Elburuz, M.R. Ayas, Punto Yayıncılık, İzmir, 2004, s. 327.

⁸⁶ Celaleddin Çelik, “Bir Kimlik Beyanı Olarak İsimler: Kişi İsimlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, Ankara, 2007, Cilt. X, s. 6.

Medine, Zemzem, Meryem, Esmâ, Meryem isimlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca isimlerin yanı sıra Hatun ve Hanım lafzının da kullanıldığı görülmüştür.

Tablo 3: XIX. Yüzyıl Mardin Kadın Terekelerinde Geçen Müslüman Kadın İsimleri

Kadın İsimleri	Kullanılma Adedi	Kadın İsimleri	Kullanılma Adedi
Hatice	4	Reşî	1
Vesile	2	Afiye	1
Selime	1	Hazne	1
Medine	2	Safiye	1
Fatıma	2	Rüşdiye	1
Saide	4	Ganime	1
Adliye	1	Gülli	1
Vahide	2	Esmâ	1
Zemzem	1	Adile	1
Duruşa	1	Hamo	1
Fazliye	1	Fazile	1
Cenci	1	Emine	1
Aişe	5	Meryem	2
Naime	7	Arize	1

İncelediğimiz 3 adet gayrimüslim kadına ait terekede tespit edebildiğimiz isimler ise aşağıdaki tabloda verilmiştir. Fakat gayrimüslim kadın isimlerinin sayıca az olması, sağlıklı bir değerlendirme yapmak için yeterli değildir.

Tablo 4: XIX. Yüzyıl Mardin Kadın Terekelerinde Geçen Gayrimüslim Kadın İsimleri

Kadın İsimleri	Kullanılma Adedi
Durdı (Dürdi)	3
İli	1
Molni	1
Rencinaya	1
Ketiye	1
Sarna	1
Menüşe	1

2.2.3. Varislerin Sayısına Göre Dağılım

İncelediğimiz 23 terekeden 22'sinin varisi bulunmaktadır. 1 kişinin ise mirasçısı bulunmamaktadır. Tereke sahiplerinin varislerinin toplamı 85'tir. Varislerin 45'i vefat eden kişilerin sağır/sağire, kebir/kebile olarak kaydedilen kız ve erkek çocuklarıdır. İkinci sırada ise muhallefât sahiplerinin eşleri yer almaktadır ve toplam 16 kişidir. Mirasçı olarak 10 anne, 3 baba, 3 kız kardeş ve 3 erkek kardeş kaydı bulunmaktadır. 5 kişi ise diğer mirasçılar olarak adlandırılan akraba grubuna dâhil edilmiştir.

Tablo 5: Vefat Eden Kişilerin Mirasçılarının Adet ve Oranları

Mirasçılar	Sayıları	Toplam İçinde Yüzdeleri
Eş	16	%18,82
Çocuk	45	%52,94
Anne	10	%11,76
Baba	3	%3,52
Kız kardeş	3	%3,52
Erkek kardeş	3	%3,52
Diğer mirasçılar	5	%5,88
TOPLAM	85	%100

Tablodan da anlaşılacağı üzere, varisler arasında özellikle çocuklar büyük bir orana sahiptir. Bu durum İslam hukuku'nun uygulandığı Osmanlı Devleti'nde, ölen kişinin çocuklarının haklarını korumak konusunda titiz davranıldığına bir göstergesidir.

2.2.4. Yetim Varislerin Haklarını Korumak Amacıyla Yapılan Uygulamalar

Bir toplumda korunmaya en çok ihtiyacı olan kesim şüphesiz ki yetim çocuklardır. İslam dininde ise yetimlerin haklarının korunması ayrı bir öneme haizdir. Bu nedenle İslam tarihinin ilk yıllarından itibaren yetimlere iyi davranılması, haklarının korunması teşvik edilmiş; yetimlerin malını gasp etme, zarar verme ağır şekilde kınanmıştır.⁸⁷

İslam dinine göre çocuğun yetiştirilmesinde en büyük sorumluluk anne ve babaya aittir. Babasız ve annesiz kalan yetim ve öksüz⁸⁸ çocuklarla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de on iki surede ayet bulunmaktadır.⁸⁹ Hz. Peygamber de hadis-i şeriflerinde⁹⁰ yetimlere yapılan muamelenin önemini vurgulamıştır. Bu bilgiler Osmanlı toplumunda yetimlerin haklarının korunmasına verilen önemin temelinde İslam inancının belirleyici olduğunu göstermektedir. Osmanlı Devleti'nde de babasını, annesini ya da her ikisini yitirmiş yetimlerin korunması, ihtiyaçlarının karşılanması, maddi manevi destek sağlanması üzerinde hassasiyetle durulan konular arasındadır.

⁸⁷ İbrahim Kâfi Dönmez, "Yetim", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt XIII, TDV Yayınları, İstanbul, 1986, s. 402

⁸⁸ Babası veya anne-babasının her ikisi de ölmüş ve henüz buluş çağına gelmemiş, bakıma muhtaç çocuğa yetim, yalnız annesi ölmüş çocuğa ise öksüz denilir. Bununla birlikte Anadolu'da öksüz yerine de yetim denilmesi söz konusudur. Geniş bilgi için bkz. İbrahim Kâfi Dönmez, "Yetim", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt XIII, TDV Yayınları, İstanbul, 1986, s.401-403.

⁸⁹ Kur'an-ı Kerim, Enâm, 6/152, İsrâ, 17/34, Fecr, 89/17, Duhâ, 93/9, Mâûn, 107/2, İnsan, 76/8, Beled, 90/15, Kehf, 18/82, Bakara, 2/83, 177, 215, 220, Nisâ, 4/2, 3, 6, 8, 10, 36, 127, Enfâl, 8/41, Haşr, 59/7.

⁹⁰ Bir örnek: Hz. Peygamber: "Ben ve yetimin işlerini deruhte eden kimse, cennette böylece beraber bulunacağız." buyurmuşlar ve şahadet parmağıyla orta parmağını işaret etmişlerdir. Muhyiddin-i Nevevî, *Riyâzü's-Sâlihîn*, Çev. Hasan Hüsnü Erdem, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1972, Cilt. I, s. 308.

Osmanlı Devleti'ndeki yetim olgusunu tereke kayıtlarından hareketle incelemek ise sosyal tarih açısından önem arz etmektedir. Çünkü çocuğa anne veya babasından kalan mirasın paylaşılması ve yetim çocuğun hissesinin belirlenip, sağır/sağire çocuğun rüşd çağına gelinceye kadar hissesinin nasıl korunacağını belirtildiğini tereke kayıtlarından öğrenebilmekteyiz.

Osmanlılarda yetim çocukların imkânlar ölçüsünde korunmaları ve iyi yetiştirilmeleri esastı. Bu yüzden Osmanlı hukukunda çocuğun yetim kalması durumunda mülkünü idare edebilecek, böylece onun güçsüz olmasını önleyecek bir vasinin tayin edilmesi ve yetim çocukların mirasta kendilerine düşen hissenin velisi tarafından gelir getirmek maksadıyla istirbah edilmesi gibi uygulamalar bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde bu uygulamaların yalnızca Müslüman çocuklar için değil, Osmanlı ülkesindeki gayrimüslim tebaa çocukları için de geçerli olduğunu ve aynı haklardan yararlanabildikleri de belirtilmelidir.

2.2.4.1. Vasi Tayini ve Kadınların Vasi Olmaları

Osmanlı Devleti aile kurumunu korumaya ve devamlılığını sağlamaya özen gösterilmiştir. Ailede çocuğun yetiştirilmesi sorumluluğu ise anne ve babaya aittir. Anne ve babanın ölmesi durumunda ise çocukların ve eğer varsa mallarının himaye edilebilmesi için vesayet uygulamasına önem verilmiştir.

Osmanlı'da ebeveynini kaybeden çocukların yetiştirilmesi, korunması, eğer varsa mülklerinin idare edilebilmesi amacıyla vasi belirlenirdi. Bardakoğlu vasilik ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Sözlükte “*eklemek, bitişmek, birinden bir işi üzerine almasını istemek*” anlamındaki “*vasy*” kökünden türeyen vesâyet, İslam hukukunda mümeyyiz ya da gayrı mümeyyiz, küçük gibi eda ehliyeti bulunmayan yahut eksik olan veya ehliyeti sonradan kısıtlanan (mahcur) bir kişinin mallarını koruma, işletme ve onun adına o malda tasarruf etme yetkisinin başka bir kimseye tanınmasını ifade eden bir terimdir.”⁹¹ Vesayet yetkisini elinde bulunduran kişiye vasi denilmektedir.

⁹¹ Ali Bardakoğlu, “Vesâyet”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XLIII, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, s. 66; Ayrıca bkz. Hamza Aktan, “Vesâyet”, *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Cilt. IV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 456.

Vasiler kim tarafından ve ne için atandıklarına bağılı olarak farklı isimler almışlardır. Öldükten sonra mallarının kullanımı için hayattayken ölünün kendisi tarafından atanan vasiye vasiyy-i meyyit; kadı tarafından atanana vasiyy-i kadı; vasiyet eden kişi tarafından ölümünden sonra malında ya da çocuklarının işlerinde tasarruf etmek üzere atanana vasiyy-i muhtar ve hâkim tarafından atanana ise vasiyy-i mansub denilmektedir.⁹²

Vasi yetimin babası veya dedesi tarafından belirlenebilirdi. Fakat vasinin belirlenmesi işleminin önceden yapılmaması durumunda ise vasi olabilecek selahiyete sahip olan kişi kadı tarafından vasi tayin edilirdi. Babanın vefat ettiğinde anne vasi olabilirdi. Annenin vefatı halinde ise yetim çocuğa babası veya yakın akrabaları (dayı, amca, anneanne vs.) vasi olabileceği gibi akraba olmayan kişiler de vasi olabilirdi. Bu konuda önemli olan husus çocuğun rüşd yaşına gelinceye kadar maddi ve manevi olarak korunmasıdır.

Bir nevi varislerin hukuki temsilcisi olan vasiler sıradan kişilerden seçilmemektedir. Tercih edilecek şahıslarda belli başlı şartlar aranmaktadır:

- a) Hür olması,
- b) Akli dengesi yerinde olması,
- c) Büluğ çağına ermiş olması,

d) Aynı dinden olması, vasilerde aranan temel şartlardır. Vasilerin sadece erkek olması zorunluluğu yoktur, kadınlar da vasi olabilmektedirler.⁹³

Kaya, vasilerin yetki ve sorumlulukları ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Vasi yetimin himayesi, varsa mülkünü, malını veya nakdini onun lehine olacak şekilde işletilmesi, eğitimi, meslek edinebilmesi gibi konularda sorumlulukları olan kişidir. Vasi kendi çıkarını gözeterek yetim çocuğun malını satın alamayacağı gibi satamazdı. Fakat vasi kadıdan izin alarak çocuk için harcama yapmak amacıyla çocuğun malını kullanabilirdi. Vasilerin sorumlulukları ve yetkileri küçük varislerin

⁹² Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, Cilt. III, s. 584.

⁹³ Halil Cin ve Ahmet Akgündüz, *Türk-İslam Hukuk Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1990, Cilt. II, s. 31.

belli bir çağa geldikleri zaman sona ermektedir. Tereke kayıtlarında bu zaman açıkça belirtilmemiş olup, çağın sadece dönemsel olarak reşit olunan yaşı ile mukayese edebiliriz.”⁹⁴

İpçioğlu ise eserinde reşit olmayan varisler ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Yaşı küçük olan varisin buluş çağına, yani reşit olana dek ve akıl olana kadar ibaresi ile bu dönemsel zaman diliminin açık olduğu anlaşılmaktadır. Fakat buluş çağı (hadd-i buluş) 15 yaş olarak kabul edilmiştir. Bu yaşa gelen varis, akıl-i balığ sayılmaktadır ve bilirkişilerin şahitliği ile mahkeme vasileri azlederek mirastan kalan mal-mülkün tasarrufunu serbest kılmaktadır”.⁹⁵

İncelediğimiz 23 terekeden 18’inde vasi tayini tespit edilmiştir. Bu kayıtlar şu şekildedir: Tekye Mahallesi’nde sakine iken vefat eden Meryem binti Yusuf el-Afrik’in küçük kızı Hatice’ye hukuk tarafından dayısı Ali⁹⁶ , Naime binti Hac Maruf’un küçük oğlu Derviş’e ise öz amcası Hac Hasan bin Molla Halil⁹⁷ vasi tayin edilmiştir. Fazile binti Molla Hızır’ın ilk evliliğinden olan küçük kızı Aişe’ye anne tarafından amcası Davud Efendi bin Emin⁹⁸ vasi tayin edilmiştir. Tekye Mahallesi’nde sakine iken vefat eden Meryem binti Ali’nin küçük oğlu Mahmud’a anneannesi Selime Hatun⁹⁹ , Kölesiye Mahallesi’nde sakine iken vefat eden Safiye binti Mehmed Emin’in küçük kızı ve oğluna anneanneleri Aişe Hatun¹⁰⁰ , Kölesiye Mahallesi’nde sakine iken vefat eden Vesile Hanım’ın küçük kızları Vesile ve Fazliye, küçük oğulları Mehmed Fuad, Mehmed Tevfik, Mehmed Kamil ve Abdullah’a anneanneleri Naime Hanım¹⁰¹ , Naime binti Faris’in küçük oğlu Ahmed’e anneannesi Ganime Hatun¹⁰² vasi tayin edilmiştir.

⁹⁴ Ali Kaya, “17. Yüzyıl Bursa Şer’iye Sicillerinin İslam Aile Hukuku Açısından Tahlili”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, Bursa, 2008, Cilt. XVII, s. 103.

⁹⁵ Mehmet İpçioğlu, *Konya Şer’iyye Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2001, s. 60.

⁹⁶ (MŞS) 179, s.325.

⁹⁷ (MŞS) 258, s.62.

⁹⁸ (MŞS) 258, s.105.

⁹⁹ (MŞS) 179, s.204.

¹⁰⁰ (MŞS) 206, s.129.

¹⁰¹ (MŞS) 180, s.227.

¹⁰² (MŞS) 182, s.76.

Belgelerde yakın akrabalığı belirtilmeyen kişilerin de vasi olarak tayin edildiğini görmekteyiz. Örneğin Zemzem binti Ahmed'in küçük olan çocukları Mehmed ve Hatice'ye Molla Ahmed bin es-seyyid Emir¹⁰³ isimli kişi, Fatıma binti Mehmed'in oğlu Abdülkadir için mahkeme tarafından atanan Diyarbekir sakinlerinden Şeyh Mehmed Beğ bin Abdullah¹⁰⁴, Medine binti Abdullah'ın Reşi ve Naime isimli küçük kızlarına ise Mehmed¹⁰⁵... isminde ve akrabalığı belirtilmeyen kişi, Saide binti İbrahim'in küçük kızı Hazne'ye Hasan¹⁰⁶ isimli vasi tayin edilmiş ve Hazne'nin hissesi vasi Hasan'a teslim edilmiştir. Gayrimüslim Dürdi binti Davud'un küçük oğulları Naum, İlyas ve küçük kızı Menuşe'ye Bolsi¹⁰⁷ isimli kişi mahkeme tarafından hukuki belge ile vasi olarak atanmıştır.

Annenin vefatıyla babanın vasi olarak tayin edildiğini tespit edebildiğimiz kayıtlar ise şunlardır: Cenci Hatun binti Bekir Efendi'nin küçük kızları Naime, Rüşdiye ve küçük oğlu Davud'a babaları Hamid Efendi¹⁰⁸, Aişe Hatun binti Mustafa'nın küçük kızı Afiye'ye babası Mehmed bin İbrahim¹⁰⁹, Dürdi binti İlya'nın küçük oğulları Mehi, İskender ve küçük kızı Ketiye'ye babaları Melki¹¹⁰, Naime binti Hacı Salih'in küçük kızı Ameş'e babası Mahmud bin Ahmed¹¹¹, Naime binti Faris bin Hacı Ahmed'in küçük kızı Hatice'ye babası Hacı Salih bin Mehmed¹¹² Esmâ Hatun binti ...'nin küçük oğlu Derviş'e deyine babası¹¹³ vasi tayin edilmiştir.

Ayrıca tereke kayıtlarında bulunan "*sağîrân-ı mezkûrânın nafaka-i mefruza ve mukadderelerine sarf etmek için vasi-i mezbûra tenbih olunduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh olunmuşdur gaflet olunmaya*"¹¹⁴ ibaresi ile kassamın yetim mallarının korunması için vasileri uyardığı da görülmektedir.

¹⁰³ (MŞS) 249, s.142.

¹⁰⁴ (MŞS) 249, s.144.

¹⁰⁵ (MŞS) 245, s.80.

¹⁰⁶ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

¹⁰⁷ (MŞS) 182, s.81.

¹⁰⁸ (MŞS) 260, s.124.

¹⁰⁹ (MŞS) 260, s.155.

¹¹⁰ (MŞS) 258, s.65.

¹¹¹ (MŞS) 182, s.52.

¹¹² (MŞS) 182, s.76.

¹¹³ (MŞS) 258, s.14.

¹¹⁴ (MŞS) 249, s.142.

Sonuç olarak vasi tayininde sebep her ne kadar mal ve mülkün korunması gibi görünse de asıl amacın yetimlerin bireysel haklarını korumak, aynı zamanda maddi manevi suistimallerini önlemek olduğu belgelerin genel içeriğinden anlaşılmaktadır.

2.2.4.2. Muamele-i Şer'iyye (İstirbah)

Terekelerde yetim kalan sağır/sağire çocukların mallarının değerlendirilmesi ve işletilmesi için çocuklara ait nakit cinsinden mirasın “*li ecli'l-istirbah*” ifadesiyle vasiye verildiği belirtilmektedir. İstirbah kavramına muamele-i şer'iyye de denmektedir.

Akgündüz muamele-i şer'iyye ile alakalı şu bilgileri vermektedir: “Meşruiyetini bey'ul-iyne satışından alan muamele-i şer'iyyenin iki hukuki şekli mevcuttur. Birincisi satım akdinden oluşur. Burada ödünç para verecek olan mütevellî, bir malı vadeli bir semen karşılığı ödünç alan kişiye satar ve malı teslim eder. Ödünç alan kimse, mütevelliden aldığı bu malı daha düşük bir bedelle ve peşin olarak üçüncü bir şahsa satar. Nihayetinde malı satın alan üçüncü şahıs, aldığı bu malı, satın aldığı bedelle peşin olarak mütevellîye satar. Muamele-i şer'iyyenin ikinci hukuki şekli ise karz ve hibe akitlerinden oluşur. Bu usulde mütevellî, ödünç para almak isteyen kimseye ödünç para verir. Akabinde kâr miktarına göre bir malı muayyen bir va'deye ödünç alan bu kişiye satar. Nihai olarak ödünç para alan kişi, satın aldığı malı üçüncü bir kişi vasıtasıyla mütevellîye bağışlar.”¹¹⁵Paranın işletilmesiyle ribh yani kâr elde edilmiştir. Bu sistem XIX. Yüzyılın ikinci yarısında resmi olarak uygulanmaya başlamıştır.

Belgeler içerisinde istirbah işleminin varlığını tespit edebildiğimiz 4 kayda rastladık. İstirbah kayıtlarından biri Tekye Mahallesi sakinelerinden Ahmet kızı Zemzem'e ait olan tereke kaydıdır. Terekede Mehmet ve Hatice isimli olduğunu tespit ettiğimiz iki çocuğa Seyit Emir oğlu Molla Ahmet vasi tayin edilmiştir. Eşyaların satılmasıyla elde edilen gelirden çocukların hissesi olan miktar, Tekye Mahallesi'ndeki kira geliri olan 4000 kuruş, Sipahi Pazarı yakınındaki tütüncü

¹¹⁵ Ahmed Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 162.

dükkânının yarısı, ayrıca Mustafa bin Seyyid Reşit'e verilmiş olan 650 kuruşluk senetli borcun alınıp vasiye teslim edilmesi belirtilmiştir. Terekede: “...istirbah itmek için vasi-i mezkûra teslim olunmuştur.”¹¹⁶ ibaresi kaydın sonunda yer almıştır.

Diğer bir istirbah kaydı ise Babü's-Sur Mahallesi sakinelerinden Esmâ Hatun binti...’e aittir. Belgede masrafların düşülmesinin ardından Hatun’un küçük oğlu Derviş’e ait olan 426 kuruşluk hissenin istirbah edilmek üzere velisi olan babasına teslim edildiği belirtilmiştir. Terekede: “*Sağîr-i mezbûr Dervîşin hissesi olan vech-i bâlâ dört yüz yirmi altı guruş velisi babası mezbûr Mehmedden li-ecli’l-istirbah teslim kılındığı işbu mahalle şerh virildi.*”¹¹⁷ şeklinde kaydedilmiştir.

İstirbah kaydına rastladığımız diğer bir tereke ise, Babü's-Sur Mahallesi’nde sakine Fazile binti Molla Hızır’a aittir. Belgede varis olan eşi Mahmud ve kızkardeşi Hatice Hatun’a ait hisseleri belirtilmiş, Fazile binti Molla’nın tek çocuğu olan Aişe ismindeki küçük kızına ait olan 2568 kuruş 33 para olan hisse ise, vasi olarak tayin edilen Davud Efendi’ye koruması ve istirbah etmesi için teslim edilmiştir. Terekede: “...sağîre-i mezbûrenin hissesi olan ber-vech-i bâlâ yalnız iki bin beş yüz altmış sekiz guruş otuz dört parayı ve merkum Davud Efendiye hıfz ve istirbah için teslim ve ita kılındı.”¹¹⁸ şeklinde kaydedilmiştir.

Gayrimüslim Dürdi binti İlya’ya ait olan terekede de istirbah kaydı bulunmaktadır. Dürdi binti İlya’nın, küçük oğlu İskender’in hissesi olan 227 kuruş 34 para, diğer küçük oğlu Mehi’nin hissesi olan 227 kuruş 34 para ve küçük kızı Ketiye’ye ait 113 kuruş 37 paralık hissenin, şer’i belge ile vasi olarak atanmış olan babaları Melki’ye istirbah edilmek üzere teslim edildiği belirtilmiştir. Üç küçük çocuğun hisseleri toplamı 569 kuruş 25 paradır. Belgede: “*Sığâr-ı mezbûrunun hisseleri olan ber-vech-i bâlâ ceman beş yüz altmış dokuz guruş yirmi beş parayı baba Melki’ye li-ecli’l-istirbah teslim kılındığı mübeyyin işbu mahalle kayd ve şerh kılındı*”¹¹⁹ şeklinde belirtilmiştir.

¹¹⁶ (MŞS) 249, s.142.

¹¹⁷ (MŞS) 258, s.14.

¹¹⁸ (MŞS) 258, s.105.

¹¹⁹ (MŞS) 258, s.65.

Ayrıca terekelerde yetimlerin mallarının korunmasıyla ilgili olan ve idane şeklinde belirtilen 3 kayıt bulunmaktadır. İdane kayıtlarından biri Tekye Mahallesi'nde sakine iken vefat eden Aişe Hatun binti Mustafa'ya aittir. Aişe Hatun'un tek çocuğu ve küçük olan kızı Afiye'ye ait olan zam ile toplam 2278,5 gurusluk hissenin velisi olan babası Mehmed bin İbrahim'e hukuki belge ile idane kılındığı (borç verildiği) belirtilmiştir.¹²⁰

Bir diğer idane kaydı ise Babü'-Sur Mahallesi'nde sakine iken vefat eden Naime binti Hac Maruf'a aittir. Belgede Naime Hanım'ın eşine ait hisse kaydının bulunmaması eşinin vefat ettiğini göstermektedir. Bu yüzden tek çocuğu ve küçük olan Derviş isimli oğluna öz amcası Molla Halil oğlu Hacı Hasan mahkeme tarafından vasi tayin edilmiştir. Derviş'e ait olan 1988 kuruşluk hisse faizle çalıştırılmak üzere Hacı Hasan'a teslim edilmiştir. Terekeye "... *ilzâm-ı ribh kılınarak idane olunduğu işbu mahalle şerh ve kayd olundu.*"¹²¹ şeklinde kaydedilmiştir.

Naime binti Hacı Salih'in terekesinde ise küçük kızına ait olan hissenin vasi olan babasına idâne için verildiği: "*sağîre-i mezbûre hisse-i irsiyesi olan ber-vech-i bâlâ dokuz yüz elli üç gurus on üç parayı nakden li-ecli'l-idâne babası ve vasisi ve velisi Mahmud bin Ahmed'e teslim olundu bi'l-vesâye ve bi'l-velaye ahz ve kabz eylediği işbu mahalle şerh virildi.*" şeklinde kaydedilmiştir.¹²²

2.2.5. Çocuk Sayılarına Göre Dağılım

Çocuk, neslin devamını sağlaması yanında evliliğin önemli gayelerinden birisini oluşturmaktadır. Dolayısıyla çocuğun aile için sahip olduğu bu öneminden başka, bulunduğu toplumu ve onun niteliğini, azlığı ya da çokluğu ile oluşturması ve varlığını devam ettirmesi bakımından ayrı öneme haizdir.¹²³

¹²⁰ (MŞS) 260, s.155.

¹²¹ (MŞS) 258, s.62.

¹²² (MŞS) 182, s.52.

¹²³ Ömer Demirel, Adnan Gürbüz, Muhittin Tuş, *Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı, Sosyal-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, Cilt. I, s. 107.

Terekelerin giriş bölümünde varislerin tanıtımı yapılırken ve miras taksim edilirken ölen kişinin çocuklarının isimleri yazılmaktaydı. Bu veriler sayesinde tereke sahibi kadınların kaç çocuğu olduğu tespit edilebilmektedir.

Tablo 6: Tereke Sahipleri ve Çocuk Sayıları

Tereke Sahibi	Mahalle	Kız Çocuk	Erkek Çocuk
Meryem binti Yusuf el-Afrîk	Tekye Mahallesi	1	0
Meryem binti Ali bin el-hac Hüseyin bin Hızır	Tekye Mahallesi	0	1
Medine binti Said	-	4	2
Vahide Hatun ibneti Ali bin el-hac Hasan	Babü's-Sur Mahallesi	0	0
Zemzem binti Ahmed	Tekye Mahallesi	1	1
Durdı binti ...	Meşkin Mahallesi	0	0
Fatıma binti Mehmed	-	0	1
Medine binti Abdullah	-	2	1
Saide binti İbrahim	-	1	1
Safiye binti Mehmed Emin	Kölesiye Mahallesi	1	1
Vesile Hanım	Kölesiye Mahallesi	3	4
Cenci Hatun binti Bekir Efendi bin el-hac Ahmed Efendi	Kölesiye Mahallesi	3	1
Hatun binti Mustafa ibni el-hac Ahmed	Tekye Mahallesinde	1	0
Naime binti Faris bin Hacı Ahmed	Cami-i Kebîr Mahallesi	1	1

Gülli nâm avrat	Kölesiye Mahallesi	0	0
Esmâ Hatun binti ...	Babü's-Sur Mahallesi	0	2
Naime binti Hac Maruf	Babü's-Sur Mahallesi	0	1
Fazile binti Molla Hızır	Babü's-Sur Mahallesi	1	0
Dürdi binti İlya veled-i Hana	Kölesiye Mahallesi	1	2
Emine Hatun binti Reşid	Şehidiye Mahallesi	0	0
Dürdi binti Davud bin Mezdek	Şeyh Veliyullâh Mahallesi	1	2
Saide binti İbrahim	Babü's-Sur Mahallesi	1	0
Naime binti Hacı Salih	Babü's-Sur Mahallesi	2	0

İncelediğimiz 23 terekeden çıkan sonuca göre vefat eden kadınlardan geriye kalan toplam 45 çocuk vardır. Bunlardan yirmi dördü kız, yirmi biri erkek çocuğudur. Müslüman yirmi kadından biri ise terekesinde varis olarak çocuk ve zevce kaydına rastlanmadığı için bekâr kabul edilmiştir.¹²⁴ Müslim iki kadının ise çocuğu yoktur.¹²⁵ Gayrimüslim üç kadından ise birinin çocuğu yoktur. Müslim kadınlara ait çocuk sayısı 22'si kız, 17'si erkek olmak üzere toplam 39'dur. Gayrimüslim tereke sahibi kadınların ise 2'si kız 4'ü erkek olmak üzere toplam 6 çocuğu vardır.

¹²⁴ (MŞS) 217, Sıra No: 69.

¹²⁵ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 192, s.97.

Tablo 7: Müslim ve Gayrimüslim Kadınların Çocuk Dağılımı

	Kız	Erkek	Toplam
Müslüman Kadınların Çocuk Sayıları	22	17	39
Gayrimüslim Kadınların Çocuk Sayıları	2	4	6
Toplam	24	21	45

İncelediğimiz terekelerde elde ettiğimiz veriler doğrultusunda aile başına düşen ortalama çocuk miktarı da tespit edilebilmektedir. Fakat değerlendirme yapılırken bekâr olan 1 kişiye ait terekenin toplamdan çıkarılması uygun görülmüştür. Buna göre kayıtlarda geçen toplam 45 çocuk 22 aile başına 2,04'lük bir çocuk ortalaması getirmektedir. Osmanlı Devleti'nde ailenin demografik yapısını konu alan bir çalışmada ortalama çocuk sayısı %2,31 şeklinde tespit edilmiştir.¹²⁶ Belgelerden elde ettiğimiz sonuçlar da bu bilgiyi doğrulamaktadır.

Tablo 8: Ailelerin Çocuk Sayılarının Oranları

Çocuk Sayıları	Müslüman Aileler	Yüzde	Gayrimüslim Aileler	Yüzde	Toplam	Yüzde
Yalnız 1 Çocuklu Aileler	7	%41.1	0	%0	7	%36.8
Yalnız 2 Çocuklu Aileler	6	%35.2	0	%0	6	%31.5
Yalnız 3 Çocuklu Aileler	1	%5.88	2	%100	3	%15.7
Yalnız 4 Çocuklu Aileler	1	%5.88	0	%0	1	%5.26
Yalnız 5 Çocuklu Aileler	0	%0	0	%0	0	%0
Yalnız 6	1	%5.88	0	%0	1	%5.2

¹²⁶ Demirel, *Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı, Sosyal-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, s. 118.

Çocuklu Aileler						6
Yalnız 7 Çocuklu Aileler	1	%5.88	0	%0	1	%5.26
Toplam	17	%100	2	%100	19	%100

Yukarıda verilen tablodaki bilgiler doğrultusunda ailelerin çocuk sayılarını değerlendirecek olursak, çocuk sayısı 7 olan 1 aile bulunmaktadır. Buna karşın çocuk sayısı 1-2 olan ailelerin sayıca çokluğu dikkat çekmektedir. Bu durum aile başına düşen çocuk ortalamasını önemli ölçüde azaltmaktadır. Çocuk sayılarının azlığı yaşanan dönemde hastalıkların etkisiyle çocuk ölümlerinin yaşandığının aynı zamanda doğum esnasındaki kayıpların göstergesi de olabilir.

Ayrıca terekelerde 1-2 çocuklu ailelerin oranının yüksek olması ise tereke sahiplerinin ölümlerin çoğunlukla genç yaşta olduğunu düşündürmektedir. Aslında terekelerde ölen kişinin yaşı belirtilmemiştir. Aynı zamanda kişinin yaşı ile alakalı fikir sahibi olabileceğimiz bilgiler de bulunmamaktadır. Fakat varisler arasında tereke sahiplerinin sağır/sağire olarak belirtilen çocuklarının oranının fazla olması ve bazı terekelerde ise varisler arasında anne-babanın da bulunması ölen kişinin genç olduğu ihtimalini doğrulamaktadır.

Elde edilen veriler ile ailenin gelir düzeyi ve çocuk sayısı arasında bir ilişkiden söz etmek mümkün değildir. Örneğin; terekelerde serveti 7836 kuruş olan Zemzem binti Ahmed'in 2 çocuğu, serveti 7978,10 kuruş olan Fazile binti Molla Hızır'ın 1 çocuğu, 7742,10 kuruşluk serveti olan Naime binti Hacı Salih'in 2 çocuğunun bulunduğu görülmektedir. Bu durum ailenin ekonomik durumunun çocuk sayısını belirlemede etkili olmadığını göstermektedir.

2.2.6. Mardin Kadınlarının Serveti

Terekelerde ölen kişinin sahip olduğu menkul ve gayrimenkuller rayiç fiyat değerleri ile yazılmış ve eşyaların toplam değeri listenin sonuna yekûn olarak kaydedilmiştir. Yekûn olarak verilen kayıt ile kişinin sahip olduğu servet miktarına ulaşılmaktadır. Terekelerde bulunan gayrimenkul ve menkul mallar tereke sahibinin

servetini oluşturduğu gibi aynı zamanda kişilerin yaşam standartlarını, yatırım kaynaklarını da göstermesi açısından önemlidir. Araştırmamızın konusunu oluşturan terekelerde kadınların servetini meydana getiren mallar şu başlıklar altında değerlendirilmiştir: Gayrimenkul mallar, ev eşyaları, mutfak eşyaları, giysiler, ziynet eşyaları, para ve altın, aydınlatma malzemeleri, temizlik alet ve malzemeleri, silah ve silah takımları, gıda maddesi, nakit, alacak ve mehir.

Tablo 9: Mardin Kadınlarının Mirasları

Tereke Sahibi	Mahalle	Miras Miktarı (Kuruş)
Meryem binti Yusuf el-Afrîk	Tekye Mahallesi	1180
Meryem binti Ali bin el-hac Hüseyin	Tekye Mahallesi	3586,20
Medine binti Said	-	3920
Vahide Hatun ibneti Ali bin el-hac Hasan	Babü's-Sur Mahallesi	4500
Zemzem binti Ahmed	Tekye Mahallesi	7836
Durdı binti ...	Meşkin Mahallesi	2070
Fatıma binti Mehmed	-	1956
Medine binti Abdullah	-	1659,5
Saide binti İbrahim	-	655
Safiye binti Mehmed Emin	Kölasiye Mahallesi	734,10
Vesile Hanım Abdülhamid Efendi	Kölasiye Mahallesi	-
Cenci Hatun binti Bekir Efendi bin el-hac Ahmed Efendi	Kölasiye Mahallesi	6396
Aişe Hatun binti Mustafa ibni el-hac Ahmed	Tekye Mahallesi	6250
Naime binti Faris bin Hacı Ahmed	Cami-i Kebîr Mahallesi	5350
Güllü nam avrat	Kölasiye Mahallesi	381
Esmâ Hatun binti ...	Babü's-Sur Mahallesi	2600
Naime binti Hac Maruf	Babü's-Sur Mahallesi	6262

Fazile binti Molla Hızır	Babü's-Sur Mahallesi	7978,10
Dürdi binti İlya veled-i Hana	Kölasiye Mahallesi	920
Emine Hatun binti el-mezbûr Reşid	Şehidiye Mahallesi	5923,20
Dürdi binti Davud bin Mezdek	Şeyh Veliyullâh Mahallesi	3139,10
Saide binti İbrahim	Babü's-Sur Mahallesi	2375
Naime binti Hacı Salih	Babü's-Sur Mahallesi	7742,10

Yukarıda verilen tablodan da anlaşılacağı üzere 23 tereke sahibi kadın arasında en fazla servete sahip olan kişi 7978,10 para servetiyle Babü's-Sur Mahallesi sakinelerinden Fazile binti Molla Hızır'dır. Tereke toplamı en az olan kadın ise varisi bulunmayan Gülli isimli kadındır.

Terekelerdeki servet miktarları sayısal olarak incelendiğinde şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür: 23 tereke sahibinden sadece 1 kişinin 0-500 kuruş arasında serveti vardır ve bunun oranı %4.34'tür. 3 kişi 501-1000 kuruş arası miras bırakmıştır. Bu 3 kişiden 2'si Müslim 1'i gayrimüslimdir ve %13.04'lük bir orana sahiptir. 1001-5000 kuruş arası miras bırakan 10 kişidir. Bunlardan 8'i Müslim 2'si gayrimüslimdir. 23 tereke sahibi kadından 10'unun bu grupta yer alması ve %43.47 ile en yüksek orana sahip olması Mardin kadınının XIX. Yüzyılda genellikle ekonomik düzeylerinin orta halli olduğunu göstermektedir. Serveti 5000-10.000 kuruş arası olan tereke sahibi 8 kişi bulunmaktadır. %34.78 ile 23 tereke sahibi arasında yaklaşık üçte birinin yüksek gelire sahip olduğunu söyleyebiliriz.

2.2.7. Mardin Kadınlarının Hayır İşleri

Miras hukuku, ölen kişinin geride bıraktığı malların kimlere ve nasıl taksim edileceğine dair hükümler içermektedir. Osmanlı Devleti'nde ise şer'i miras hukuku uygulanmıştır ve İslam hukukunda miras bırakan kişiye muris, mirasta hakkı olan kişiye varis, varisin aldığı mala ise mevrus denilmektedir. Aktan eserinde muris ile

ilgili şu bilgileri vermektedir: “Muris hayattayken veya ölüm hastalığına yakalanmadan önce malı üzerinde sınırsız tasarruf yetkisine sahiptir. Varisine, başka birisine veya herhangi bir kuruma malının tamamına hibe edebilir, satabilir. Fakat muris, ölüm hastalığı (marazu’l-mevt) anında veya ölümünden sonra geçerli olmak üzere malını istediğine ve istediğı kadar veremez. Malının üçte ikisini varislerine bırakmak zorundadır.”¹²⁷ Bu konudaki temel nâs Hz. Peygamber’in (as), Sa’d b. Ebi Vakkas (ö. 55/675) için söylemiş olduğı yabancıya vasiyetin üçte bir ile sınırlandırıldığını bildiren sözleridir. Hz. Peygamber (as), “...Üçte bir de çok. Senin vârislerini zenginler olarak bırakman, halka ihtiyaçlarını açan fakirler olarak bırakmandan daha hayırlıdır” diyerek yabancıya vasiyeti üçte bir ile sınırlandırmıştır.

İncelediğimiz terekeler arasında müteveffanın hayra sarf olunması için vasiyet ettiğı ve terekelerde “*sülüs*” (1/3) olarak belirtilen kayıtlar bulunmaktadır. Sözlükte, üçte bir anlamına gelen sülüs¹²⁸ kaydı 4 Müslim kadının terekesinde geçmektedir. Sülüs terekede diğerk masraflarla birlikte kaydedilmiştir ve tereke toplamından çıkarıldıktan sonra geriye kalan miktar varisler arasında taksim edilmiştir.

Sülüs kayıtlarından biri, Babü’-Sur Mahallesi sakinelerinden iken vefat eden Vahide Hatun ibnite Ali bin el-hac Hasan’a aittir. Masraflar çıkıldıktan sonra Vahide Hatun’un varisleri olarak eşi Hamo bin Haco’ya 1430 kuruş, amcaları Yahya ve Mehmed Reşid’e ise 715’er kuruş olmak üzere 1430 kuruş hisse verildiğı kaydedilmiştir. Geriye kalan 1/3 hisse (1430 kuruş) hayır işlerine harcanmak üzere vasi olarak tayin edilen Hafız Süleyman oğlu Abdulkadir Efendi’ye teslim edilmiştir. Terekede: “*Vesâyetine sarf olunan hakk-ı sülüs malının ifraz olunan hissesi olub vasi-i muhtara tesyir olunan hisse-i vasiyyesi, 1430 kuruş*”¹²⁹ olarak belirtilmiştir.

Kölasiye Mahallesi’nde sakine Vesile Hanım’ın terekesinde de malının bir kısmını hayra sarf edilmek üzere vasiyet ettiğı: “*ruhi içün olub ve hayrata sarf*

¹²⁷ Hamza Aktan, *Mukayeseli İslam Miras Hukuku*, İşaret Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 22.

¹²⁸ Muhittin Serin, “Sülüs”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXXVIII, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, s. 128.

¹²⁹ (MŞS) 196, s.86.

olunmak üzere müteveccihen mezbûre Vesile Hanımın vasiyeti ...”¹³⁰ şeklinde ifade edilmiştir.

Bir diğer sülüs kaydı ise Babü’s-Sur Mahallesi sakinelerinden Esmâ Hatun’un terekesinde bulunmaktadır. Belgede varisler müteveffanın annesi Adile Hanım, eşi Mehmed, büyük oğlu Abdülkadir ve küçük oğlu Derviş olarak gösterilmiştir. Terekede hayır işlerinde harcanması için vasiyet edildiği, masrafların kaydedildiği kısımda : “*Vücuḥ-ı ber-hayrata sarf olunan sülüs*”¹³¹ ibaresi ile belirtilmiştir.

Bâbü’s-Sur Mahallesi sakinelerinden Naime binti Hac’ın terekesinde de: “*vücuḥ-ı ber-hayratına sarf olunacak bâ-huccet-i şeriye sülüs vasiye-i müsbetesi-2050 kuruş*”¹³² olarak belirtilen sülüs kaydı bulunmaktadır.

Murisin mirasçısı olmayan birine bırakabileceği mala üçte bir oranında sınırlama getirilmesi İslam miras hukukunun aileyi koruyan bir yapıda olmasının sonucudur ve bu prensiple varislere kasıtlı olarak zarar verilmesi önlenmiştir.

2.2.8. Terekeyi Oluşturan Mal Grupları

2.2.8.1. Gayrimenkul Mallar

İncelediğimiz tereke kayıtlarında rastladığımız taşınmaz mallar arasında ev, dükkân ve bağ kayıtları bulunmaktadır. 23 tereke içerisinde 7 kişinin mirası arasında gayrimenkuller mevcuttur ve bunların tamamı Müslim kadınlara aittir.

Gayrimenkul mallar arasında çoğunluğu ev kayıtları oluşturmaktadır. Toplumun en küçük yapıtaşı olan ailenin yaşadığı ev, fertlerin ekonomik ve kültürel konumunu, dünya görüşünü yansıtmaları bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra evlerin yapımında kullanılan malzemeler ve mimari üslup yerel özellikler taşımaktadır. Malzemenin belirlenmesinde yaşanan coğrafyada kolay temin edilebilir olması etkili olmuştur. Geleneksel Mardin Evleri’nin oluşumundaki en önemli etmenler ise, içinde bulunduğu bölgenin iklim ve topografyasıdır. Kentin topografik yapısı, konutun kütleli biçimlenmesinde mevsimlik kullanımı ön plana

¹³⁰ (MŞS) 180, s.227.

¹³¹ (MŞS) 258, s.14.

¹³² (MŞS) 258, s.62.

çıkarmazken, eğimli arazide tek yöne doğru (güney) yönelme zorunluluğu getirmiştir. Kentin sınırlı bir alanda gelişmek zorunda kalışı, yatayda yayılma yerine, düşeyde katları kullanan bir tasarım anlayışının tercih edilmesine neden olmuştur.¹³³

Ahmet Kankal'ın geleneksel Mardin evleri üzerine yapmış olduğu değerlendirmeler ise şu şekildedir: “Binaların inşasında yapı malzemesi olarak ekseriyetle taş kullanılmıştır. Şehrin coğrafi ve jeomorfolojik yapısı bu ihtiyacı karşılayacak imkâna her dönem sahip olmuştur. Evlerin, sanıldığığının aksine, çekirdek aile diyebileceğimiz anne-baba ve çocuklardan meydana gelen küçük ailelerin yaşadığı yerler olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında geniş ailelerin yaşadığı büyük konaklara da tesadüf olunmaktadır. Yine birkaç ailenin ortaklaşa olarak kullandığı tuvaleti ve kuyusu bulunan, bir avlu içinde yer alan evlerde yaşadıkları da kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bu tür bilgilere ev satışı ilgili belgelerde sıkça rastlanmaktadır. Ekonomik durumu daha iyi durumda olanların ve şehrin ileri gelenlerinden olduğu anlaşılan ailelerin ise kayıtlarda “*manzara*”¹³⁴ olarak zikredilen ve misafir odası manasına gelen bir veya iki ayrı bölümden müteşekkil olan evlerde yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. Mahremiyete dikkat konusunda azami bir çaba gösterilmektedir. Avlu duvarları komşunun avlusunu görmemek için yüksek inşa edilmekte, evin komşu avlusuna bakan kısımlarına pencere bırakılmamaktadır. Yine evler iki katlı ise evlerin alt kat pencereleri avluya bakacak şekilde bırakılmakta, sokağa bakan pencereler ikinci katta yer almaktadır.”¹³⁵

¹³³ Emine Füsün Alioğlu, *Mardin Şehir Dokusu ve Evler*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 2000, s. 56.

¹³⁴ Bu ibare kayıtlarda Arapça “dad/zad” harfi ile yazıldığından hem manzara hem de mandara şeklinde okunabilmektedir. Mardin halkı tarafından daha çok “mandara” şeklinde telaffuz olunmaktadır. Bu isim, Mardin’de, asıl yaşanan ev kısmından hariç olarak inşa edilen ve bir nevi kabul odası olarak kullanılan, çoğunlukla da selamlık-misafir odaları için verilmektedir. Mandara/manzara ismi verilen bu odalar daha çok uzunlamasına olarak, yüksek, kubbeli ve bazen de “L” harfi şeklinde inşa olunmuşlardır. Ailenin maddi gücü, kalabalık oluşu ve çevredeki saygınlığı nispetinde kubbelerin sayısı ve genişliği değişebilmektedir. Odanın pencereleri arasında ev sahibinin zevki ve tercihinine bağlı olarak taştan motifler yer almakta ve misafirlere kahve ikram etmek için de kahve ocağı bulunmaktadır.

¹³⁵ Kankal, “18. Yüzyılda Mardin’de Aile”, *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, (26-27-28 Mayıs 2006), Mardin, 2006, s.738-739.

Osmanlıda ev konak, menzil, mesken, hane, beyt, dam gibi isimlerle anılmıştır. İncelediğimiz belgelerde ise evler menzil¹³⁶ diye isimlendirilmekte ve bab olarak ölçeklendirilmektedir. Terekelerde doğrudan evlerin iç müstemilatını anlatan kayıtlar olmasa da kadınların bıraktığı miras arasındaki ev eşyaları, evlerin kullanışı hakkında nisbeten bilgi vermektedir.

Terekelerde evler “*mülk menzil*”olarak ifade edilmiştir. Belgelerde menzil tam olarak “...*menzil-i mezkûr*”, “...*malumü'l-hudud menzil*”, “...*mahalle-i mezkurede*”, şeklinde kaydedilmiş ve evlerle alakalı detaylı bilgi verilmemiştir.

Menzil kaydının bulunduğu terekelerden biri Tekye Mahallesi'nde sakine iken vefat eden Zemzem binti Ahmed'e aittir.¹³⁷ Bir bab menzilin değeri 4000 kuruş olarak belirtilmişken, Kölesiye Mahallesi'nde sakine Vesile Hanım'ın terekesinde ise menzilin değeri 3500 kuruş olarak kaydedilmiştir.¹³⁸ Cami-i Kebir Mahallesi'nde sakine Naime binti Faris bin Hacı Ahmed'in terekesinde yer alan bir bab mülk menzilineki hissesinin kıymeti ise 1250 kuruştur.¹³⁹

Bazı terekelerde ise kadınların menzil hisselerine miras yoluyla sahip oldukları açıkça belirtilmiştir. Örneğin Babü's-Sur Mahallesi sakinelerinden Saide binti İbrahim'in vefat eden eşinden kalan 7000 kuruş değerindeki bir bab mülk menzilden kendisine düşen hisse 875 kuruş olarak kaydedilmiştir.¹⁴⁰

“Kendisinden evvel vefat iden zevci Salih bin Hacı Ali'den müntakil olub mahalle-i mezkûrede vaki bir bab mülk menzilin yedi bin guruş itibariyle sekiz sehinden hisse-i şayiasını ... 875 guruş”

Bir diğer kayıt ise Babü's-Sur Mahallesi sakinelerinden Naime binti Hacı Salih'indir. Vefat eden babasından kalan 1 bab menzilden kendisine düşen hisse 3500 kuruş olarak belirtilmiştir.¹⁴¹

¹³⁶ (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 180, s.227, (MŞS) 182, s.76, (MŞS) 182, s.51, (MŞS) 182, s.52.

¹³⁷ (MŞS) 249, s.142.

¹³⁸ (MŞS) 180, s.227.

¹³⁹ (MŞS) 182, s.76.

¹⁴⁰ (MŞS) 182, s.51.

¹⁴¹ (MŞS) 182, s.52.

“Kendüsünden evvel vefat iden babası müteveffâ-yı mezbûr Salih’den müntakil olub mahalle-i mezkûrede vaki bir bab mülk menzilin hise-i şayiasının kıymeti olub kabz olunan semini kıymeti 3500 guruş”

Yukarıda da görüldüğü gibi Müslim beş kadının terekesinde menzil kaydı tespit edilmiştir. Bu nedenle kayıtlardaki gayrimenkul çeşitleri arasında mülk menzilin en çok rağbet gören yatırım aracı olduğunu söyleyebiliriz. Mardin’de kadınlara bir evin (menzil) miras kalması bu kişilerin mali yönden iyi durumda olduklarının göstergesi olarak da okunabilir. Ayrıca Mardin’de bir evin ortalama 3500-4000 kuruş değerinde olduğunu söyleyebiliriz.

Gayrimenkuller içerisinde ikinci sırayı dükkânlar almaktadır. İncelenen 23 terekeden 3’ünde dükkân kaydı bulunmaktadır ve bunlar Müslim kadınlara aittir. Kayıtlardan biri Tekye Mahallesi’nde sakine iken vefat eden Zemzem binti Ahmed’e aittir. Terekesinde Sipahi Pazarı yakınında olup tütün satıldığı belirtilen dükkânın yarı hissesinin değeri 2000 kuruş olarak belirtilmiştir.¹⁴²

“Sipahi bazarı kurbunda vaki tütünci dükkânı nısf-ı şayii 2000”

Diğer dükkân kaydının bulunduğu tereke Kölasıye Mahallesi’nde sakine iken vefat eden Vesile Hanım’a aittir.¹⁴³

“...malumü’l-hudûd iki bab ...dükkân” olarak belirtilmiştir.

Sipahi Çarşısı’nda bulunduğu ve yarı hissesinin 4250 kuruş değerinde olduğu belirtilen dükkân kaydı ise Bâbü’s-Sur Mahallesi’nde sakine iken vefat iden Fazilebinti Molla Hızır’a aittir.¹⁴⁴ Terekede *“İspahiyan Çarşusunda vaki bir bab dükkânın nısf-ı şayiinin kıymet-i vakıası”* olarak kaydedilmiştir.

Mardin’de bir evin ortalama fiyatı 3500-4000 kuruş civarında iken ticari işletme mekânı olan dükkânların meskenlerden daha pahalı olduğu görülmektedir. Çünkü şehirde engebelerin etkisiyle ticari faaliyetlerin yapıldığı mekânlar dardır ve

¹⁴² (MŞS) 249, s.142.

¹⁴³ (MŞS) 180, s.227.

¹⁴⁴ (MŞS) 258, s.105.

kullanıma elverişli değildir. Bu durumun Mardin'in topografik yapısından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Terekelerde bulunan bir diğer taşınmaz mal bağıdır. Bağ; “*bahçe, sebze ekilip dikilen yer, bostan*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁴⁵ İncelediğimiz 23 tereke içerisinde sadece Bâbü's-Sur Mahallesi sakinelerinden iken vefat iden Vahide Hatun binti Ali bin el-Hac Hasan'ın terekesinde bağ kaydı tespit edilmiştir.¹⁴⁶ Fakat bağın niteliği ile alakalı bilgi verilmemiştir. Belgede:

“*Harabe ... kurbunda bağ – 500 kuruş*”

“... *karyesinde vaki diğer bağ- 150 kuruş*” olarak belirtilmiştir.

2.2.9. Mardin’de Kadınların Kullandığı Ev Eşyaları

Ev eşyalarının çeşitliliği, sayısı, tereke sahibi kişi ve ailesinin ekonomik, sosyal ve kültürel durumunu yansıtması açısından önemlidir. Bu bağlamda Mardin Şer’iyye Sicilleri içerisinde bulunan tereke kayıtları günlük hayatta kullanılan eşyalardan hareketle yöre halkının ve özellikle kadınların yaşayışına dair önemli bilgiler vermektedir.

2.2.9.1. Ev Sergileri

Evlerin taban döşemesi için kullanılan ve kültürün bir yansıması olarak değerlendireceğimiz halı, kilim, hasır, keçe, seccade odanın tabanını örtmek, ısı yalıtımını sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Terekelerde yer alan sergi türlerinden biri halıdır. Halı, yere ya da mobilya üstüne serilmek, duvara gerilmek için, çoğu yünden dokunan, kısa ve sık tüylü, nakışlı kalın yaygıdır.¹⁴⁷ Daha çok şehirlerde ve Mardin’de zenginlerin evlerinde kullanıldığı bilinmektedir. Belgelerde: 1 adet halı¹⁴⁸, 1 adet küçük halı, 3 adet müstamel şakka¹⁴⁹ olarak kaydedilen ve Müslim kadınlara ait olan toplam 5 adet halı tespit edilmiştir. Niteliği belirtilmemiş olan halının değeri 92 kuruş, küçük halı olarak kaydedilen halının değeri 105 kuruş, 3 adet şakka halının

¹⁴⁵ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006, s. 143.

¹⁴⁶ (MŞS) 196, s.86.

¹⁴⁷ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

¹⁴⁸ (MŞS) 249, s.142.

¹⁴⁹ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

değeri ise 60 kuruştur. Belgelerde halının sayıca az olması Mardin halkı tarafından pek tercih edilmediğini göstermektedir.

Bir diğer sergi ise kilimdir. Kilim, döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl ya da yün dokumadır.¹⁵⁰ Kilimler renkleri, motifleriyle hem Anadolu kadınının hissiyatını aktarma biçimi hem de kültürel tarih için vazgeçilmez unsurlardan olmuştur. Yünden, kıldan dokunan kilimler yöresel kültürü yansıtmaları açısından önem taşır. Belgelerde 6 adet kilim¹⁵¹, 5 adet köhne kilim¹⁵² tespit edilmiştir. Müslim kadınlara ait olan 11 adet kilimin tür ve desen açısından nitelikleri belirtilmemiştir. Kilimlerden 7 adedi Tekye Mahallesi'nde sakine Zemzem binti Ahmed'e aittir. Gayrimüslim kadınlara ait kilim bulunmamaktadır.

Terekelerde sayıca az da olsa hasır kaydı da bulunmaktadır. Hasır, saz, kabuk, yaprak vb. bir bitki maddesiyle örölmüş taban veya tavan örtüsüdür.¹⁵³ Belgelerde niteliği hakkında bilgi verilmeyen, değerleri 12 ve 17 kuruş olarak belirtilen 2 adet hasır¹⁵⁴ ve 1 adet köhne hasır¹⁵⁵ tespit edilmiştir. Mardin tereke kayıtlarında geçen bir diğer sergi türü ise keçedir. Keçe, yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaştır.¹⁵⁶ Belgelerde tespit edilen 1 adet köhne keçe¹⁵⁷ Müslim bir kadına aittir.

Seccade ise bir kişinin üzerinde namaz kılabilceği büyüklükte, halı, kilim, post veya kumaştan yaygıdır.¹⁵⁸ Belgelerde 2 adet seccade¹⁵⁹ ve 1 adet basmalı seccade¹⁶⁰ tespit edilmiştir. Terekelerde geçen seccadelerin namaz seccadesi olarak belirtilmemesi, bunların oda döşemesinde kullanılan geleneksel küçük halılardan olduğunu göstermektedir. Sergi çeşitlerinden biri de döşemedir. Belgelerde

¹⁵⁰ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

¹⁵¹ (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 192, s.97.

¹⁵² (MŞS) 249, s.142.

¹⁵³ www.tdk.gov.tr. (20.05.2019).

¹⁵⁴ (MŞS) 182, s.52.

¹⁵⁵ (MŞS) 258, s. 62.

¹⁵⁶ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

¹⁵⁷ (MŞS) 258, s.62.

¹⁵⁸ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

¹⁵⁹ (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 179, s.204.

¹⁶⁰ (MŞS) 249, s.142.

döşeme¹⁶¹, döşme¹⁶², sürmeli şilte döşeme¹⁶³ kayıtları bulunmaktadır. Müslim kadınlara ait 4 adet niteliği belirtilmeyen ve 1 adet sürmeli şilte döşeme olarak kaydedilen 5 adet döşeme tespit edilmiştir. Gayrimüslim kadınlara ait 1 adet niteliği belirtilmeyen döşemenin değeri 61 kuruştur.

2.2.9.2. Oda Mefruşatı

Mefruşat, Osmanlı ev kültüründe yaşam ve oturma alanı olarak kullanılan odanın düzenlenmesi için kullanılan eşyalara verilen isimdir. Zemin sergileri ve oturma alanlarında kullanılan şilte, minder, yastık ve yatak takımları, ahşap eşyalar, aydınlatma araç gereçleri ve diğer ev eşyaları oda mefruşatını oluşturur.

Oda mefruşatı eşyalarından biri minderdir. Minder, içi yumuşak bir malzeme ile doldurularak dikilen, oturmaya, yaslanmaya yarar şilte¹⁶⁴ anlamındadır. XIX. Yüzyılda Batılılaşma hareketleri ile değişim sürecine giren Osmanlı toplumunda kırsal kesimi ev dekorasyonu içinde koltuk, kanepeler tarzı eşyalar yerine sade eşyalar kullanılmaya devam edilmiştir. Osmanlı ailesi toprak ya da tahta olan ev tabanını oturtmak, örtmek için halı, kilim kullanırken, bu sergilerin üzerine dayanmak için minder ve yastık kullanmıştır.¹⁶⁵ Belgelerde gayrimüslim bir kadına ait olan 1 adet minder¹⁶⁶ ve Müslim bir kadına ait 27 kuruş değerinde 2 adet mindar¹⁶⁷ kaydı tespit edilmiştir. Minderlerin niteliği belirtilmemiştir.

Diğer bir oda mefruşatı ögesi ise yastıktır. Yastık, başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü, ot vb. ile doldurulmuş küçük minderdir.¹⁶⁸ Belgelerde geçen yastık çeşitleri şunlardır: Yasdık¹⁶⁹, yüzli yasdık,

¹⁶¹ (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 182, s.81.

¹⁶² (MŞS) 245, s.80.

¹⁶³ (MŞS) 192, s.97.

¹⁶⁴ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

¹⁶⁵ Ömer Demirel, Muhiddin Tuş ve Adnan Gürbüz, *Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX. Yüzyıllar), Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, Cilt. II, s. 709.

¹⁶⁶ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

¹⁶⁷ (MŞS) 182, s.52.

¹⁶⁸ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

¹⁶⁹ (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 234, Sıra No: 41, (MŞS) 249, s.144, (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.62.

yaput yasdık¹⁷⁰, yüz yasdığı¹⁷¹. Ayrıca belgelerde 1 adet yasdık yüzi¹⁷² tespit edilmiştir. Gayrimüslim kadınlara ait 1 adet yastık kaydı bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra terekelerde oturmak ve yatmak amacıyla kullanıldığını düşündüğümüz ve değeri 37 kuruş olarak belirtilen 1 adet şilte¹⁷³ ve 1 adet sürmeli şilte döşeme¹⁷⁴ tespit edilmiştir. Şilte yüzi¹⁷⁵ de kayıtlar arasında bulunmaktadır.

2.2.9.3. Mobilya Grubu Eşyaları

XIX. Yüzyılda Mardin’de sayıca çok az da olsa yaşanan mekânı düzenlenmek amacıyla kullanılan mobilyalara rastlamaktayız. Sandık da bu mobilyalardan biridir. Sandık, içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyasıdır.¹⁷⁶ Evlerde bohçalanmış ve bohçalanmamış giyim eşyaları, sofralar, hamam takımları ve diğer değerli mücevherat sandıklara konulmuştur.¹⁷⁷ İncelediğimiz terekelerde sayıca en fazla bulunan eşyalar arasında sandığı göstermek mümkündür. Belgelerdetespit edilen sandık çeşitleri şunlardır: Sandık¹⁷⁸, Erzurumkari sandık¹⁷⁹, kebir sanduk, sağır sanduk¹⁸⁰, sanduk¹⁸¹, sanduk-ı atik.¹⁸² Bulgularda Müslim kadınlara ait 26 adet sandık, gayrimüslim kadınlara ait niteliği belirtilmeyen 3 adet sandık tespit edilmiştir.

Mobilya grubu eşyaları arasında çekmece de bulunmaktadır. Belgelerde çekmece¹⁸³ ve sağır çekmece¹⁸⁴ olmak üzere Müslim kadınlara ait 2 adet çekmece tespit edilmiştir. Bu durum Mardin’de XIX. Yüzyılda çekmecenin yaygın olarak

¹⁷⁰ (MŞS) 249, s.142.

¹⁷¹ (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 192, s.97.

¹⁷² (MŞS) 258, s.105.

¹⁷³ (MŞS) 206, s.129.

¹⁷⁴ (MŞS) 192, s.97.

¹⁷⁵ (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 253, Sıra No: 73.

¹⁷⁶ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

¹⁷⁷ Veysel Özlü, *Kassam Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep*, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2002, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 200.

¹⁷⁸ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 234, Sıra No: 41, (MŞS) 249 s.144, (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 182, s.81.

¹⁷⁹ (MŞS) 179, s.204.

¹⁸⁰ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

¹⁸¹ (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 258, s.65.

¹⁸² (MŞS) 192, s.97.

¹⁸³ (MŞS) 260, s.155.

¹⁸⁴ (MŞS) 260, s.124.

kullanılmadığını göstermektedir. Sağır çekmece olarak kaydedilen çekmecenin değeri 5 kuruş olarak kaydedilmiştir. Çekmece ile ufak tefek olarak kaydedilen çekmecenin değeri ise 50 kuruş olarak belirlenmiştir.

Eşyaları muhafaza etmek için kullanılan dolap terekede dolab¹⁸⁵ olarak kaydedilmiştir. Niteliği belirtilmeyen 2 adet dolap Müslim kadınlara aittir. Sandalye ise Osmanlı'da alafranga mobilya olarak değerlendirilen, maddi yaşam kültürüne ait bir eşya olmasına rağmen terekelerde Müslim bir kadına ait niteliği belirtilmeyen 100 kuruş değerinde 1 adet sandalye¹⁸⁶ tespit edilmiştir.

Terekelerde bulunan ev eşyalarından biri de tahttır. Mardin'de iklimin sıcak olması nedeniyle, ailelerin yaz aylarında evlerinin damında taht adı verilen yerlerde yattığını ve günümüzde de bu kültürün devam ettiğini söyleyebiliriz. Belgelerde Müslim bir kadına ait 1 adet niteliği belirtilmeyen ve 40 kuruş değerinde olan taht¹⁸⁷ tespit edilmiştir.

2.2.9.4. Yatak Takımları

Geleneksel Osmanlı evlerinde, odaların farklı işlevlerinin olmadığı ve bütün odaların aynı zamanda yatmak için kullanıldığını söyleyebiliriz. Odalarda yüklük adı verilen dolapta ise her gece uyumak için serilip, sabah toplanan yatak, yorgan, döşek gibi eşyalar muhafaza edilmekteydi.

Yatak, uyuma, dinlenme vb. amaçlarla üzerine veya içine yatırılan eşya demektir.¹⁸⁸ Belgelerde geçen yatak çeşitleri şunlardır: Yatak¹⁸⁹, bir kat yatak¹⁹⁰, iki kat yatak¹⁹¹, yatak kat¹⁹², yatak mükemmel, yatak merci¹⁹³, yatak kat müstamel¹⁹⁴,

¹⁸⁵ (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 217, Sıra No: 69.

¹⁸⁶ (MŞS) 182, s.76.

¹⁸⁷ (MŞS) 182, s.52.

¹⁸⁸ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

¹⁸⁹ (MŞS) 258, s.14.

¹⁹⁰ (MŞS) 182, s.76, (MŞS) 258, s.105.

¹⁹¹ (MŞS) 182, s.52.

¹⁹² (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 217, Sıra No: 69, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105.

¹⁹³ (MŞS) 260, s.155.

¹⁹⁴ (MŞS) 192, s.97.

döşek.¹⁹⁵ Ayrıca belgelerde yatak yüzü¹⁹⁶ ve çiçekli döşek yüzü müstamel köhne, basmadan döşek yüzü¹⁹⁷ kayıtları da bulunmaktadır.

Evlerin en zaruri ihtiyaçlarından biri yataklardır ve tereke kayıtlarından da anlaşılacağı üzere aileler olanakları ölçüsünde evinde yatak bulundurmıştır. Osmanlı kültür ve geleneklerine göre yatak, hane halkının ve misafirlerin rahat edebilmesi için imkânlar dâhilinde hazırlanmıştır. Aslında yaşanan dönem itibarıyla değerlendirdiğimizde bazı yatakların değerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Fakat yüksek meblağda yatak sahibi olmanın maddi olarak yaşam standardı yüksek ailelere mahsus olduğu da bilinmektedir. Mardin’de aileler evlerinde yatılı olarak misafir ağırlamaya özen gösterirlerdi. Şehirde yaşayan insanlar, köylerden gelen ve kendileriyle ticari-zirai ortaklık yaptıkları kişileri de evlerinde misafir ettikleri için yatak Mardin toplumunda oldukça önemli bir ev eşyası olmuştur. Bunun yanı sıra Osmanlı kültüründe genç kızlara evlenirken çeyizinde yatak verilmiştir. Çeyiz de kaç kat yatak olduğu, yatağın büyüklüğü, içine konulan yünün miktarı da önem verilen hususlar olmuştur. Bu gelenek günümüzde kırsal bölgelerde hâlâ devam etmektedir.

Belgelerde tespit edilen yataklar Müslim kadınlara ait olup, gayrimüslim kadınlara ait yatak kaydına rastlanmamıştır. Terekelerde yataklar tek kat ve çift kat olarak kaydedilmiştir. Ayrıca yatak yüzü kumaşı da yatağın değerini artıran bir husustur. Çünkü kayıtlarda 1 adet yatak yüzünün değeri 10,20 kuruş ile 40 kuruş arasında değişmektedir.

Yorgan da yatak takımları arasında yer almaktadır. Belgelerde geçen yorgan çeşitleri şunlardır: Yorgan¹⁹⁸, sağır yorgan¹⁹⁹, köhne yorgan.²⁰⁰ Ayrıca, mavi yorgan yüzü²⁰¹, yorgan yüzü²⁰², firengi kırmızı basmadan yorgan yüzü, yorgan yüzü müstamel²⁰³, kırmızı melhafa²⁰⁴ kayıtları bulunmaktadır.

¹⁹⁵ (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 249, s.144, (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 206, s.129.

¹⁹⁶ (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105.

¹⁹⁷ (MŞS) 192, s.97.

¹⁹⁸ (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 249, s.144, (MŞS) 206, s. 129, (MŞS) 258, s.62.

¹⁹⁹ (MŞS) 206, s.129.

²⁰⁰ (MŞS) 249, s.142.

²⁰¹ (MŞS) 179, s.204.

2.2.9.5. Aydınlatma Aletleri

Terekelerde şamdandan başka başka bir aydınlatma aleti bulunmamaktadır. Şamdan, üzerine kandil, mum veya herhangi bir ışık kaynağı konulan yüksek tabla, mumluk, çırakma²⁰⁵ anlamına gelmektedir. Müslim kadınlara ait terekelerde niteliği belirtilmeyen 10 adet şamdan²⁰⁶ tespit edilmiştir. Şamdanların değerleri 1,75 kuruş ile 30 kuruş arasında değişmektedir.

2.2.9.6. Isıtma Aletleri

Osmanlı'da yaygın olarak kullanılan tennurun (tandır) Mardin'de de kullanıldığını tereke kayıtlarında tennur kürsü (kürsi) olarak görmekteyiz. Kürsi soba kullanılmaya başlamadan önce evlerde kullanılan ısınma aracıdır. Pakalın eserinde tennur ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Soğuğa karşı yapılan ısınma tertibatı yerinde kullanılır bir tabirdir. Eski zamanda şehirlerde soba tertibatı olmadığı için odalar mangalla ısıtılırdı. Büyük odalar ise mangalla ısıtılamazdı. Bu sebeple ortaya ayakları kısa, dört köşe bir masa altına mangal konulur, masanın dört tarafını kaplamak üzere pamuklu bir örtü ile örtülürdü. Herkes bunun etrafına toplanarak örtüyü üstüne çeker, dizlerini masanın altına yerleştirirdi. Ayaklar mangalın etrafında, tandır içinde ısınırdı. Köylerde odanın ortasında açılan çukura dışarıda yakılan odun ateşi konulur, etrafında tahtadan yapılan yüksekçe yere oturularak üstlerine örtü örtülürdü.”²⁰⁷ Belgelerde: Kürsi²⁰⁸, sağır kürsi²⁰⁹, tendur kürsi²¹⁰ olarak geçmektedir. Kürsi yorganı²¹¹ ise kürside ısınan kişilerin sırtları soğumasın diye

²⁰² (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 206, s.129.

²⁰³ (MŞS) 192, s.97.

²⁰⁴ (MŞS) 217, Sıra No: 69.

²⁰⁵ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²⁰⁶ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 182, s.52.

²⁰⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul, 1993, Cilt. III, s. 394.

²⁰⁸ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

²⁰⁹ (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 258, s.62.

²¹⁰ (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 258, s.62.

²¹¹ (MŞS) 249, s.142.

sırtlarına örttükleri örtüdür.²¹² Belgelerde gayrimüslim kadınlara ait kürsi kaydı bulunmamaktadır.

2.2.9.7. Mutfak Alet ve Malzemeleri

Mutfak, Arapça “*matbah*”tan gelip yemek pişirilen yer anlamında kullanılmaktadır.²¹³ Mutfak geleneksel Osmanlı evlerinde bazen evin alt katında bazen de evin dışında bulunurdu. Mutfakta kullanılan eşyalar toplumun yemek kültürünü yansıtmaları bakımından önemlidir. Terekelerde kayıtlı mutfak alet ve malzemelerinin hammaddelerine bakıldığında daha çok bakırın tercih edildiği görülmektedir. Bakır dışında ise toprak, ahşap ve metal madenlerden imâl edilen eşyalar kullanılmıştır.

Belgelerde karşımıza çıkan mutfak araç-gereçleri; kazan, tencere, sahan, tas, tabe, tepsi, sini, lenger, kuşhane, nalbeki, kâse, ustüre, satıl, güğüm, leğen, havan, süzek, teşt, testi, maşraba, kaşık ve sacayağıdır. Terekelerdeki mutfak eşyalarını şu şekilde değerlendirebiliriz: Sayıca en fazla bulunan mutfak aleti sahandır. Sahan derinliği az olan kaptır.²¹⁴ Müslim kadınlara ait niteliği belirtilmeyen 45 adet sahan²¹⁵ ve 6 adet vasat sahan²¹⁶ tespit edilmiştir. Gayrimüslim kadınlara ait sahan kaydı bulunmamaktadır.

Mutfak araç ve gereci olarak sayıca en fazla bulunan eşyalardan biri de tenceredir. İçinde yemek pişirilen, kapaklı, genellikle metal kaptır.²¹⁷ Belgelerde tespit edilen tencere çeşitleri şunlardır: Tencere²¹⁸, vasat tencere²¹⁹, sağır tencere²²⁰. Müslim kadınlara ait 17 adet tencere tespit edilmiştir. Tencerelerin değerleri 12 kuruş

²¹² Ekrem Akman, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Siverek (Şehir, Mekân, İnsan)*, Mardin Artuklu Üniversitesi SBE, Mardin, 2017, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 288.

²¹³ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²¹⁴ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²¹⁵ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 249, s.144, (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 206, s.129.

²¹⁶ (MŞS) 249, s.144.

²¹⁷ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²¹⁸ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 182, s.52.

²¹⁹ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 249, s.144.

²²⁰ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 249, s.144.

ile 73 kuruş arasında değişmektedir. Gayrimüslim kadınlara ait tencere kaydı bulunmamaktadır.

Kazan ise bir diğer mutfak eşyasıdır. Belgelerde tespit edilen kazan çeşitleri şunlardır: Kazan²²¹, kazgan, un kazgan²²², kebir kazgan²²³, sağır kazgan²²⁴. Müslim Kadınlara ait 7 adet kazan kaydı bulunmaktadır ve değerleri 29,10 kuruş ile 150 kuruş arasında değişmektedir. Gayrimüslim kadınlara ait kazan tespit edilmemiştir.

Tas ise günümüzde de hala kırsal kesimin kullandığı mutfak eşyalarından biridir. Tas sulu yiyecekler konulan madeni kaptır. Belgelerde Müslim kadınlara ait niteliği belirtilmeyen 44 adet tas²²⁵ tespit edilmiştir. 1 adet tasın değeri 6 kuruş ile 47 kuruş arasındadır. Terekelerde gayrimüslim kadınlara ait tas kaydı bulunmamaktadır.

Terekelerde tabe olarak geçen tava kayıtları da mevcuttur ve niteliği belirtilmeyen 4 adet tava²²⁶ ve 3 adet tabe²²⁷ tespit edilmiştir.

Tepsi ise fincan, tabak, bardak gibi şeyleri taşımaya yarayan, türlü büyüklükte, derinliği olmayan düz kaptır.²²⁸ Belgelerde sayıca az olsa da niteliği belirtilmeyen ve Müslim bir hanıma ait 3 adet tepsi²²⁹ tespit edilmiştir.

Sini ise bir ayak ya da sehpa üzerine konularak, yemek tabakları vb. konan ve yemek yemek için kullanılan bakır veya pirinçten büyük tepsidir.²³⁰ Gerek Mardin’de gerekse ülkemizin birçok yöresinde sini üzerinde yemek yemek oldukça yaygındır. Belgelerde, 5 adet sini²³¹ ve 1 adet sağır sini²³² tespit edilmiştir. Bulgularda gayrimüslim kadınlara ait sini kaydı bulunmamaktadır. Sini fiyatları 40 kuruş ile 100

²²¹ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

²²² (MŞS) 258, s.14.

²²³ (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.62.

²²⁴ (MŞS) 258, s.62.

²²⁵ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 182, s.52.

²²⁶ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 182, s.52.

²²⁷ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 249, s.144.

²²⁸ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²²⁹ (MŞS) 182, s.52.

²³⁰ İzzet Gündoğ Kayaoglu, *Eski İstanbul’da Gündelik Hayat*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 166-167.

²³¹ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 182, s.52.

²³² (MŞS) 249, s.144.

kuruş arasında değişmektedir. Niteliği belirtilmeyen ve 100 kuruş değerinde olan 1 adet sini Tekye Mahallesi'nde sakine Aişe Hatun binti Mustafa'ya aittir.

Lenger ise bakırdan yapılmış yayvan kaptır. Belgelerde 4 adet lenger²³³ tespit edilmiştir. Lenger fiyatları 14 kuruş ile 48,5 kuruş arasında değişmektedir. Belgelerde gayrimüslim kadınlara ait lenger bulunmamaktadır.

Kuşane de (kuş-hane) özellikle kuş etlerini pişirmekte kullanılan, yayvan, küçük tenceredir.²³⁴ Terekelerde 2 adet niteliği belirtilmeyen kuşhane²³⁵ tespit edilmiştir. 2 adet kuşhanenin değeri 78 kuruş olarak belirtilmiştir. Ayrıca Mardin'de büyük tencerelere kuşhane denildiği ve halkın günümüzde de bu şekilde kullandığı bilinmektedir.

Bir diğer mutfak gereci na'lbekidir. Na'lbeki ufak tabak demektir.²³⁶ Günümüzde çay bardağı altlığı olarak bilinmektedir. Belgelerde niteliği belirtilmeyen 1 adet na'lbeki²³⁷ tespit edilmiştir.

Kâse ise cam, çini, toprak vb.den yapılmış derince çanaktır.²³⁸ Belgelerde kâse²³⁹ olarak geçmektedir. Müslim kadınlara ait olup niteliği belirtilmemiştir. Ustüre de toprak kâse veya su bardağı anlamındadır.²⁴⁰ Belgelerde üsküre²⁴¹ olarak kaydedilen 9 adet ustüre tespit edilmiştir. Gayrimüslim kadınlara ait 1 adet ustüre bulunmaktadır.

Satıl, kulplu su kabı demektir.²⁴² Satıl çeşitleri şunlardır: Satıl²⁴³, kuyu satılı, yoğurt satılı.²⁴⁴ Müslim kadınlara ait 4 adet olan satılın fiyatları 2 kuruş ile 114 kuruş arasında değişmektedir. Su taşımaya yarayan bir diğer kap ise güğümdür. Yandan

²³³ (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 182, s.52.

²³⁴ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²³⁵ (MŞS) 249, s.142.

²³⁶ Barkan, "Edirne Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545–1659)", s. 477.

²³⁷ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

²³⁸ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²³⁹ (MŞS) 258, s.14.

²⁴⁰ Barkan, "Edirne Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545–1659)", s. 478.

²⁴¹ (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 234, Sıra No: 41, (MŞS) 249, s.144.

²⁴² www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²⁴³ (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 258, s.62.

²⁴⁴ (MŞS) 196, s.86.

kulplu, boynu uzun, genellikle bakırdan su kabıdır.²⁴⁵ Terekelerde gemgem²⁴⁶ olarak geçen 1 adet güğümün fiyatı 25 kuruştur. Testi ise balçıktan yapılmış su kabıdır. Belgelerde değerleri 60 ile 117 kuruş arasında değişen 4 adet dest²⁴⁷ tespit edilmiştir. Maşraba ise bardaktan büyük kulplu bir nevi su kabının adıdır.²⁴⁸ Belgelerde değeri 2 kuruş olan 1 adet meşrefe²⁴⁹ tespit edilmiştir.

Leğen, genellikle içinde bir şey yıkamak için kullanılan metalden yapılmış yayvan kaptır.²⁵⁰ Belgelerde leğen²⁵¹ ve yarım leğen²⁵² olarak belirtilen 13 adet leğen tespit edilmiştir. Belgelerde Babü's-Sur Mahallesi'nde sakine Fazile binti Molla Hızır'a ait olan leğenin değeri 470 kuruş olarak belirtilmiştir. Teşt ise büyük leğendir. Belgelerde değerleri 51 kuruş ile 244 kuruş arasında değişen 5 adet teşt²⁵³ tespit edilmiştir.

Havan, içinde bir şey dövüp ufalamaya yarayan, tahta, taş, madenden yapılan kap demektir.²⁵⁴ Belgelerde heven²⁵⁵ olarak geçen 3 adet havan tespit edilmiştir. Sıvıları süzmeye yarayan araç olan süzek ise yörede harsaf²⁵⁶ olarak adlandırılmıştır. Belgelerde 1 adet harsafın değeri 20,5 kuruş olarak belirtilmiştir.

Kaşık, sulu veya bazı ufak taneli yiyecekleri ağza götürmeye yarayan, saplı sofraya araçtır.²⁵⁷ Belgelerde adedi belirtilmeyen 7 kuruş değerinde olduğu kaydedilen kaşık²⁵⁸ tespit edilmiştir.

Sacayağı, üstüne sac, tepsi tencere vb. konularak ateş yakılan, demirden, ortası boş üç ayaklı sehpadır.²⁵⁹ Terekelerde, ocakta pişirilen yemek kabının zarar

²⁴⁵ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²⁴⁶ (MŞS) 206, s.129.

²⁴⁷ (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 182, s.52, (MŞS) 258, s.62.

²⁴⁸ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul, 1993, Cilt. II, s. 415.

²⁴⁹ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

²⁵⁰ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²⁵¹ (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 182, s.52.

²⁵² (MŞS) 258, s.105.

²⁵³ (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.62.

²⁵⁴ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²⁵⁵ (MŞS) 260, s.155.

²⁵⁶ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

²⁵⁷ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

²⁵⁸ (MŞS) 206, s.129.

görmesini engellemeye yarayan 1 adet sacayağı²⁶⁰ tespit edilmiştir. Son olarak terekelerde mutfak tahtası olarak kullanılan, 1 kuruş değerinde 1 adet kıyme tahtası²⁶¹ tespit edilmiştir.

Mutfak araç gereçleri arasında Osmanlı kültüründe önemli bir yere sahip olan kahve takımlarına ait eşyalara yalnızca 1 terekede rastladık. Belgelerde 4,5 kuruş değerinde olduğu tespit edilen 1 adet kahve ıbrığı ve fincan²⁶² Tekye Mahallesi'nde sakine Zemzem binti Ahmed'e aittir.

İncelediğimiz terekelerde bulunan mutfak eşyaları, Mardin'deki zengin mutfak kültürünün varlığını göstermesi ve Mardin yemeklerinin yapımı, sunumu ve tüketimi ile ilgili detaylar içermesi açısından önemlidir. Terekelelerde kayıtlı eşyalardan hareketle yemeğin ateşin üstüne bırakılan sacayağının üzerindeki tencere, tava veya kuşhanede pişirildiğini, yemeğin sunumunda ise tas, kâse, na'lbeki veya ustüre kullanıldığını söyleyebiliriz. Sini kayıtları ise yemeklerin yer sofralarında yenildiğini göstermektedir. Ayrıca geleneksel Osmanlı mutfağında olduğu gibi Mardin mutfak kültüründe de bakırdan imal edilen eşyaların yaşanan dönemde oldukça önemli olduğu görülmektedir. Terekelerde kayıtlı bazı mutfak eşyalarının değerinin altın bir küpe veya yüzükten daha yüksek olması bu bilgiyi doğrulamaktadır.

2.2.9.8. Temizlik ve Hamam Eşyaları

Üzerinde çalıştığımız dönemde tespit edebildiğimiz tek temizlik malzemesi sabundur.²⁶³ Terekede geçen 7 adet sabun 31 kuruş değerindedir. Osmanlı Devleti'nde sabunun XIX. Yüzyılın sonlarına kadar küçük imalathanelerde üretildiğini ve kullanımının yaygın olduğu bilinmektedir. Fakat belgelerde sabunun sayıca az olması, tereke yazılırken ihmal edildiği şeklinde anlaşılabilir.

Temizlik için kullanılan ibrikler ise el yıkamak için kullanılan su kabı olduğundan genellikle ibrik ve leğen bir takım teşkil eder. Bu yüzden belgelerde

²⁵⁹ Kayaoğlu, *Eski İstanbul'da Gündelik Hayat*, s. 166-167.

²⁶⁰ (MŞS) 249, s.144.

²⁶¹ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

²⁶² (MŞS) 249, s.142.

²⁶³ (MŞS) 258, s.62.

ıbrık ve leğenin birlikte kaydedildiğini görmekteyiz. Ibrık mea leğen²⁶⁴ olarak tespit edilen ve 3 adet olan takımların fiyatları 18,30 kuruş ile 50 kuruş arasında değişmektedir. 1 adet ıbrık²⁶⁵ ise 4 kuruş değerindedir.

Mendil ise temizlik için kullanıldığı gibi içine elde taşınacak bir şeyler koymak için de değerlendirilir. Belgelerde 2 adet mendil²⁶⁶ tespit edilmiştir. Ayrıca çevre²⁶⁷ olarak da geçmektedir.

Osmanlı hamam kültürü ise temizlik işlevinin yanı sıra sosyalleşme açısından da kadınların hayatında önemli bir yere sahiptir. Hamamda kullanılan eşyaların çeşitliliği ise bu kültürün zenginliğini göstermesi açısından önemlidir. İncelediğimiz terekelerde hamam takımı, hamam tası, hamam leğeni, hamam satılı, hamam gömleği, havlu, hamam döşemesi ve hamam esbabı gibi hamam kültürüne ait objeler bulunmaktadır.

Hamam takımı, hamamda kullanılan hamam tası, peştamal, havlu, tas, tarak gibi eşyalardan oluşmaktadır. Belgelerde 1 adet 34,20 para değerinde hamam takımı ve 1 adet 9 kuruş değerinde köhne hamam takımı²⁶⁸ tespit edilmiştir. Hamamda kullanılan eşyalardan biri de hamam tasıdır. Belgelerde Müslim kadınlara ait 4 adet hamam tası²⁶⁹, gayrimüslim kadınlara ait 1 adet hamam tası²⁷⁰ tespit edilmiştir.

Hamam leğeni ve hamam satılı da terekelerde kayıtlı hamam eşyalarındandır. Hamam leğeni, özel banyoları olmayan evlerde yıkanmak için kullanılan leğendir. Terekelerde 40 kuruş değerinde 1 adet hamam leğeni²⁷¹ tespit edilmiştir. Ayrıca fiyatları 31,10 para ile 84 kuruş arasında değişen Müslim kadınlara ait 4 adet hamam satılı²⁷² tespit edilmiştir.

²⁶⁴ (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 192, s.97.

²⁶⁵ (MŞS) 206, s.129.

²⁶⁶ (MŞS) 249, s.142.

²⁶⁷ (MŞS) 245, s.80.

²⁶⁸ (MŞS) 179, s.204.

²⁶⁹ (MŞS) 196, s.86, M(ŞS) 260, s.155, (MŞS) 192, s.97.

²⁷⁰ (MŞS) 258, s.65.

²⁷¹ (MŞS) 192, s.97.

²⁷² (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 182, s.52.

Terekelerde hamam çamaşırı olarak birçok kayda rastlanmıştır. Tespit edilen hamam esbabı çeşitleri şunlardır: Hamam esbabı²⁷³, İslamboli hamam esbabı.²⁷⁴ Müslim kadınlara ait 14 adet, gayrimüslim kadınlara ait 1 adet hamam esbabı tespit edilmiştir.

Ayrıca 1 adet hamam çamaşırı²⁷⁵, 1 adet hamam çamaşırı takımı²⁷⁶, 1 adet hamam urbası²⁷⁷, 3 adet hamam elbisesi²⁷⁸, 1 adet hamam elbisesi kat köhne²⁷⁹ tespit edilmiştir. 1 adet hamam çamaşırı gayrimüslim kadına ait olup diğer hamam eşyaları Müslim kadınlara aittir. Ayrıca Müslim kadınlara ait, değeri 7 kuruş ve 17,5 kuruş olan 2 adet hamam gömleği²⁸⁰ tespit edilmiştir.

Havlular ise hamam eşyalarının vazgeçilmezlerinden olup, terekelerde tespit edilen çeşitleri şunlardır: Havlu²⁸¹, havlu bez²⁸², köhne havlu²⁸³, havliye²⁸⁴. Değerleri 1 kuruş ile 31 kuruş arasında değişen havlular Müslim kadınlara aittir. Son olarak, hamam döşemesi de kayıtlarda mevcuttur ve 1 adet hamam döşemesi²⁸⁵ tespit edilmiştir.

Hamam eşyalarının terekelerde sayıca çokluğu bize XIX. Yüzyıl Mardin’inde yaygın bir hamam kültürünün bulunduğunu ve hamamların kadınların hayatında önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Mardin’de bulunan Emir Hamamı, Cami-i Kebir Hamamı, Maristen Hamamı, Stradaviye (Sitti Radviyye) Hamamı, Kasımiye Hamamı, Hamam-ı Cedid, Babü’s-Savur Hamamı²⁸⁶ gibi birçok hamamın varlığı bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Ayrıca Osmanlı toplumunun genelinde olduğu

²⁷³ (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 258, s.65.

²⁷⁴ (MŞS) 192, s.97.

²⁷⁵ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

²⁷⁶ (MŞS) 260, s.155.

²⁷⁷ (MŞS) 249, s.144.

²⁷⁸ (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 182, s.81.

²⁷⁹ (MŞS) 206, s.129.

²⁸⁰ (MŞS) 245, s. 80, (MŞS) 260, s.124.

²⁸¹ (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 245, s.80.

²⁸² (MŞS) 250, Sıra No: 76.

²⁸³ (MŞS) 217, Sıra No: 69.

²⁸⁴ (MŞS) 196, s.86.

²⁸⁵ (MŞS) 179, s.204.

²⁸⁶ Latif Öztürkatalay, *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset, İstanbul, 1995, s. 93.

gibi Mardin’de de kadınlar hamamı temizlenme amacının yanında sosyalleşme ve eğlenme aracı olarak da kullanmıştır. Çünkü kadınlar gerek dini gerekse geleneksel normlar nedeniyle kamusal alanda erkekler kadar faal olmadıklarından, kendileri için hamama gidiş gelişler de tıpkı iade-i ziyaretler, misafirlikler, piknikler kadar vazgeçilmez bir aktivite olmuştur. Geleneksel kültürümüzün bir parçası olan hamamların geçmişteki kadar kullanılıyor olmasalar da önemini yitirmediğini de söyleyebiliriz.

2.2.9.9. Dinsel Öğeler

Terekelerde dinsel öge olarak Kur’an-ı Kerim, tesbih, bazubend ve hamail kayıtları bulunmaktadır. Fakat terekeler içerisinde sayısal olarak oldukça düşük bir orana sahiptirler. Örneğin; belgelerde 1 adet 70 kuruş değerinde Kur’an²⁸⁷, 2 adet tesbih²⁸⁸ tespit edilmiştir.

Bazubend ise terekelerde rastladığımız bir diğer dini anlam taşıyan eşyadır. Bazubend, ziynet eşyaları içinde kola bağlanan gümüşten veya sırmadan işlenmiş meşinden muhafazadır. Bazubendin içine ya da etrafına bir nüsha Kur’an-ı Kerim ayeti de işlenmektedir.²⁸⁹ Belgelerde 53 kuruş değerinde 1 adet bazuband²⁹⁰ tespit edilmiştir.

Dinsel eşya olarak tespit edilen son kayıt ise hamaildir. Hamail, Arapça hamaili, “*nusha, muska, tılsım*” anlamındadır. Hamailler, boyuna çapraz veya normal olarak asılan, üçgen, kare, dikdörtgen, yuvarlak bazen yıldız şeklinde olan mahfazalardır.²⁹¹ Kadınlar veya çocuklar için hazırlanan hamaillerin alt kısımlarına bir kısa halka şeklinde bazen kısa zincirler asılır, uçlarına da gümüş beşlik ya da ikilik paralar, bazen de pullar takılırdı.²⁹² Belgelerde 1 adet sim hamail²⁹³ tespit edilmiştir. Değeri 108 kuruştur.

²⁸⁷ (MŞS) 258, s.105.

²⁸⁸ (MŞS) 249, s.142.

²⁸⁹ Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türki*, İstanbul Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989, s. 263.

²⁹⁰ (MŞS) 258, s.105.

²⁹¹ Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Dünya Sanatımız, Kültürümüz*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1994, s. 44.

²⁹² Aygün Ülgen, “Osmanlı Kuyumculuğu”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt. XI, Ankara, 1999, s. 244.

²⁹³ (MŞS) 258, s.105.

2.2.9.10. Tabanca ve Tüfenk Malzemeleri

Anılan dönemde kadınların silah kullandığına dair sicillerde fazla malumat olmamakla beraber terekelerden anlaşıldığına göre; Mardinli kadınların en azından bir kısmının silah kullandığı veya bulundurduğunu söyleyebiliriz. Belgelerde Müslim kadınlara ait 15,5 kuruş değerinde 1 adet hurda okluk ve tüfenk²⁹⁴, ve 12 kuruş değerinde 2 adet tabanca parçaları gümüşü²⁹⁵ kayıtları tespit edilmiştir. Ufak tüfenk²⁹⁶ olarak tespit edilen ateşli silah ise 90 kuruş değerinde olup gayrimüslim bir kadına aittir.

2.2.9.11. Hububat Ürünleri

Tarım ile meşgul Osmanlı taşra toplumunun Anadolu coğrafyası topraklarında en çok yetiştirdiği ürün hububattır.²⁹⁷ Tereke kayıtlarına göre, XIX. Yüzyılda ahalinin en önemli geçim kaynağı hububattır.²⁹⁸

Mardin’de ana hububat ürünü ise hinta olarak da adlandırılan buğdaydır. Buğday, XIX. Yüzyılda Osmanlı toplumunun olağan ve temel yiyeceklerinin başında gelmektedir.²⁹⁹ Belgelerde miktarı belirtilmeyen; burgul ile mercimek³⁰⁰, hinta³⁰¹, burgul³⁰² kayıtları tespit edilmiştir.

2.2.10. Mardinli Kadınların Giyim-Kuşam Eşyaları

Maddi kültür öğelerinden olan giyim sadece bir elbise olmayıp, toplumların kültürel tarih birikiminin de göstergesidir. Bu nedenle giyim kuşam olgusu, toplumların sosyal, ekonomik, dini, siyasi ve kültürel yapısını yansıtmaları yönüyle

²⁹⁴ (MŞS) 249, s.142.

²⁹⁵ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

²⁹⁶ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

²⁹⁷ İbrahim Solak, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu’da Meyve ve Sebze Üretimi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 24, Konya, 2008, s. 2.

²⁹⁸ Sadiye Tutsak, *Tereke Kayıtlarına Göre Uşak’ta Sosyal Hayat*, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 151, İstanbul, 2004, s. 115.

²⁹⁹ Tuncer Baykara, *Türk Kültür Tarihine Bakış*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 124.

³⁰⁰ (MŞS) 249, s.142.

³⁰¹ (MŞS) 217, Sıra No: 69, (MŞS) 258, s.62.

³⁰² (MŞS) 258, s.62.

sosyokültürel değerlerin aynası olmuştur. Giysilerin formları, renkleri, kumaşının deseni, işlemeleri, aksesuarları dahi bir anlam taşır. Bu bağlamda giysiler fertlerin dünya görüşleri, inançları, kültürü, maddi olanakları hakkında birçok ipucu verebilmektedir.

İnsanın korunma ihtiyacından doğan giyim kuşam toplumun folklorik yapısına, coğrafi şartlara ve çevresel faktörlere göre farklılıklar göstermiştir. Fakat giysinin zaman içerisinde süslenme aracı olarak kullanıldığını da söyleyebiliriz. Öyle ki kıyafetlerde kullanılan biçim, renk, desen bu amaç doğrultusunda kullanılmış ve giysiler zamanla simgesel bir anlatım gücüne sahip olmuştur.

Demirel : “Dini ve örfi etkiler ile Osmanlı toplumunda da zengin ve çeşitli bir giyim kültürü oluşmuştur. Büyük bir nüfusa sahip olan Osmanlı Devleti’nin zengin ve çeşitli olan bu giyim kültürünün karşılanabilmesi için geniş bir tekstil sanayisi oluşmuştur. Bu sanayinin varlığına, kumaşların üretildiği yerler ile anılması kanıt teşkil etmektedir.”³⁰³

2.2.10.1. Kumaşlar

İncelemiş olduğumuz terekelerde Mardin kadınlarının kıyafetlerinin yapımında kullanılan farklı kumaş türleri bulunmaktadır. Bunlar: Keten, çetare, atlas, dibake, ağbay, şaliye, gazliye, sığar, hamdan, şal, kunuz, basma, hümayun, bez, yazma, çuha, kanavuz, şaldan, nükud, cicimkari, değirme, havce ve abadır. Ayrıca belgelerde giyim kuşam eşyalarının yapıldığı kumaşların orijini ile ilgili çeşitlilik de göze çarpmaktadır. Bunlar: Halep, Basra, Diyarbakır, Frenk, Acem ve Şam orijinli kumaşlardır.

Keten; lifleri dokumacılıkta, tohumu çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan bitki olan ketenden³⁰⁴ yapılan bezlerin, tereke kayıtlarına göre sadece gömlek yapımında kullanıldığını görmekteyiz.

³⁰³ Ömer Demirel, Muhiddin Tuş ve Adnan Gürbüz, *Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX. Yüzyıllar)*, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, Cilt. II, s. 717.

³⁰⁴ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2011, s. 397.

Çitari; ipekle karışık pamuk ipliği ile dokunmuş sarı ve kırmızı çubuklu bir kumaş³⁰⁵ olan çitari, belgelerde çetare olarak karşımıza çıkmaktadır. Belgelerde tespit edilen giyeceklerden en çok tercih edilen entari ve fistanın yapımında çitari kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca sarık yapımında da Hint malı çitari kullanıldığı tespit edilmiştir.

Atlas; ipekten dokunmuş esvaplık bir kumaş olup, al, mavi, yeşil, sarı daima düz renklidir ve üzerinde hiçbir tezyini motif bulunmaz.³⁰⁶ Belgelerde atlas kumaşın entari yapımında kullanıldığı belirtilmiş olup, bunun dışında herhangi bir giysi türünde atlas kumaşa rastlanılmamıştır.

Diba; ipekli ve renkli kumaş, bir çeşit canfes'e verilen addır.³⁰⁷ Dibake entari olarak tespit edilen giyim eşyasının dışında diba kumaşının tercih edilmediği görülmektedir.

Bez; pamuktan veya yünden dokunmuş kumaştır. Rengi daima beyaz olur.³⁰⁸ Belgelerde bez zira³⁰⁹ ve parça bez olarak geçmektedir. Ayrıca terekelerde bez havlu tespit edilmiştir.

Ağabani; bir çeşit beyaz bez olup, üzerine safran sarısı ipek ile yapraklı dallar işlenmiştir.³¹⁰ Belgelerde ağabani kumaştan fistan yapıldığı belirtilmektedir.

Hümayun; bir nevi ipekli kumaşın adıdır.³¹¹ Fistan yapımında tercih edilen bir kumaş türüdür.

Basma; çiçekli, türlü renk ve desenli kumaştır.³¹² Basma kumaşından fistan kayıtlar arasında yer almaktadır. Ayrıca terekelerde parça basma³¹³ olarak da kayıt bulunmaktadır.

³⁰⁵ Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Başnur Matbaası, Ankara, 1967, s. 77.

³⁰⁶ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 17.

³⁰⁷ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 449.

³⁰⁸ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 35.

³⁰⁹ Zira: Uzunluk ölçülerinden birinin adıdır. Bkz. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 663.

³¹⁰ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 10.

³¹¹ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 867.

³¹² Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 25.

³¹³ (MŞS) 258, s.65.

Çuka; yünden dokunan kumaş nevilerinden biridir.³¹⁴ Kayıtlarda çuha, cuka ve çuka olarak geçmektedir. Belgelerde en sık görülen kumaştır. Çoğunlukla fermene yapımında kullanılmakla beraber mintan ve cebken yapımında da kullanılmıştır.

Çit; üzeri çiçekli ve şekilli pamuk bez.³¹⁵ Kayıtlarda çit kumaşının bendyar yapımında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Aba; kaba ve kalın bir yünlü kumaştır.³¹⁶ Belgelerde abana³¹⁷ olarak geçmektedir. Müslim bir kadına ait aba kumaşının değeri 21,5 kuruş olarak belirtilmiştir.

Şal; Keşmir Keçisi denilen bir cins keçinin çok makbul yünü ile dokunmuş ve çubuklar arasında resmedilmiş çiçek motifleri ile ve bilhassa badem şekilli motifleri ile kendine mahsus güzellikte bir yünlü kumaştır.³¹⁸ Belgelerde geçen şal çeşitleri şunlardır: Şal³¹⁹, şal bindmar³²⁰, yarım şal³²¹, müstamel değirmi şal, müstamel köhne şal, cicimkari müstamel şal³²², değirme şal³²³, Frenkkari şal.³²⁴ Bulgularda Müslim kadınlara ait toplam 17 adet şal tespit edilmiştir. 10 Frenkkari şal ise Tekye Mahallesi'nde sakine Meryem binti Ali'ye aittir. Gayrimüslim kadınlara ait 1 adet 40 kuruş değerinde değirme şal tespit edilmiştir. Şal fiyatları 3 ile 40 kuruş arasındadır.

2.2.10.2. Giysiler

Terekelerden hareketle XIX. Yüzyıl Mardin kadının giyim eşyaları şöyledir: Kadın giyim eşyaları arasında Müslim ve gayrimüslim kadınların giyindiği gömlek bulunmaktadır. Gömlek, çıplak tene giyilen kıyafet demektir. Kadın gömlekleri ayak bileklerine kadar uzun olur.³²⁵ Terekelerde tespit edilen gömlek çeşitleri şunlardır:

³¹⁴ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 384.

³¹⁵ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 77.

³¹⁶ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 7.

³¹⁷ (MŞS) 206, s.129.

³¹⁸ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 306.

³¹⁹ (MŞS) 217, Sıra No: 69.

³²⁰ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

³²¹ (MŞS) 258, s.105.

³²² (MŞS) 192, s.97.

³²³ (MŞS) 182, s.81.

³²⁴ (MŞS) 179, s.204.

³²⁵ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 125.

Gömlek³²⁶, keten gömlek³²⁷, köhne gömlek.³²⁸ Gömleklerin kumaş özelliği açısından ise sadece keten gömleğe rastlanmıştır.

Tene giyilen diğer bir giysi olan don, vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisidir.³²⁹ Belgelerde, don³³⁰, sığar don³³¹, hamdan don³³² kayıtları bulunmaktadır. Müslim kadınlara ait 6 adet, gayrimüslim kadınlara ait 1 adet don tespit edilmiştir. En düşük don fiyatı 5 kuruş iken, hamdan don fiyatının 51 kuruş olduğu belirtilmiştir.

Günümüzde halen kullanılan içlik ise kışın elbise altına giyilen pamuklu yelek demektir.³³³ Özellikle kışın soğuktan korunmak için kullanılmışlardır. Terekelerden elde edilen bulgular doğrultusunda 1 adet içlik tespit edilmiştir. İşlik³³⁴ olarak belirtilen içlik, 3586 guruş 20 paralık servet bırakan Tekye Mahallesi'nde sakine Meryem binti Ali'ye aittir.

Anadolu'nun birçok yöresinde de kullanıldığını bildiğimiz bir diğer giyim eşyası bürümcüktür. Bürümcük, kıvratma denilen bükülmüş ipekten kıvrıcık olarak dokunan çamaşırlık bezlerden birinin adıdır. İplik karışığına "hilali" denilirdi. Kolay eskimeyen bürümcük eskiden en makbul çamaşırlıktı.³³⁵ Bürümcük terekelerde: Yerincük³³⁶, kırmızı bürüncek, bürüncük³³⁷ olarak geçmektedir. Belgelerde 1 adet Müslüman kadın bürümceği, 2 adet de gayrimüslim kadın bürümceği tespit edilmiştir. Kırmızı bürümcük dışında diğer iki bürümceğin, rengi, deseni, kumaşı gibi özellikleri belirtilmemiştir. Bürümcek sayısının azlığı Mardin kadınının giyim kuşamında bürümceğin fazla tercih edilmediğini göstermektedir.

³²⁶ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 182, s.81, (MŞS) 234, Sıra No: 41, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.65.

³²⁷ (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 245, s.80.

³²⁸ (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 217, Sıra No: 69.

³²⁹ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

³³⁰ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.65.

³³¹ (MŞS) 249, s.144.

³³² (MŞS) 192, s.97.

³³³ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 133.

³³⁴ (MŞS) 179, s.204.

³³⁵ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 250.

³³⁶ (MŞS) 179, s.325.

³³⁷ (MŞS) 234, Sıra No:41.

Osmanlı kadın giyiminde kamusal alanda kullanılan giysilerden olan çarşaf hakkında Pakalın şu bilgileri vermektedir: “Müslüman kadınların eskiden tesettür (erkeklerden saklanma) maksadıyla giydikleri üstlüğün adıdır. Suriye'nin Hristiyan, Yahudi ve Rumeli'nin bazı yerlerinde Hristiyan kadınları da sokağa çıkarlarken giyerlerdi. Çarşaf, Farsça çarşeb'den bozmadır.”³³⁸ Osmanlı İmparatorluğu döneminde çarşaf ve peçeye dinin zorunlu kıldığı bir giyim eşyası gözüyle bakılmamıştır. Çünkü çarşaf ve peçeyi yalnız Müslim kadınlar değil gayrimüslim kadınlar da kullanmışlardır.³³⁹ Sicillerde çarşaf, çarşeb, cercaf olarak geçmektedir. Tespit edilen çarşaf çeşitleri şunlardır: Çarşeb³⁴⁰, siyah çarşeb³⁴¹, siyah cercaf³⁴², Halebkari çarşeb, Basravi çarşeb³⁴³, Diyarbakirkari müstamel çarşeb³⁴⁴, müstamel çarşeb.³⁴⁵ Terekelerde Müslüman kadınlara ait 12 çarşaf, gayrimüslim kadınlara ait 1 adet siyah çarşaf, 1 adet de müstamel çarşafa rastlanmıştır. Ayrıca bulgularda, Halep, Basra ve Diyarbakır orijinli çarşafların olduğu tespit edilmiştir.

Entari ise eskiden üste giyilen, iki tarafı yırtmaçlı, geniş kollu, iç etekliği uzun olan elbiseye verilen isimdir.³⁴⁶ Tespit edilen entari çeşitleri şunlardır: Entari³⁴⁷, Şam entarisi³⁴⁸, kumaş entari³⁴⁹, hakiya entari³⁵⁰, gülli entari³⁵¹, kısa entari³⁵², gazliye entari, Frenk gazliye entari köhne, ağbay entari, Diyarbakiri entari, Halebkari entari, Şamkari entari, yeşil atlas entari, şaliye mavi entari³⁵³, çiçekli entari³⁵⁴, cemdan

³³⁸ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 327.

³³⁹ Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 227.

³⁴⁰ (MŞS) 182, s.76, (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 245, s.80, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.105.

³⁴¹ (MŞS) 179, s.204.

³⁴² (MŞS) 234, Sıra No: 41.

³⁴³ (MŞS) 258, s.62.

³⁴⁴ (MŞS) 192, s.97.

³⁴⁵ (MŞS) 182, s.81.

³⁴⁶ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 541.

³⁴⁷ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 249, s.144, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 260, s.124.

³⁴⁸ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

³⁴⁹ (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 258, s.62.

³⁵⁰ (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.65.

³⁵¹ (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.65.

³⁵² (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 258, s.62.

³⁵³ (MŞS) 192, s.97.

³⁵⁴ (MŞS) 258, s.65.

antari, kazid entari³⁵⁵, dibake entari, kasablı entari³⁵⁶, çetare entari, şal entari³⁵⁷, entari şal bindmar, atlas entari, beyaz entari.³⁵⁸ Yapılan araştırmada kumaş açısından, dibake entari, atlas entari, şal entari gibi farklı kumaşlardan yapılmış entariler tespit edilmiştir. Renk olarak; beyaz, haki ve mavi renklerde entariler mevcuttur. Belgelerde sıklıkla rastladığımız entari Mardin kadınının tercih ettiği başlıca giysilerdendir.

Sayıcı az olmasına rağmen terekelerde rastladığımız diğer bir giysi türü elbisedir. Bulgularda; elbise³⁵⁹, kat elbise³⁶⁰ kayıtlarına rastlanmıştır. Kat elbise, takım elbise olarak değerlendirilmektedir. Müslim kadınlara ait tespit edilen 3 adet elbise bulunmaktadır. 120 kuruş değerinde olan 1 adet elbise, Cami-i Kebir Mahallesi'nde sakine Naime binti Faris'e aittir. Terekelerde geçen elbiselerin niteliği ile ilgili bilgi verilmemiştir.

Terekelerden hareketle Mardin'de Müslim ve gayrimüslim kadınların kullandıkları anlaşılan giysi türlerinden biri fermenedir. Fermene, çuhadan veya abadan kısa yeleğin adıdır.³⁶¹ Belgelerde geçen fermene çeşitleri şunlardır: Kırmızı fermaniye çuka³⁶², havceden fermani, cuhadan fermani, müstamel fermani³⁶³, çukadan fermani³⁶⁴, çuhadan fermani³⁶⁵, fermaniye.³⁶⁶ Bulgularda Müslim kadınlara ait 7 adet fermenenin 3 tanesi Kölesiye Mahallesi'nde sakine Cenci Hatun binti Bekir Efendi'ye aittir. Gayrimüslim kadınlara ait 3 adet fermene tespit edilmiştir. Fermenelerin değeri 14 kuruş ile 60 kuruş arasındadır.

Osmanlı kadın giyiminde statü göstergesi olarak bilinen giysi türlerinin başında ise kürkler gelmektedir. Giyimde kullanılmak üzere güzel hayvanların postları ve

³⁵⁵ (MŞS) 258, s.62.

³⁵⁶ (MŞS) 260, s.155.

³⁵⁷ (MŞS) 245, s.80.

³⁵⁸ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

³⁵⁹ (MŞS) 260, s.155.

³⁶⁰ (MŞS) 182, s.76, (MŞS) 182, s.52.

³⁶¹ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 111.

³⁶² (MŞS) 250, Sıra No: 76.

³⁶³ (MŞS) 260, s.124.

³⁶⁴ (MŞS) 258, s.62.

³⁶⁵ (MŞS) 258, s.65, (MŞS) 192, s.97.

³⁶⁶ (MŞS) 182, s.81, (MŞS) 182, s.52.

postlara kaplanan kumaşlarla yapılmış üstlük bir kıyafetin adıdır.³⁶⁷ Hemen her toplumun ilgisini çeken kürkler, ilk başlarda sadece giyinmek için kullanılırken zamanla süs ve toplum içindeki statüyü gösteren bir eşya haline gelmişlerdir.³⁶⁸ Yapılan incelemelerde 1 adet ‘sağır samur kürke³⁶⁹ rastlanmıştır. Şehidiye Mahallesi’nde sakine, 5923,20 kuruşluk servet bırakan Emine binti Reşit’e ait olan kürk, 40 kuruş değerindedir.

İhram ise hacıların Mekke’de hac ve umre etmek için yün pamuk ve ketenden dikişsiz olarak giydikleri elbisenin adıdır.³⁷⁰ Aynı zamanda uyurken giyilen uzun elbise türüne de yatak ihramı denilmektedir. Belgelerde iki çeşit ihram tespit edilmiştir. Tespit edilen ihram çeşitleri şunlardır: İhram³⁷¹, yatak ihramı³⁷². İhram fiyatlarının ise 6,3 rub ile 50 kuruş arasında olduğu görülmüştür.

Günümüzde hala yaygın bir biçimde kullanılan yelek, kolsuz, ekseriya önü açık (yaka kesimi açık) ve eteği bele kadar olan; mintan üstüne veya ceket, salta, cepken altına giyilen bir giyim eşyası adıdır.³⁷³ Belgelerde tespit edilen yelek türleri: Yelek³⁷⁴, kumaş yelek³⁷⁵, konuz yelek.³⁷⁶ Bulgular doğrultusunda tespit edilen 3 tür yeleğin kumaş özelliği, deseni ve rengi ile alakalı bilgi bulunmamaktadır. Terekelerde Müslim kadınlara ait 10, gayrimüslim kadınlara ait 2 yeleğe rastlanmıştır. Kumaş yelek fiyatlarının ise 1,5 kuruş ile 30 kuruş arasındadır.

Cebken ise genellikle erkeklerin kullandığını bilmemize rağmen terekelerde rastladığımız bir giysi türüdür. Gömlek üstüne giyilen, belden kıvrık, kolları uzun eski bir elbisenin adıdır.³⁷⁷ Bulgular sonucunda Müslim bir kadına ait 1 adet cebe

³⁶⁷ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 164.

³⁶⁸ Zeki Tekin, “Osmanlılarda Kürk Kullanımı”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt. X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 644.

³⁶⁹ (MŞS) 192, s.97.

³⁷⁰ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 39.

³⁷¹ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 182, s.52.

³⁷² (MŞS) 206, s.129.

³⁷³ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 242.

³⁷⁴ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 192, s.97.

³⁷⁵ (MŞS) 206, s.129, (MŞS) 258, s.65.

³⁷⁶ (MŞS) 192, s.97.

³⁷⁷ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 266.

çuka³⁷⁸ olarak kaydedilmiş cebken tespit edilmiştir. Değeri 150 kuruş olarak belirtilmiştir.

Farsça adı nimten olan mintan iç gömleği üstüne giyilen, etekleri kalçalara kadar uzun, uzun kollu, düz yakalı ve önü düğmeli basma, alaca ve şal gibi kumaşlardan yapılan bir giysidir.³⁷⁹ Belgelerde tespit edilen mintan çeşitleri şunlardır: Mintan³⁸⁰, çuhadan mintan, kanavuzdan mintan³⁸¹. Bulgular sonucunda 3 adet mintan tespit edilmiştir. 1 adet çuha mintan, 1 adet koyu mavi anlamına gelen kanavuz mintan ve niteliği belirtilmeyen 1 adet mintan Müslim kadınlara aittir. 70 kuruş değerindeki çuha mintan Tekye Mahallesinde sakine Aişe Hatun binti Mustafa'ya aittir. Gayrimüslim kadınlara ait mintan bulunmamaktadır.

Şalvar ise üst kısmı geniş ve kırmalı olan bir çeşit donun adıdır.³⁸² Günümüzde Anadolu'nun birçok yöresinde halen şalvar kullanıldığı bilinmektedir. İncelenen terekelerde şarval³⁸³ olarak geçen ve niteliği belirtilmeyen 2 adet şalvar tespit edilmiştir. Müslim kadınlara ait olan şalvarların fiyatı ise 7 kuruş ve 8 kuruş olarak belirtilmiştir. Şalvar adedinin bu kadar az olması, yöredeki kadınlar tarafından pek tercih edilmediğini düşündürmektedir.

Libade, pamuklu ve astarlı, kısa, dik yakalı, eteği bel hizasında, kolları bol ve önü iliksiz daima açık bir hırkadır.³⁸⁴ Müslim bir kadına ait olan 1 adet libade³⁸⁵ ile ilgili herhangi bir nitelik belirtilmemiştir. Terekelerde en az sayıda yer alan giysi türleri arasındadır.

Makrama, kadınların başlarına sardıkları nakışlı peştemaldir.³⁸⁶ Tespit edilen makrama çeşitleri şunlardır: Mahrama³⁸⁷, baş mahrama³⁸⁸, sürmeli mahrama.³⁸⁹

³⁷⁸ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

³⁷⁹ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 174.

³⁸⁰ (MŞS) 258, s.105.

³⁸¹ (MŞS) 260, s.155.

³⁸² Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 307.

³⁸³ (MŞS) 245, s.80, (MŞS) 192, s.97.

³⁸⁴ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 168.

³⁸⁵ (MŞS) 179, s.204.

³⁸⁶ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 169.

³⁸⁷ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 245, s.80, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 192, s.97, (MŞS) 182, s.81.

Bulgular sonucunda Müslim kadınlara ait 8 makrama tespit edilmiştir. 2 adet makramanın ise Şeyh Veliyullah Mahallesi'nde sakine olan ve 3139 kuruş 10 para servet bırakan Keldani Dürdi binti Davud'a ait olduğu belirtilmiştir. Makrama belgelerde, mahrama veya marhama olarak geçmektedir.

Fistan ise Osmanlı döneminde Anadolu'da hemen hemen bütün yörelerde kullanıldığı bilinen kadın giysilerindendir. Kadınların bellerinden aşağı giydikleri geniş ve uzun elbisenin adıdır.³⁹⁰ Belgelerde geçen fistan çeşitleri şunlardır: Fistan³⁹¹, çetareden fistan, eski fistan, hümayundan fistan, kunuzdan fistan³⁹², basma fistan³⁹³, köhne fistan³⁹⁴, ağabani fistan³⁹⁵, sarık bez fistan.³⁹⁶ Bulgular sonucunda Müslüman kadınlara ait 13 adet fistan, gayrimüslim kadınlara ait 3 adet fistan tespit edilmiştir. Fistan en fazla tercih edilen giysiler arasındadır.

Tuman ise, pamuklu kumaşlardan, günlük giyilen ve mevsime göre soğuk havalarda pazen vb. sıcak havalarda basma vb. kumaşlardan dikilen tuman paçaları ağdan bileğe doğru biraz kesilerek, daraltılır.³⁹⁷ Belgelerde Müslim kadına ait 1 adet niteliği belirtilmeyen tuman³⁹⁸ tespit edilmiştir.

2.2.10.3. Giysi İle İlgili Aksesuarlar

Giysileri süslemek amacıyla kullanılan düğme, boncuk, püskül gibi detaylar ise elbisenin değerini artıran unsurlardandır. Terekelerde kaydedilen bu aksesuar çeşitleri şunlardır: Düğme, eski Türk giyim kuşamında gördüğü işten başka esvabın süsleri arasında yer alırdı. Akik, firuze, yeşim gibi kıymetli taşlar ve mercan da

³⁸⁸ (MŞS) 260, s.124.

³⁸⁹ (MŞS) 192, s.97.

³⁹⁰ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 632.

³⁹¹ (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 182, s.81.

³⁹² (MŞS) 179, s.204.

³⁹³ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 260, s.155.

³⁹⁴ (MŞS) 260, s.124.

³⁹⁵ (MŞS) 260, s.155.

³⁹⁶ (MŞS) 182, s.81.

³⁹⁷ Gülşen Kayıkçı, "Gaziantep'in Tarihi ve Kültürel Yapısı İçinde Giysi Özellikleri", 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Maddi Kültür, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, (10-15 Eylül 2007), Ankara, 2007, s. 777.

³⁹⁸ (MŞS) 217, Sıra No: 69.

düğme olmuşlardır; bunlara altın ve gümüşü de eklemek lazımdır.³⁹⁹ Belgelerde, gayrimüslim kadınlara ait 4 adet düğme⁴⁰⁰ tespit edilmiştir. Düğmelerin niteliği belirtilmemiştir. Fakat bulgulardaki düğme değerlerinin 30 kuruş ile 297 kuruş arasında olması düğmelerin kıymetli taş veya madenlerden yapıldığı konusunda ipucu vermektedir. Müslim kadınlara ait düğme tespit edilememiştir.

Boncuk ise kıyafet süslemelerinde kullanılırdı.⁴⁰¹ Boncuğun kıymeti ise yapımında kullanılan malzemeye göre değişkenlik göstermiştir. Belgelerde geçen boncuk çeşitleri şunlardır: Altun boncuk, mercandan boncuk⁴⁰², mercan⁴⁰³, siyah boncuk.⁴⁰⁴ Bulgulardaki boncuklar Müslim kadınlara ait olup gayrimüslim kadınlara ait boncuk tespit edilmemiştir.

Püskül, iplikten, ipekten, sırmadan yahut ince telden yukarısı top ve aşağısı dağınık askı şeklinde süsün adıdır.⁴⁰⁵ Özellikle yapımında ipeğin ve sırmının kullanıldığı püsküller daha kıymetli olmuştur. Belgelerde Müslim kadınlara ait büskül⁴⁰⁶ ve püskül⁴⁰⁷ olarak tespit edilen püsküllerin değeri 5 kuruş ve 90 kuruş olarak belirtilmiştir. Gayrimüslim kadınlara ait püskül kaydı bulunmamaktadır.

2.2.10.4. Bele Bağlananlar

İncelediğimiz terekeler arasında bele bağlanan ve giysiyi tamamlayan aksesuarlardan biri peştemaldir. Peştamal, bele bağlanan ve vücudun belden aşağı olan kısmını örten bez demektir.⁴⁰⁸ Osmanlı giyim kuşamında birisi hamam peştemali olmak üzere iki tür peştamal olduğu bilinmektedir. İncelediğimiz belgelerde geçen peştemallerde hamam peştemali ibaresine rastlanmamıştır. Belgelerdeki peştamal çeşitleri şunlardır: Peştamal⁴⁰⁹, kırmızı peştamal⁴¹⁰, peştamal

³⁹⁹ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 98.

⁴⁰⁰ (MŞS) 182, s.81, (MŞS) 258, s.65.

⁴⁰¹ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 41.

⁴⁰² (MŞS) 179, s.204.

⁴⁰³ (MŞS) 258, s.105.

⁴⁰⁴ (MŞS) 206, s.129.

⁴⁰⁵ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 195.

⁴⁰⁶ (MŞS) 260, s.155.

⁴⁰⁷ (MŞS) 192, s.97.

⁴⁰⁸ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 191.

⁴⁰⁹ (MŞS) 182, s.81, (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 260, s.155.

hamadi.⁴¹¹ Bulgular sonucunda Müslüman kadınlara ait 7 adet, gayrimüslim kadınlara ait 1 adet peştamal tespit edilmiştir. Kırmızı peştamal ve peştamal hamadi dışındaki 6 adet peştemalin niteliği belirtilmemiştir.

Kuşak ise beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kumaş demektir.⁴¹² Ayrıca herhangi bir eşya taşımak için de kullanılan kuşaklar, kadın giysilerini süslemek için kullanılmıştır. Kuşak ve çeşitleri şunlardır: Acem şal kurşakı⁴¹³, bendyar⁴¹⁴, çit bendyar.⁴¹⁵ Belgelerde, Müslim kadınlara ait 4 adet bendyar, gayrimüslim kadınlara ait 1 adet Acem şal kurşakı tespit edilmiştir. 2 adet bendyarın kumaş türünün çit olduğu belirtilmiştir. Fakat renk ve desen gibi nitelikleri belirtilmemiştir. Kuşakların sayıca az olması yöre kadınları tarafından pek tercih edilmediğini göstermektedir.

Kemer, bir şerit şeklinde yapılan ve giyilen esvabı belden sıkıp tutmak için veya sadece süs olarak kullanılan ve bele yalnız bir defa dolanarak önden bir toka ile tutturulan şey anlamına gelmektedir.⁴¹⁶ Belgelerde tespit edilen kemer çeşitleri şunlardır: Gümüşi kemer çift işi⁴¹⁷, kemer⁴¹⁸, gümüş kemer⁴¹⁹, elmaslı rişe kemer, altun kelasim kemer.⁴²⁰ Bulgular sonucunda Müslim kadınlara ait 5 adet kemer, gayrimüslim kadınlara ait 1 adet gümüş kemer tespit edilmiştir. Kemerlerin altın ve gümüşten yapılması, ayrıca süslemesinde değerli bir taş olan elmasın kullanılması tereke sahiplerinin maddi anlamda zengin olduklarının göstermektedir. Gümüş kemer aynı zamanda Mardin’de gümüş işçiliğinin ileri seviyede olduğunu da göstergesidir.

Son olarak futa, önlük manasına gelen bir tabirdir. Koyu al renkte dokunur. İpekten olanları da vardır. İş görüldüğü zaman üstlerinin kirlenmemesi için belden aşağı bağlanır.⁴²¹ Bulgularda fota⁴²² ve futa⁴²³ olarak kaydedilmiştir. Niteliği

⁴¹⁰ (MŞS) 179, s.204.

⁴¹¹ (MŞS) 192, s.97.

⁴¹² Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 160.

⁴¹³ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

⁴¹⁴ (MŞS) 245, s.80, (MŞS) 253, Sıra No: 73.

⁴¹⁵ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

⁴¹⁶ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 152.

⁴¹⁷ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

⁴¹⁸ (MŞS) 245, s.80.

⁴¹⁹ (MŞS) 182, s.81.

⁴²⁰ (MŞS) 192, s.97.

⁴²¹ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 637.

belirtilmeyen 2 adet futa Müslim kadınlara aittir. Gayrimüslim kadınlara ait futa bulunmamaktadır.

2.2.10.5. Başa Takılanlar

Baş takılan başlıkların arasında fesleri sayabiliriz. Koçu eserinde fes ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Osmanlı’da erkeklerin kullandığı fesler 1828’de resmi başlık olarak kabul edilmiş ve zamanla moda olup kadınlar tarafından da kullanılan bir aksesuar olmuştur. Müslüman Türk kadınının günlük kıyafetinde başını hotozdan⁴²⁴ çok tepelikler, inciler, elmaslarla bezenmiş, altın tellerle işlenmiş fesler süslemiştir.”⁴²⁵ Terekelerde tespit edilen fes çeşitleri şunlardır: Fas⁴²⁶, lekne fes⁴²⁷, feys, püskül feys.⁴²⁸ Belgelerde Müslim kadınlara ait 5 adet fes tespit edilmiştir. Gayrimüslim kadınlara ait fes bulunmamaktadır. Püskül fesin değeri 40 kuruş iken diğer feslerin fiyatları 5 ile 15 kuruş arasında değişmektedir. Fiyatı 15 kuruş olan lekne fes ise Saide binti İbrahim’e aittir.

Baş takılan bir diğer başlık türü tepeliktir. Özbağı tepelik ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Tepelik fesin ve başın üzerine yerleştirilerek kullanılan, hafif çukur ve dairesel takıdır. Dairesel yapıya sahip olan tepeliklerin merkezinde bazen renkli taş bazen de süsleme teknikleriyle motifler bulunur. Dairenin etrafında ise zincirlere tutturulmuş penez ve boncuklar vardır. Tepeliklerdeki merkez, takıyı takan aşiret ve topluluğu temsil eder. Etrafında sarkan zincirler, penezler, boncuklar ise takan kişiyi nazardan korumak amacıyla kullanılır ve bolluk ve bereketi simgelerler.”⁴²⁹ Terekelerdeki tepelik çeşitleri şunlardır: Sim tebelik⁴³⁰, sim tebe başlık.⁴³¹ 2 adet tepelik gayrimüslim kadınlara aittir. Sim tebelik 65 kuruş, sim tebe başlık ise 60

⁴²² (MŞS) 245, s.80.

⁴²³ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

⁴²⁴ Kadınların kendi saçlarından veya yemeni vs. ile yaptıkları baş süsüdür.

⁴²⁵ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 116.

⁴²⁶ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 260, s.155.

⁴²⁷ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

⁴²⁸ (MŞS) 192, s.97.

⁴²⁹ Tevhide Özbağı, *Baş Süslemelerinde Kullanılan Anadolu Kadın Takıları*, Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat, Sayı 2, Aralık, 1995, s. 51.

⁴³⁰ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

⁴³¹ (MŞS) 258, s.65.

kuruş değerindedir. Müslim kadınlara ait tepelik tespit edilememiştir. Bu durum Müslüman kadınlar tarafından tepeliğin tercih edilmediğini göstermektedir.

Yazma da başa takılan ve kıyafeti tamamlayan unsurlardandı. Koçu: “Yemenilerin bir kısmı nakışlarını etraf çizgileri kalıpla basıldıktan sonra çiçekler ve yapraklar elde teker teker fırça ile boyanırdı; emsalinden katkat üstün kıymet taşımaları da bundan ötürü idi.”⁴³² Bulgularda niteliği belirtilmeyen 8 adet yazma⁴³³ tespit edilmiştir. Müslim kadınlara ait 7 adet, gayrimüslim kadınlara ait 1 adet yazma tespit edilmiştir.

Sarık, kavuk, külah, fes bir serpuş, baş kisvesi üzerine sarılan dülbent, ağabani veya şala verilen isimdir.⁴³⁴ Belgelerde, hint malı çetare saruğ, müstamel beyaz saruğ⁴³⁵ olmak üzere 2 adet sarık tespit edilmiştir. Osmanlı toplumunda erkek giyiminde karşımıza çıkan sarık, Müslim Medine binti Said’e aittir.

2.2.10.6. Ayağa Giyilenler

Ayağa giyilen giyim eşyalarının arasında çorap bulunmaktadır. Terekelerde çorab⁴³⁶ olarak belirtilmiştir. Bulgularda 1 adet Müslüman kadına, 1 adet de gayrimüslim kadına ait niteliği belirtilmeyen çorap tespit edilmiştir. Az sayıda çorap kaydı bulunması kullanımı ile ilgili olmayıp, maddi değeri ile alakalıdır.

Yemeni, kısa kenarlı kırmızı vesair renkte (sarı veya siyah) yapılan pabuç anlamına gelmektedir.⁴³⁷ Belgelerde geçen yemeni çeşitleri şunlardır: Yemeni⁴³⁸, Kaysarlı yemeni⁴³⁹, İslamboli yemeni.⁴⁴⁰ Müslüman kadınlara ait 5 adet Kaysarlı yemeni, 1 adet İslamboli yemeni tespit edilmiştir. Yemenilerin orijini hakkında bilgi verilmiş, bunun dışında herhangi bir özellik belirtilmemiştir. Gayrimüslim kadınlara ait 1 adet niteliği belirtilmeyen yemeni tespit edilmiştir.

⁴³² Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 246.

⁴³³ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 182, s.81.

⁴³⁴ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 202.

⁴³⁵ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

⁴³⁶ (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.65.

⁴³⁷ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 246.

⁴³⁸ (MŞS) 258, s.65.

⁴³⁹ (MŞS) 258, s.62.

⁴⁴⁰ (MŞS) 192, s.97.

Çizme, koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir çeşit ayakkabıdır.⁴⁴¹ Bulgularda gayrimüslim kadına ait niteliği belirtilmeyen, değeri 4 kuruş olarak belirtilen 1 adet çizme⁴⁴² tespit edilmiştir. Potin ise kısa konçlu, Avrupa biçimi bir ayakkabıdır.⁴⁴³ Belgelerde 1 adet niteliği belirtilmeyen potin⁴⁴⁴ tespit edilmiştir. Müslim bir kadına ait olan potinin değeri 19 kuruş olarak belirtilmiştir.

Ayağa giyilen bir diğer giyim eşyası pabuçtur. Mestle giyilen ökçesiz ayakkabı nevilerinden birinin adıdır. Türkler buna başmak da derler.⁴⁴⁵ Bulgularda Müslim bir kadına ait olan ve değeri 7 kuruş olarak belirlenen 1 adet tahta pabuç⁴⁴⁶ tespit edilmiştir.

Kundura, konçsuz 1-2 parmak topuklu (ökçeli) ayakkabıdır.⁴⁴⁷ Belgelerde Meşkin Mahallesinde sakine Durdı binti ... 'e ait 5 kuruş değerinde 1 adet kundura⁴⁴⁸ tespit edilmiştir. Gayrimüslim bir kadına ait olan kunduranın niteliği belirtilmemiştir.

Ayakkabı, genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecektir. Belgelerde Müslim kadına ait 1 adet ayakkabı⁴⁴⁹ tespit edilmiştir. Ayakkabının niteliği belirtilmemiştir.

Mest, tabanı ve yüzü yumuşak deriden, düğmesiz ve bağısız, ayağa tıpkı çorap gibi giyilir ayakkabının adıdır.⁴⁵⁰ Belgelerde Müslim bir kadına ait 1 adet köhne meks⁴⁵¹ tespit edilmiştir.

Terlik, ev içinde giyilen hafif bir ayakkabıdır.⁴⁵² Belgelerde geçen terlik çeşitleri şunlardır: Terlik⁴⁵³, faz kamisi terlik.⁴⁵⁴ Bulgularda Müslim kadınlara ait 8

⁴⁴¹ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

⁴⁴² (MŞS) 258, s.65.

⁴⁴³ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 193.

⁴⁴⁴ (MŞS) 179, s.204.

⁴⁴⁵ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 748.

⁴⁴⁶ (MŞS) 179, s.204.

⁴⁴⁷ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 160.

⁴⁴⁸ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

⁴⁴⁹ (MŞS) 217, Sıra No: 69.

⁴⁵⁰ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 173.

⁴⁵¹ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

⁴⁵² Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 228.

⁴⁵³ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 258, s.62.

⁴⁵⁴ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

adet terlik tespit edilmiştir. Kayıtlardaki terliklerden 3 tanesi kamisi terlik olarak geçen Mardin yöresine özgü gümüş terliktir. Bunun dışında diğer terliklerin nitelikleri belirtilmemiştir. Gayrimüslim kadınlara ait terlik bulunmamaktadır.

2.2.10.7. Takılar

Mücevher veya ziynet eşyası diye de adlandırdığımız takı, insanların süslenmek amacıyla taktıkları çeşitli taş, maden, doğa ürünleri ve buna benzer malzemelerden yapılmış kullanım eşyalarıdır.⁴⁵⁵

Giyim kuşamın tamamlayıcısı ve süs eşyası olan takılar, bireylerin inançlarını, dünya görüşlerini, duygu ve düşüncelerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Takı yapımında kullanılan değerli madenler ve taşlar ise kişilerin kendine özgü olan zevklerini aksettirmesinin yanında statüsünün de göstergesi olmuştur. Bunun yanında takılar her ne kadar estetik amaçlı süs eşyası olarak görünse de aynı zamanda kadınlar için maddi güvence ve bir yatırım aracı olmuştur.

XIX. Yüzyıl Mardin kadınının ise kıyafetlerini tamamlayan aksesuar olarak gerdanlık, tavr, boğmak, zincir, küpe, bilezik ve yüzük, inci gibi takıları kullandığını görmekteyiz.

Günümüzde de kadınların sıkça kullandığı takılardan olan gerdanlık, çoğu değerli taş ve madenlerden ya da altın paradan yapılmış boyna takılan takıdır.⁴⁵⁶ Kolye de denilmektedir. Gerdanlık, Osmanlı kadınını simgeleyen takılardandır. Gerdanlıklar umumiyetle altın, inci ve gümüşten yapılır, süslemelerinde ise değerli taşlar kullanılır.⁴⁵⁷ Belgelerde gayrimüslim bir kadına ait 290 kuruş değerinde olan 1 adet gerdanlık⁴⁵⁸ tespit edilmiştir.

⁴⁵⁵ Tevhide Özbağı, “Geleneksel Türk Takıları”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt. VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 785.

⁴⁵⁶ www.tdk.gov.tr (20.05.2019).

⁴⁵⁷ Melek Dikmen ve Kamile Çetin, “Klasik Türk Şiirinde Kadın Takı ve Aksesuarları”, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Bilig, Sayı 61, Ankara, 2012, s. 78.

⁴⁵⁸ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

Mardin yöresinde kadınların boyunlarında taktıkları diğer bir takı tavrıdır. Tavk, gerdanlık anlamına gelmektedir. Belgelerde Müslim kadına ait 45 kuruş değerinde 1 adet gümüşli tavk⁴⁵⁹ tespit edilmiştir.

Kadınların boyunlarını süsleyen boğmak ise altınların bir sıra halinde dizilmesiyle meydana gelen gerdanlık, gelin gerdanlığıdır.⁴⁶⁰ Müslim kadınlara ait olduğu tespit edilen boğma⁴⁶¹ 290 kuruş, altın boğma⁴⁶² 245 kuruş ve 220 kuruş değerindedir.

Altın veya gümüşten yapılmış takı manasına da gelen zincir, Farsça kökenlidir. Uzun altın ya da gümüş zincirlerin ucuna genellikle altın paralar takılmaktadır.⁴⁶³ Belgelerde nitelikleri belirtilmeyen 2 adet zincir⁴⁶⁴ tespit edilmiştir. Zincirlerden 1 tanesi Müslim, diğeri ise gayrimüslim bir kadına aittir.

Terekelerde sayıca en fazla olan takı çeşitlerinden biri küpedir. Küpe, kadınların kulağa astıkları süstür.⁴⁶⁵ Belgelerde geçen küpe çeşitleri şunlardır: Küpe⁴⁶⁶, altın küpe⁴⁶⁷, incü küpe⁴⁶⁸, küpe altın parçaları.⁴⁶⁹ Belgelerde Müslim kadınlara ait 18 adet, gayrimüslim kadınlara ait 1 adet küpe tespit edilmiştir. Küpe sayısının 19 adet olması küpenin yöre kadınları tarafından çok tercih edilen bir aksesuar olduğunu göstermektedir. Altın küpelerin değeri 30 kuruş ile 134 kuruş arasında, inci küpelerin değeri 150 kuruş ile 234 kuruş arasında değişmektedir. Ayrıca belgelerde altın küpe parçalarının değeri 620 kuruş olarak belirtilmiştir.

⁴⁵⁹ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

⁴⁶⁰ Baybars Gülensoy, *Türkiye Giyim-Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Motif Vakfı Yayınları, Konya, 2003, s. 23.

⁴⁶¹ (MŞS) 258, s.105.

⁴⁶² (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 260, s.155.

⁴⁶³ Gül İrepoğlu, “Bir İmparatorluğun Görkemi Osmanlı Mücevheri” *P Dergisi Sanat Kültür Antika*, Sayı 17, İstanbul, 2000, s. 110.

⁴⁶⁴ (MŞS) 249, s.142, (MŞS) 182, s.81.

⁴⁶⁵ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 162.

⁴⁶⁶ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 245, s.80, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 182, s.76, (MŞS) 182, s.81, (MŞS) 182, s.52.

⁴⁶⁷ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 253, Sıra No: 73, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 192, s.97.

⁴⁶⁸ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 250, Sıra No: 76, (MŞS) 192, s.97.

⁴⁶⁹ (MŞS) 258, s.14.

Bilezik, kadın kolunun bilek ile dirsek arasına takılan süs eşyasıdır. Bilek bezeği kelimesinden kısaltılarak bilezik olmuştur.⁴⁷⁰ Belgelerde tespit edilen bilezik çeşitleri şunlardır: Altun bilezik miskal⁴⁷¹, altun bilezik⁴⁷², el bileziği.⁴⁷³ Bulgularda Tekye Mahallesi'nde sakine Aişe Hatun binti Mustafa'ya ait altın olduğu belirtilen bileziğin değeri 1300 kuruştur. Altun bilezik miskal olarak belirtilen ve Babü's-Sur Mahallesi'nde sakine Naime binti Hac'a ait olan 35 adet bilezik ise 291 kuruştur. Niteliği belirtilmeyen 1 adet bileziğin değeri ise 442 kuruştur. Gayrimüslim kadınlara ait bilezik kaydı bulunmamaktadır.

Kadınların sıklıkla kullandığı anlaşılan bir diğer takı yüzüktür. Yüzük, parmağa takılan, üstlerinde kıymetli taşların da bulunduğu altın veya gümüş halkalardır.⁴⁷⁴ Yüzüğe nitelik kazandıran değerli ve yarı değerli değişik malzemelerden yapılan yüzük kaşlarında yer alan taşlar küçük boyutlarda olmalarına rağmen büyük işçilik gösterirler.⁴⁷⁵ Belgelerde geçen yüzük çeşitleri şunlardır: Altun yüzük taşları pıruze ve akik⁴⁷⁶ altun yüzük⁴⁷⁷, gümüş yüzük⁴⁷⁸, yüzük.⁴⁷⁹ Bulgularda Müslim kadınlara ait 30 adet yüzüğün 18'i altın, 4'ü gümüşdür. 8 adet yüzüğün ise niteliği belirtilmemiştir. Gayrimüslim bir kadına ait 5 adet altın, 2 adet gümüş yüzük tespit edilmiştir.

İnci, istiridye denilen deniz hayvanının sedef kabuğu içinden çıkan kıymetli taneler kadınlara ziynet olmuştur.⁴⁸⁰ Belgelerde incü⁴⁸¹ ve incü miskal⁴⁸² olarak gayrimüslim kadınlara ait inci tespit edilmiştir. Dürdi binti Davud bin Mezdek'e ait olan 92 adet incü miskal 779 kuruş değerindedir. Terekede fazla miktarda inci

⁴⁷⁰ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 38.

⁴⁷¹ (MŞS) 258, s.62.

⁴⁷² (MŞS) 260, s.155.

⁴⁷³ (MŞS) 258, s.105.

⁴⁷⁴ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 247.

⁴⁷⁵ Ayten Alkaşı, "Takı", *Tombak Antika Kültürü Koleksiyon ve Sanat Dergisi*, Sayı 36, İstanbul, 2001, s. 63.

⁴⁷⁶ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

⁴⁷⁷ (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 182, s.81.

⁴⁷⁸ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 182, s.81.

⁴⁷⁹ (MŞS) 179, s.204, (MŞS) 245, s.80, (MŞS) 182, s.76, (MŞS) 249, s.142.

⁴⁸⁰ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 133.

⁴⁸¹ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

⁴⁸² (MŞS) 182, s.81.

bulunması incinin aynı zamanda bir yatırım aracı olduğunu göstermektedir. Müslim kadınlara ait inci bulunmamaktadır.

Terekelerden hareketle Mardin kadınlarının takıya önem verdiğini ve maddi olanaklar ölçüsünde ziynet eşyası edindiklerini söyleyebiliriz. Bu durumun ortaya çıkmasında Mardin’de günümüzde de devam etmekte olan altın ve gümüş işlemeciliğinin yaygın olmasının payı büyüktür.

2.2.10.8. Kişisel Eşyalar

XIX. Yüzyıl Mardin tereke kayıtlarında kadınlara ait kildan (sürmedan), ayna ve tarak gibi kişisel eşyalarında mevcut olduğunu görmekteyiz. Farklı bölgelerde sürmedan olarak adlandırılan kadınların göz kenarlarına sürdükleri siyah veya lacivert renkte olan tozu koydukları küçük hokkaya Mardin’de kildan denilmektedir. Terekelerde Müslim kadınlara ait 6 adet kildan⁴⁸³ kaydı bulunmaktadır. Bu sonuç bize dönemin kadınları tarafından yaygın olarak kildan kullanıldığını göstermektedir.

Terekelerde tespit edilen bir diğer kişisel eşya ise aynadır. Kelimenin aslı Farsça âyîne veya âyenedir.⁴⁸⁴ Aynanın Osmanlı toplumunda genellikle yaşam standardı yüksek aileler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Terekelerde nitelikleri belirtilmeyen dört adet ayine⁴⁸⁵ Müslim kadınlara ait olup değerleri 2 kuruş ile 30 kuruş arasında değişmektedir. Ayrıca terekelerde sadece Tekye Mahallesi’nde sakine Meryem binti Ali bin el-Hac Hüseyin bin Hızır’a ait 1 adet şebihdan darak⁴⁸⁶ kaydı bulunmaktadır. Tarağın değeri 3 kuruş olarak belirtilmiştir. Kişisel eşyaların tereke kayıtlarında oldukça az sayıda olmasının nedeni maddi değeri yönünden önemli görülmediğinin göstergesidir.

⁴⁸³ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 249, s.144, (MŞS) 260, s.124, (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 182, s.52.

⁴⁸⁴ Nermin Sinemoğlu, “Ayna”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. IV, TDV Yayınları, İstanbul, 1991, s. 259.

⁴⁸⁵ (MŞS) 196, s.86, (MŞS) 258, s.14, (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 192, s.97.

⁴⁸⁶ (MŞS) 179, s.204.

2.2.11. Mardinli Kadınların Ekonomik Durumu

Para genel mübadele aracı ve kıymet ölçüsü olarak ortaya çıkmış, zamanla da devletlerin ve/veya hükümdarların hâkimiyet sembolü durumuna gelmiştir.⁴⁸⁷ Bir çok devlet gibi Osmanlı Devleti’nde de para bastırmak hükümdarlık alameti ve hâkimiyetin sembolü olmuştur.

Coşkun’a göre: “Dünyadaki birçok devlet gibi madeni para sisteminin geçerli olduğu Osmanlı Devleti’nde de Tanzimat Dönemi’ne kadar bir para birliğinden söz etmek mümkün değildi. Klasik dönemlerde anapara birimi gümüş akçe olmakla birlikte piyasada hem Osmanlı sikkeleri, hem fethedilen memleketlerin paraları ve hem de uluslararası ticaret yoluyla giren yabancı ülkelerin paraları aynı anda tedavüldeydi.”⁴⁸⁸

İncelediğimiz tereke kayıtlarındaki veriler XIX. Yüzyıl Mardin’inde hangi paraların tedavülde olduğunu göstermektedir. Belgelerde miras taksimi esnasında temel birim olarak guruş, akçe ve rub⁴⁸⁹ küsuratta ise pul ve para birimi kullanılmıştır. Bunların dışında tedavülde olan gümüş ve altın paralar da mevcuttur.

Terekelerde tespit edilen para kayıtlarından biri findıklıdır. İstanbul’da Mısır zincirli de denilen findıklı, III. Ahmet döneminde basılan sikkenin adıdır. Pakalın findıklı altınını şu şekilde tarif etmektedir: “İki findık altını tam bir yüzlük altına muadildi. “Cedit zer-i İstanbul” adındaki altınların Mısır’a naklinde namları evvelâ (zincirli) ye sonraları (findık) yahut (findıkî) ye tebdil olunmuştur. Bunlara findık denilmesi, etraf kenarlarına dairen vazolunan nokta ve tabir-i diğerle habbelerin findığa teşbih olunmasından ileri gelmiştir.”⁴⁹⁰ Belgelerde 1 adet findıklı gazi⁴⁹¹ kaydı tespit edilmiştir.

Gazi altını ise II. Mahmut’un tahta çıkışının 21. yılından (1244/1828) itibaren iki yıl süreyle basılmış paradır. Halk arasında “sandıklı ve hayriye” olarak

⁴⁸⁷ Yılmaz Karadeniz , “Amasya’da Fiyatlar (1764-1770)”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 11, Ankara, 2000, s. 259.

⁴⁸⁸ Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s. 83.

⁴⁸⁹ (MŞS) 206, s.129.

⁴⁹⁰ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 626.

⁴⁹¹ (MŞS) 192, s.97.

adlandırılmış, ayrıca bu sikkeye “gazi altın” da denilmiştir.⁴⁹² Belgelerde gazi, gazi cedit, gazi adi, gazi sandıklı, yarım gazi cedit, yarım gazi, nısf gazi, nısf gazi sandıklı, atik yarım gazi, rub gazi cedit, rub gazi, cedit gazi altun, İslambol gazisi, gazi mahbup kayıtları tespit edilmiştir.

Altının çeyreği olan bir sikke olan rub’iyye de tereke kayıtlarında mevcuttur. Belgelerde rub’iyye⁴⁹³, atik altun rub’iyye⁴⁹⁴, atik rubi⁴⁹⁵, altun gazi rub’iyyesi⁴⁹⁶ kayıtları bulunmaktadır.

Mahmudiye ise I. Mahmut devrinde basılan altın sikkedir. Yirmi üç ayarında ve bir buçuk dirhem ağırlığında idi. Nısfıye denilen yarımlığı da vardı. İkinci Mahmut’un yirmi altıncı saltanat senesinde basılan para da bu adı almakla beraber “Yirmilik altın” diye de şöhret bulmuştur.⁴⁹⁷ Terekelerde Mahmudi⁴⁹⁸ olarak belirtilmiştir.

Terekelerde kayıtlı bulunan altın ise insanların birçok alanda kullandığı ve yüzyıllardır önemini kaybetmemiş değerli bir madendir. Toplumda bireylerin maddi durumlarının ve sosyal statülerinin belirlenmesinde etkili olduğu gibi devlet hazinesindeki miktarı siyasi ve ekonomik gücün belirleyicisi olmuştur. Sahillioğlu’nun altın konusundaki görüşü şu şekildedir: “Para olarak kullanışı servet, itibar ve iktidarla özdeşleşmesini hazırlamıştır. Altın iktisadi kalkınmada, medeniyetlerin yükselmesi ve yıkılmasında bazı tarihçiler tarafından başlıca amil olarak açıklanmıştır.”⁴⁹⁹

İncelediğimiz 23 terekeden 14’ünde altın kaydı bulunmaktadır. 20 Müslim kadından 11’inde 33 adet altın kaydı (küpe, yüzük, bilezik, boncuk dâhil), 3 gayrimüslim kadın terekesinde toplam 4 adet altın kaydı tespit edilmiştir. Belgelerde

⁴⁹² İbrahim Artuk, “Gazi”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XIII, TDV Yayınları, İstanbul, 1996, s. 445.

⁴⁹³ (MŞS) 234, Sıra No: 41, (MŞS) 258, s.62.

⁴⁹⁴ (MŞS) 260, s.124.

⁴⁹⁵ (MŞS) 258, s.62.

⁴⁹⁶ (MŞS) 179, s.325.

⁴⁹⁷ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 385.

⁴⁹⁸ (MŞS) 260, s.124.

⁴⁹⁹ Halil Sahillioğlu, “Altın”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. II, TDV Yayınları, İstanbul, 1989, s. 532.

tespit edilen altın çeşitleri şunlardır: Altun⁵⁰⁰, altun miskal⁵⁰¹, altun parça miskal⁵⁰², altun arabiye⁵⁰³, atik altun⁵⁰⁴, parça ve sim altun⁵⁰⁵, altun parça⁵⁰⁶, hatem altun⁵⁰⁷, ayn-ı mühür altun.⁵⁰⁸ Bazı zengin kadınların altından mühür kazıttıkları da anlaşılmaktadır.

Terekelerdeki nakit kayıtları ise şu şekildedir: İncelediğimiz 23 terekede 4 adet nakit kaydı bulunmaktadır. Kayıtlardan 3'ü Müslim 1'i gayrimüslim kadına aittir. Nakit, belgelerde “*nukud akçesi*”⁵⁰⁹, “*nukud-ı sahiha-i meşrua*”⁵¹⁰, “*nukud-ı mevcude*”⁵¹¹ ve “*nakd-i akçe*”⁵¹² olarak kaydedilmiştir.

Tereke sahiplerinin servet toplamaları içerisinde bulunan nakit miktarının az olması, kişilerin yatırım aracı olarak taşınmaz malları tercih ettiğinin göstergesi olabilir. Bu durum aynı zamanda tereke sahibinin mirasçılarının mevcut paraya el koyabileceği şeklinde de yorumlanabilir.

Tablo 10: Terekelerde Nakit Kaydı

Tereke Sahibi	Nakit Kaydı	Nakit Miktarı	Toplam Servet (kuruş)
Fatıma binti Mehmed	Nukud akçesi	1100	1956
Güllü nam avrat	Nukud-ı sahiha-i meşrua	250	381
Fazile binti Molla Hızır	Nukud-ı mevcude	71,10	7978,10
Dürdi binti Davud bin	Nakd-i akçe	110	3139,10

⁵⁰⁰ (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 182, s.81, (MŞS) 182, s.52.

⁵⁰¹ (MŞS) 258, s.62, (MŞS) 192, s.97.

⁵⁰² (MŞS) 192, s.97.

⁵⁰³ (MŞS) 253, Sıra No: 73.

⁵⁰⁴ (MŞS) 258, s.65.

⁵⁰⁵ (MŞS) 258, s.105.

⁵⁰⁶ (MŞS) 260, s.124.

⁵⁰⁷ (MŞS) 234, Sıra No: 41.

⁵⁰⁸ (MŞS) 250, Sıra No: 76.

⁵⁰⁹ (MŞS) 249, s.144.

⁵¹⁰ (MŞS) 217, Sıra No: 69.

⁵¹¹ (MŞS) 258, s.105.

⁵¹² (MŞS) 182, s.81.

Mezdek			
--------	--	--	--

Yukarıda verilen tabloda da görüldüğü gibi nakit ile servet toplamı arasında bir orantı bulunmamaktadır. Nakit kaydı bulunan 4 tereke içerisinde 7978,10 kuruş değerinde mirasa sahip olan Fazile binti Molla Hızır'ın terekesi mevcut nakdin en az olduğu terekedir. Buna karşın 1956 kuruş servete sahip olan ve terekesinde en fazla nakit miktarı bulunan kadın Fatıma binti Mehmed'dir.

Terekeler yazılırken vefat eden kişinin alacağı varsa alacaklı olduğu kişinin ismiyle belirtilerek menkul ve gayrimenkul mallarla birlikte kaydedilirdi. Kişinin varislerine bıraktığı mirasa alacaklı olduğu para da eklenir ve toplam tereke tutarı elde edilirdi. İncelediğimiz 23 terekeden 8'inde alacak kaydı bulunmaktadır ve bunların tamamı Müslim kadınlara aittir.

Tablo 11: Terekelerde Alacaklı Olanlar

Tereke Sahibi	Alacak Miktarı (Kuruş)
Meryem binti Ali bin el-hac Hüseyin bin Hızır	2473,20
Esmâ Hatun	370
Vahide Hatun ibneti Ali bin el-hac Hasan	1000
Fazile binti Molla Hızır	290
Cenci Hatun binti Bekir Efendi bin el-hac Ahmed Efendi	3400
Zemzem binti Ahmed	650
Vesile Hanım	3500
Naime binti Hac Maruf	1510

Yukarıda verilen tablodan da anlaşılacağı üzere en fazla alacaklı olan kadın Vesile Hanım'dır. Tereke defterlerinde kayıtlı toplam alacak miktar ise 13.193 kuruş 20 paradır.

Belgelerde 5 tereke sahibi kadının eşinden alacaklı olduğu kaydedilmiştir. Eşinden alacaklı oldukları miktar ise 2 terekede senetli değildir. Bunlardan ilki

Meryem binti Ali bin el-hac Hüseyin bin Hızır'ın⁵¹³ terekesidir. Meryem binti Ali kocasına 2473,20 kuruşluk yüklü bir miktarı i'lâm-ı şer'i ile yani kadından kocasından alacaklı olduğuna dair i'lâm alarak borç vermiştir. Bu da kadınların paralarını çalıştırdıklarını, ticaret yaptıklarını göstermektedir. Diğer ise Babü's-Sur Mahallesi sakinelerinden iken vefat iden Esmâ Hatun'a⁵¹⁴ ait terekedir. Eşinden senetli alacakları bulunan diğer 3 tereke sahipleri ise şöyledir: Babü's-Sur Mahallesi'nde sakine Vahide Hatun ibnite Ali bin el-hac Hasan⁵¹⁵, Bâbü's-Sur Mahallesinde sakine Fazile binti Molla Hızır⁵¹⁶ ve Kölasıye Mahallesi'nde sakine iken vefat iden Cenci Hatun binti Bekir Efendi bin el-hac Ahmed Efendi'dir.⁵¹⁷

Alacaklı olan bir diğer tereke sahibi ise Tekye Mahallesi'nde sakine Zemzem binti Ahmed'dir.⁵¹⁸ Terekesinde *“Mustafa bin Seyyid Reşidin zimmetinde vasiye-i merhumenin marifetiyle be-mûceb-i sened olan deynleri 650 guruş”*, olarak kaydedilmiştir.

Kölasıye Mahallesi'nde sakine Vesile Hanım'ın⁵¹⁹ terekesinde ise alacaklı olduğu miktar karşılığında kardeşi Esad Efendi'nin evinin rehin alındığı şu şekilde belirtilmiştir: *“Müteveffîye-i mezbûre Vesile Hanımın hayatında medyun karındaşı Esad Efendinin zimmetinde malumü'l-hudûd menziline rehn alarak cihet-i karzdan matlubı olub mûmâ-ileyh Esad Efendiden guruş 3500”*

Bâbü's-Sur Mahallesi sakinelerinden iken vefat iden Naime binti Hac Maruf'un⁵²⁰ terekesinde ise yakınlığı belirtilmeyen Hacı Davud bin Mahmud'dan 1150 kuruş, kız kardeşi Hamo Hatun'dan ise 360 kuruş senetli alacağı olduğunun kaydı tutulmuştur.

Bunların haricinde terekelerde kadınların eşlerinden alacaklı olduklarını belirten diğer bir husus mehir kayıtlarıdır. Mehir, zevcenin nikâh akdi ile müstahak

⁵¹³ (MŞS) 179, s.204.

⁵¹⁴ (MŞS) 258, s.14.

⁵¹⁵ (MŞS) 196, s.86.

⁵¹⁶ (MŞS) 258, s.105.

⁵¹⁷ (MŞS) 260, s.124.

⁵¹⁸ (MŞS) 249, s.142.

⁵¹⁹ (MŞS) 180, s.227.

⁵²⁰ (MŞS) 258, s.62.

olduğu mal için kullanılan bir tabir olup, evlilik akdinin şartlarından biridir.⁵²¹ Nikâh akdinde erkeğin kadına vermeyi kabul ettiği mal, mülk, eşya veya mali değeri olan şeyler mehir olabilmektedir.

Kuran- ı Kerim’de evlenilen kadına mehir verilmesi gerektiği birçok ayette ifade edilmektedir.⁵²² Bunun yanı sıra İslam hukukuna göre mehir kadının hakkıdır ve izni olmadan vasisi, eşi ya da babası tarafından kullanılamaz.

Aydın mehir ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Mehrin tamamı nikâh anında ödenebileceği gibi tamamının veya bir kısmının ödenmesi daha sonraya bırakılabilirdi. Bir kısmının peşin (mehr-i muaccel) kalanının daha sonra (mehr-i müeccel) ödenmesi genel bir uygulama gibi görünmekteydi. Kocaya kadına nispetle daha geniş boşanma imkânlarının verildiği İslam hukukunda mehrin özellikle müeccel mehrin yüksek tutulması halinde boşanma hakkının kötüye kullanılmasına engel olduğu ve evli kadına belirli bir ekonomik güvence ve bağımsızlık sağlama amacına da hizmet ettiği söylenebilir.”⁵²³

Belgelerde bazı kadınların terekelerinde alacak olarak geçen mehir kayıtları mevcuttur. Bu kayıtlar tereke sahibinin geride bıraktıklarının yazıldığı listede yer almaktadır ve terekenin toplam kıymeti içerisine nakit para olarak dâhil edilmiştir. İncelediğimiz belgelerde mehirler; mehr-i müeccel⁵²⁴, mehr-i müeccel ve muaccel⁵²⁵ ve zevce bulunan mehir⁵²⁶ olarak kaydedilmiştir. Terekelerdeki mehirler 262,20 ile 1250 kuruş arasındadır. Genel olarak mehir miktarları dönemin şartları, erkeğin ekonomik durumu ve karşılıklı anlaşmaya göre farklılık göstermektedir.

Tereke sahibinin borçlu olduğu durumlarda ise borç tutarı masrafların ve terekeden düşülen vergilerin bulunduğu “*minha’l-ihracat*” kısmına kaydedilirdi. İncelediğimiz 23 terekeden 1’inde borç kaydı bulunmaktadır.

⁵²¹ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, s. 443.

⁵²² Kur’an-ı Kerim, Bakara, 2/237, Nisa, 4/4, 20, Maide, 5/5.

⁵²³ M. Akif Aydın, “Mehir”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXVIII, TDV Yayınları, Ankara, 2003, s. 390.

⁵²⁴ (MŞS) 260, s.155, (MŞS) 258, s.105, (MŞS) 245, s.80.

⁵²⁵ (MŞS) 182, s.52.

⁵²⁶ (MŞS) 260, s.124.

Babü's-Sur Mahallesi sakinelerinden Naime binti Hacı Salih'in⁵²⁷ terekesinde böyle bir durumla karşılaşmaktayız. Terekenin “*minha'l-ihracat*” kısmında iki kişiye borcu olduğu görülmektedir. Borçlarından birinin karz yani ödünç verme yoluyla elden alınan borç olduğu belirtilmiştir. Borçların toplamı 3500 kuruştur. Bu meblağ tereke sahibinin toplam servetinden düşülmüş ve geriye kalan miktar varisler arasında paylaştırılmıştır. İncelediğimiz belgelerden de anlaşılacağı üzere kadınlar borç almaktan ziyade borç vermiştir. Özellikle terekelerde eşlerine dahi senetle borç verebilen kadınların bulunması Osmanlı toplumunda kadının mülk edinme ve mülkünde dilediği gibi tasarruf etme hakkının bulunduğu ve bu hakkı kullandığının göstergesidir.

⁵²⁷ (MŞS) 182, s.52.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TEREKE KAYITLARININ TRANSKRİPSİYONU

M. Ş. S. NO: 179, 1309-1311

Sayfa: 325

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Tekye Mahallesinde sâkine iken bundan akdem vefat iden Meryem binti Yusuf el-Afrîk verâseti zevc-i metrûki eş-Şeyh Abdülmecid Efendi ibn-i eş-şeyh Yusuf el-bayrakdar ile sadriye-i sağîre kızı Hatice ve li-ebeveyn er karındaşı Aliye münhasıra ve tashîh mesele-i mirasları dört sehimden olub sihâm-ı mezbûreden bir sehimi zevci mezbûr Abdülmecide ve sihâm-ı mezkûreden iki sehimi kızı mezbûre Haticeye ve bâki bir sehim li-ebeveyn er karındaşı merhum Aliye isabet tahkîkinden sonra verese-i mezbûrûn sağîre-i mezbûrenin dayısı tesviye-i umûruna kibel-i şerden vasi-i mansubı mezbûr Alinin bi'l-asâle ve bi'l-vesâye taleb ve marifeti ve marifet-i şer'le bey' ve tahrîr ve beyne'l-verese el-merkuma tevzî ve taksîm olunan müteveffîye-i mezbûrenin terekesi defteridir ki ber-vech-i âtî zikr ve beyan olunur tahrîren fî el-yevmü'l-hâmis aşer rebiül evvel sene ihdâ aşer ve selâse mie ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Gazi cedîd aded	20	20
Gazi adi aded	1	1
Gazi sandıklı	6	
Yarım gazi cedîd	35	
Nısf gazi	1	
Nısf gazi sandıklı	2	
Rub gazi cedîd	7	
Altun gazi rubiyesi	9	
Yekûn el aded mine'l-gâzeyn	81	
Yekûn el-kısme ve'l- ... mine'l-gâzi		1180

İşbu bin yüz seksen guruşa bâlâda muharrer seksen bir aded gazi rubiye altunı mezbûrenin hayatında boğaz altunları olub yine hayatında mezkûr altunları zevci mûmâ-ileyh Şeyh Abdülhamid Kômelli Abdülkadir aldığı ...mezbûr Abdülkâdirin yanında rehn-i vaz‘ idüb ol vechle mezbûrenin terekisi olub mezbûr Abdülkâdirin yanında zuhûr iden seksen bir aded gazi ve rubiye ve yarım gazi cedîd altunların bey‘i ki semenleri sağîre-i mezbûre hakkında enfe‘ olduğundan mezkûr seksen bir aded gazi ve adıye altunları taraf-ı şer‘den nizâm-ı vechle ba‘de’l-müzâyede ve ba‘de’l-inkıta‘ü’r-rağbât binn yüz seksen guruşa ile kuyumcı Zaaltacar üzerine takrir idüb meblağ-ı mezkûr sâlifü’l-beyân seksen bir aded gazi ve rubiye altunların semen-i misillerinden ziyadece idüğü bi’l-ihbâr zâhir olmağla ol vechle mezkûr altunların semenlerinden sağîre-i mezbûrenin hisse-i irsiyesi virilmesi sağîre-i mezbûreye şer‘an enfe‘ olduğundan mezkûr altunların semeni misilleri olduğu işbu kassâm defterinde derc olunmuşdur.

Anhâ’l-ihracât

Kaydiye	1 guruş 20 para
Pul baha	1
Resm-i kısmet	29 guruş 17 para
Yekün el-ihracât	40 guruş 37 para

Sahhül’l-bâki beyne’l-verese tevzî ve taksîm 1139 guruş 30 para

Hisse-i el-zevci’l-mezbûr Şeyh Abdülmecid	284 guruş 30 para
Hisse-i el-mezbûre Hatice	569 guruş 20 para
Hissetü’l-ah el-mezbûr Aliye	284 guruş 30 para

M. Ş. S. NO: 179, 1309-1311

Sayfa: 204

Medine-i Mardin Mahallâtından Tekye Mahallesinde sâkine iken bundan akdem bi emrillâhi teala vefat iden Meryem binti Ali bin el-hac Hüseyin bin Hızırın

verâseti zâvc-i dahili el-hac Ahmed ile babası mezbûr Ali ve anası Selime binti el-hac Mehmed el-hafaf ve sadri sağır oğlu Mahmuda münhasıra ve tashîh-i mesele-i mirasları on iki sehinden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehimi zevc-i mezbûr el-hac Ahmed ve ikişer sehinden ceman dört sehimi mezbûrân Ali ve Selime Hatuna ve beş sehimi ibn-i sağır mezbûr Mahmuda münhasıra olduğu bi'l-ihbar lede's-şerû'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra sağır-i mezbûrun vakt-i rüşd ve sedâdına değin umûrını tesviyeye kıbel-i şerden vasiyesi min ciheti'l-ümm ceddesi mezbûre Selime Hatun ve sâir kibâr-ı mezbûrûnun marifetleri ve marifet-i şeriyle tahrîr ve lede'l-müzâyede bey'-i beyne'l-verese taksîm olunan tereke-i müteveffîye-i mezbûrenin defteridir ki ber-vech-i âti zıkr ve beyan olunur tahrîren fî el-yevmü'l-hâmis min şehr-i recebü'l-ferd lisene aşer ve selâse miete ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Firenkkâri şaldan bâ nûkûd	10	19
Nasi mea yüksük		35
Kunuzdan fıstan mea bâ nûkûd		47 20 para
Çetâreden fıstan	1	48
Hamam takımı	1	34 20 para
Seccade hamam döşemesi		14
İkiden siyah çarşeb	1	67
İhram	1	16
Tahta pabuç	1	7
Mavi yorgan yûzi	1	16
Basmadan fıstan mea terlik	1	14
Eski fıstan		12
Hümayundan fıstan mea terlik		14
Libade ve işlik		12
Potin	1	19
Köhne hamam takımı	1	9
Yatamceri ?	1	16 20 para
Kırmızı peştamal	1	11 20 para

Kundak	1	5 20 para
Boğça	4	10
Şamdan	1	10 20 para
Gömlek	2	15 20 para
Diğer boğça	1	11
Buşya mea mahrama	1	10 10 para
Yelek mea mahrama	1	8
Yazma mea yerincük	1	9 20 para
Şebihdan darak	1	3
Erzurumkâri sandık	1	76
Gemişden yüksük	1	7
Mercandan 35 altun boncuk 3		35
Hamam satılı	1	31 10 para
Sinci?	1	71
Altun boncuk	30	99
Altun bir çift küpe	1	30
Kezalik birçift küpe	1	34
İki kıta ilam-ı şerî nâtık oldukları üzere der- zimet zevci mezbûr Hacı Ahmed		2473 gurus 20 para
İncüden bir çift küpe	1	234
Yekün ... ve'd-deyni'l-müsbet		3586 gurus 20 para

Anhâ'l-ihracât

Dellâliye eşya-i mübeyyia	22 gurus 20 para
Kaydiye-i defter-i kassâm	5 gurus 10 para
Yol	3 gurus
Resm-i defter-i kassâm	92 gurus 20 para
Yekün el-ihracât	123 gurus 10 para

Sahhül'l-bâki beyne'l-verese taksîm olunmuş

Hisse-i zevci'l-mezbûr Hacı Ahmed	903 guruş
Hisse-i eb mezbûr Ali Ağa	602 guruş
Hisse-i ümm-i mezbûre Selime Hatun	602 guruş
Hisse-i ibn-i sağır-i mezbûr Mahmud	1504 guruş

M. Ş. S. NO: 250, 1271-1272

Sıra No: 76

Defter oldur ki

Bundan akdem eccl-i mevûd ve infâs-ı muaddedesi istifasıyla irtihal-i dâr-ı bekâ iden Medine binti Saidin nâm kadının verâseti iki oğulları İbrahim ve Farisi ve dört aded sulbîye kızları Fatıma ve Saide ve Adliye ve Arize nâm hatunlara inhisâr ı mütehakkık oldukdan sonra tashîh meseleleri dahi sekiz sehimden ibaret olub ve tashîh-i mezkûrdan merkum İbrahime iki sehim ve karındaşı Farisi es-sükura dahi iki sehim ve her bir kızına birer sehim isabet itmiş olmağla verese-i mezkûrûnun taleb ve marifetleriyle müteveffîye-i mûmâ-ileyh ânın sair emvâl ve muhallefâtı tahrîr ve terkim ve müzâyede-i sahîhası icrasıyla bey' ve fûruht olunarak birle esmân-ı hâsılâsı dahi beynlerinde tevzî ve tasimle keyfiyeti ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur fî 28

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Saide altun yüzük kaşları dahi piruze ve akik	8	350
İbrahime müteveffâ Hızırın ayn-ı mühr altun	1	45
Farise tabanca parçaları gümüşü	2	12
Saide gümülü kemer çift işi	1	160
Adliye çubuk gümüşü parça	4	50
Saide ala bir gümüşli kemer çift işi mea hayame?	1	400
Arize gümüşli tavk	1	45

Fatıma Hatuna özlük ve şem ayağları dahi ...çift	1	550
İbrahime altun boğma		245
Adliye incü küpe çift	1	150
Gümüş ...ile vezne	2	200
Farise murassa ... kelbeden mea boğca	2	150
İbrahime şam entarisi	1	81
Arize faz kamisi terlik mea saradıl	3	20
Adliye hind malı çetare saruğ	1	26
İbrahime kırmızı fermaniye çuka	1	20
Farise kebîr sanduk mea sağır sanduk	2	101
Arize şam entarisi mea terlik	2	90
İbrahime müstamel beyaz saruğ	1	26
Adliye yüz ...ile şilte yüzi (çıkmamış) mea boğça	4	25
Adliye cebe çuka	1	150
Farise çuka beneş mea boğça	2	450
Havlı bez	1	
Adliye diğer havlı ...futası hıfaf mea boğça	7	60
Farise döşek yorgan yasdık	3	50
Farise Teşt	1	180
Farise dest	1	84
Fatıma hatun yarmülgan	1	85
Farise hamam satılı	1	81
Farise şamdan	1	16
Fatıma Hatun küçük halı	1	105
Farise müstamel şakka	3	60

M. Ş. S. NO: 196, 1291-1292

Sayfa: 86

Bâis-i defter-i kassâm oldur ki

Medine-i Mardin mahallâtından Bâbü's-Sur Mahallesi sakinelerinden iken bundan akdem vefat iden Vahide Hatun ibnite Ali bin el-hac Hasanın verâseti zevci Hamo bin Haco ile li-ebeveyn ammileri Yahya ve Mehmed Reşid ibni el-hac Hüsni vücûh-ı ...hayratına sarf idilmiş üzere sülûs malı üzerine nasb ve tayin eylediği vasi-i muhtarı Abdülkadir Efendi ibnü'l-hafız Süleyman Efendiye münhasıra olduğu bi'l-ihbar inde's-şerü'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra verese-i kibâr-ı mezbûrûn ile vasi-i muhtar marifetleri ve marifet-i şerle talepleri tahrîr ve lede'l-ihrac el-vasiyete'l-müsbete ve'l-mesârifâtü'l-lazıme sahhü'l-bâki sûk-i sultânîde bey' olunan terekisi beyne'l-verese bi'l-farizatü's-şeriye tevzî ve taksîm olunan müteveffîye-i mezbûrenin terekisi defteridir ki ber-vech-i âti zıkr ve beyan olunur fî 9 cemaziyel evvel sene 291

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Yatak kat	3	100
Dest	1	60
Teşt	1	70
Sini	1	50
...	1	30
Tencere	1	50
Vasat tencere	1	40
Hamam taşı	1	2
Tas	1	6
Şamdan	1	6
Ayine	1	2
Sandık	1	15
Kildan	1	3
Sahan	3	15

Tava	1	25
Sağır tencere	1	12
Kuyu satılı	1	2
Yoğurt satılı	1	15
Taba mea kapak		20
Tencere ...	1	5
İslambol gazisi	4	120
Yarım gazi	58	770
Rub gazi	4	24
...	1	200
... Küpe	1	120
Gümüş yüzüğü		10
Havliye	1	10
Peştamal	1	24
Çarşeb	2	70
Boğça ve ihram		25
Entari	1	50
Fas	1	5
Mahrma		20
Don		10
Bez zira	82	82
Mebrum zira	28	28
...	2	34
Harabe ... kurbunda bağ		500
... karyesinde vaki diğer bağ		150
Bâbü's-Sur Mahallesinde vaki makrur ve muayyen olan (çıkmamış) hissesi		500
Müteveffiye-i mezbûrenin zavci Hamo zimmetinde bâ sened deyn		1000
Yekün el tereke el müsbete		4500

Anhâ'l-ihracât

Dellâliye Eşya-i müsbete ahz-ı mîri içündür	90
Kaydiye-i ...	7
Varaka-i bahâ	2
Resm-i kısmet-i ale'l-nizâm	107,5
Fark-ı mîri	10
Yekün el-ihracât	210

Sahhül'l-bâki beyne'l-verese taksîmi 4290

Vesâyetine sarf olunan hakk-ı sülûs malının ifraz olunan hissesi olub vasi-i muhtara tesyir olunan hisse-i vasiyyesi	1430
Hisse-i zevc-i merhum Hamo	1430
Hisse-i amm-i mezbûr Yahya	715
Hisse-i amm-i mezbûr Mehmed Reşid	715

Ber-beyan-ı bâlâ vesâyeti bade'l-ifraz ve teslim diğer veresenin her biri hissesi ahir yedinden tamamen istifa idüb kabz eylediklerini musaddak işbu şerh virildi.
Tarih-i mezbûr

M. Ş. S. NO: 249, 1274-1275

Sayfa: 142

Defter oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Tekye Mahallesi sakinelerinden olub bundan akdem vefatı vaki olan Zemzem binti Ahmed? ... oğlu Mehmed ... ile kızı Haticenin üzerine vasiye-i mezkûre iken vefatı vaki ... hal-i hayatında yerinde Molla Ahmed bin es-seyyid Emir nâm kimesneyi vasi nasb ve tayin eylemiş olduğundan bade vefâtihâ ânın metrûkâtıyla beraber sağîrânın malları dahi vasi-i merhum marifetiyle tahrîr ve takvim ve bey'i ... olan eşyayı bade'l-bey' ismânı hâsılâsından sağîrân-ı

mezbûrân ...olan mebalîğ ile mea metrûkâtını vasi-i merkume marifet-i şer'le teslim olunmağla ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur fî sene 74

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Seyyid Mahmudda yüzli yasdık	1	10
Mustafada Kuşhana mea kapak	2	78
O dahi Üsküre ile sahan mea leğen	4	38,5
Hacı Hızırda Teşt	1	244
... da Satıl	1	114
Üsküre	2	33
Mehmed bin Molla Ömerde lengeri	1	48,5
Yusufda yaput yasdık	4	30
Hasan bin Mehmedde mendil mea yasdık	2	85
Bu dahi köhne yorgan	1	30
Mehmedde Kürsi yorganı	1	38
... kilim	2	90
Mahmudda köhne kilim	2	59
Avişezâde Mustafada diğer köhne kilim	2	29
Avişezâde Mustafada diğer köhne kilim		29
Hindide halı	1	92
Mahmudda hurda ve okluk ve tüfenk	1	15,5
Bu dahi basmalı seccade	1	11
Yusufda Tesbih mea zincir	2	3
Numanda şal basmanın hurcı	1	4,5
Kahve ıbrığı	1	4,5
Kasuda emzik	1	3
Simaşda? Diğer emzik mermerli	1	8,5
Ahmedde ... 1 yüzük 1	2	5
Mahmudda ... 1 ile fincan 1	2	4
Burgul ile mercimek bahası		100

Menzil-i mezkûrda (çıkmamış) icar ve icare hâsılâsı dahi saġîrân-ı mezkûrânın nafaka-i mefruza ve mukadderelerine sarf itmek için vasi-i mezbûra tenbih olunduġını mübeyyin işbu mahalle şerh olunmuştur gaflet olunmaya

Tekye mahallesinde vaki ...menzilidimekle maruf ve meşhur olan bir bâb menzil 4000

Bu dahi istiklal ve ... nukuda zammıyla saġîrân için istirbah itmekle vasi-i merkuma tenbih olunmuştur.

Sipahi bazarı kurbunda vaki tütünci dükkânı nısf-ı şayii 2000

Mustafa bin Seyyid Reşidin zimmetinde vasiye-i merkumenin marifetiyle be-mûceb-i sened olan deynleri 650

İcmal-i birle 7836

Anhâ el-mesârifât

Saġîrân -ı mezkûran ...nafaka-i hazaneleri vasi-i sabıkı marifetiyle tenzîli lazım gelen	60
Guruşda bir para resm-i adi	196
Kaitibiye	7,5
Kısmet-i varaka sahîh-i nafaka	6
Kaydiye	7,5
Ücret-i ...	5
Yekün el-mesârifât	282 yalnız ikiyüz seksen iki guruştur

Yekün-i icmâl-i tereke 7836

Balada muharrer olan mesârifâtı 282

Balada muharrer tenezzül ile 7553

Nısf dükkânın esmânı olub ki

(çıkmamış) mezkûrana(silik)

Kalmışdır minha 6000

1554

Meblağ-ı mezkûr-ı nukudat

... ve kefil-i ...ile istirbah itmek için vasi-i mezkûra teslim olunmuştur.

M. Ş. S. NO: 234, 1288-1289

Sıra No: 41

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Meşkin Mahallesinde sakine iken bundan akdem vefat iden Durdı binti ... verâseti zevc-i dahili Luli veled-i Yosef ve Anası İli binti Emiç ve er karındaşları Yosef ve Cubur ve kız karındaşları Molni? ve Rencinaya? münhasıra olduğu inde'ş-şerü'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra terekesi vereseleri marifetleri ve marifet-i şerle beynlerinde takvim ve balığ olan ismânı dahi beyne'l-verese taksîm olunan müteveffiye-i mezbûrenin terekesidir ki ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur fî el-yevmü's-sâlis min şehr-i rebîü'l-evvel sene tis'a ve semânîn ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Gerdanlık		290
Siyah cercaf	1	190
Sim mürham	1	15
Sızma?	2	8
Bürüncük	1	15
... gömleği	1	40
Kundura	1	5
Hatem altun	2	70

Gazi	9	190
Sandık	1	110
Bir kat ...	1	210
Rubiye ...	14	89
Bir avdiye	24	72
Bir kat kumaş	1	193
Bir kat haki	1	110
Bir kat ...	1	60
Bir kat gülli	1	70
Sim tebelik	1	65
Kırmızı bürüncek	1	7,5
Hamam çamaşırı	1	18
Minder 1 yasdık 1		52
Acem şal kurşakı	1	25
...	1	2
Üsküre	1	10
Ufak tüfenk		90
İncü		20,5
Yekün tereke-i müsbete		2070

Sahhü'l-ihracât

Techîz ve tekfin	115
Resm-i kısmet	49
Kaydiye	3
Varaka-i bahâ	1
Yekün el-ihracât	168

Sahhül'l-bâki 1907

Hisse-i zevc-i mezbûr	958 guruş 20 para
Hisse-i ümm-i mezbûr	319 guruş 20 para
Hisse-i ah mezbûr	213 guruş
Hisse-i ah mezbûr	213 guruş
Hisse-i aht mezbûre	106 guruş 20 para
Hisse-i aht mezbûre	106 guruş 20 para

Bâlâda gösterildiği vech üzere herkesin hissesini tefrik ve kendüye teslim olunduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh virildi tarih-i mezbûr

M. Ş. S. NO: 249, 1274-1275

Sayfa No: 144

Defter oldur ki

Bundan akdem ecel-i mevûd ve enfâs-ı muaddedesi vefat iden Fatıma binti Mehmed nâm avrat verâseti ashab-ı fûruhdan zevc-i dahili bulunan Musa bin Ali ve iki sahîh sulbî oğulları Abdülkadir bin Hüseyin? ve ... bin Musa bade inhisârı kable'l-kısme mezkûr ... vefatı vukuyla verâseti harsan kıbel-i şer-i âliden mansub olunan vasi-i şerisi Diyarbekir sakinlerinden Şeyh Mehmed Beğ bin Abdullah nâm kimesne ile mezbûr Musanın taleb ve marfietleriyle müteveffiyenin kâffe-i terekesi tahrîr ve terkim ve sûk-i sultânîde bey'-i müzâyede ile bey ve fûruht olunub bu ...techîz ve tekfîn ile sair mesârifât bade't-tenzîl sahhü'l-baki beyne'l-verese alâ mâ farazallâh tevzî ve taksîm olunan defter-i kassâmlarıdır ki ber-vech-i âti zıkr ve beyan olunur fî 25 R sene 73

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Bekmez oğlunda vasat sahan	6	90,5
Musa sağır sini	1	55
Vasat tencere bu dahi	1	73
Hasan beğde sağır tencere	1	31,5

Hacı Hızır sahan 4, ve mea ... 4		133
Üsküre ...	2	207
Mehmed Kara tabe ve sac ayağı	2	7
...kildan	1	21
... Mehmed beğde yasdık	5	136
Fadide köhne ...	2	2,5
Yorgan (çıkmamış) da	1	45
Ahmedde sandık	1	55
Şeyhide hamam urbası	4	25
Şeyh Mehmed Beğde sığâr don	2	51
Abdülmecid döşek	1	35
... da boğca	1	3
Şeyh Mehmed Beğde Entari	1	48
Farisde belek	2	27
Nukud akçesi		1100
Yekün-i icmâl-i tereke		1956 yalnız bin dokuz yüz elli altı guruşdur

El-mesârifât

Techîz ve tekfîn mesârifâtı	80
Dellâliye	21
Hamâliye	3
Resm-i adi aruzda bir para ber-vech-i mutad	48
Katibiye	6
Kaydiye	3
Muhziriye	3
Yekün el-mesârif	164 yalnız yüz altmış dört guruşdur

Sahhül'l-bâki

Vasi terekenin beyanı ber-vech-i bâlâ	1956
Minhâ'l-ihracât	164
	1792

Beyne'l-verese suret-i taksîmi

Hisse-i zevc Musa 1120

Hisse-i sağır Abdülkadir 672

Sağır-i merkumun hisse-i musibesi vasi-i mansubı ... Şeyh Mehmed Beğ bin Abdullah Beğ teslim olunduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh virildi

M. Ş. S. NO: 245, 1281-1282

Sayfa: 80

Bundan akdem ecel-i mevûduyla vefat iden Medine binti Abdullah nâm hatun verâseti zevc-i dahili Hızır bin Seyyid Yusuf ile validesi Aişe binti Molla Ali ve sağırân oğulları Yusuf ve Şeyhi ile sağırân (çıkmamış) inhisâr ı kable'l-kısme mezkûr Şeyhi vefatı vaki olub kezalik verâseti bası Hac (çıkmamış) validesi Aişeye münhasıra olduktan sonra tashîh mesele-i münasîhaları bi hükmi'l-feraiz iki yüz on altı (çıkmamış) ibaret olub seksen dokuz sehimi mezbûr Hac Hızıra ve kırk üç sehimi mezbûre Aişeye ve (çıkmamış) mezbûr Yusuf ve yirmi bir sehimi merkum Naimeye ve kezalik yirmi bir sehimi mezbûre Reşîye aid ve raci olub sığâr-ı mezkûrûnun tesviye-i umûrlarına kıbel-i şerden ... mansub vasi-i şerîleri velileri Mehmed (çıkmamış) ile mezbûre Aişe taleb ve marifetiyle müteveffîye-i mezbûrenin terekesi tahrîr ve terkim ve sûk-i sultânîde (çıkmamış) bey' ve esmânı beyne'l-verese alâ mâ farazallâh takdir ve tevzî olunub kassâm defteridir ki ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur fî (çıkmamış)

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
...	1	35,5
Bendyar?	1	18
Çetare entari	1	70
Şal entari	1	28
Döşme?	1	9,5
Keten gömlek	1	7
Havlı	1	31
Çarşeb	1	8
Bendyâr	1	8
Havlı	1	17
Fota	1	78
Cevre?	1	11
Havlı	1	11
Kemer	1	122,5
Hamam gömleği	1	17,5
Menfuş ...	1	15
Boğça	6	46
Mahrma	1	7,5
Çit	2	15
Çit	3	28
Boğça 1, havlı 1, ... 1		9,5
Tezme?	1	249,5
Yüzük	2	37
Yüzük	2	39
Kise	1	1
Halka	1	38
Küpe zevc (çıkmamış)		94,5
Şarval		8
Zevc-i merkum Hacı Hızırda olan mehr-i müecceli		350

Yekün-i icmâl-i tereke	1659,5	
------------------------	--------	--

El-ihracât

Resm-i mutad	41,5
Muhziriye	2,5
Kaydiye	2,5
Kalemiye	6
Dellâliye	32
Yekün el-ihracât	84,5

Yekün-i tereke ber-vech-i bâlâ 1659,5

Minhâ'l-ihracât 84,5

1575

Beyne'l-verese suret-i ...

Hisse-i müteveffâ Hacı Hızır	645,5 645,5 000 terekesi kassâm defterinde zamm-ı hesab olunmaya
Hisse-i Aişe	311,75 teslim ... 311,75 000
Hisse-i Yusuf	304,5 304,5babası (çıkmamış) 000 hisse-i (çıkmamış)
Hisse-i sağîre Naime	152,5 bu dahi 152,5 000
Hisse-i sağîre Reşi	152,5 152,5

	000 bu dahi
--	-------------

M. Ş. S. NO: 253, 1221-1256

Sıra No: 73

Ecel-i mev'ûduyla müteveffiye olan Saide binti İbrahim verâseti fûruzdan gâib zevci Hac Mehmed ve kızı Hazne ve oğlu Mustafa bin Hac Salihde münhasıra oldukda gaib-i mezbûr üzerine min küllil (çıkmamış) nasb olunan kayyim Hasan bin ve yine sağıre-i Hazne üzerine nasb olunan vasi Hasan el-merkum vesâyete ve kayyimesi hasebiyle müteveffiye-i mezbûrenin bi'l-cümle mezkûrâtı marifet-i şer'le bey ve mübeyyin el verese vech-i âti üzere taksîm olunduğı beyan olunur. Fî 20 R sene 55

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Döşek, yorgan, yasdık	1,1,1	66
Diğer döşek, yorgan, yasdık	1,1,1	95
Köhne döşek, köhne (çıkmamış)	1 , ...	18
Kazan	1	68
Betdu?, lengeri, küdan, minli, sahan, nalbeki	1,1,1,1,1	26
Sanduk	2	14
Harsaf?	1	20,5
Atlas entari mea ...	1,1	51,5
Köhne ...entari şal bindmar	1,1	24
Beyaz entari, yelek	1,1	25
Barım? Kisve	2	15
Lekne fes	1	15
Hamam esbabı parça	7	20
Şilte yüzi, yorgan yüzi	2,1	12
Bıçak, çeküç	2,1	6
Çit bendyar, çit diğeri	1,1	26

Boğça köhne	(silik)	4
Köhne meks ... boğça	1,1	33
Sahan	1	4
Meşrefe	1	2
Silsile	1	15, 3 rub
Sim küçük ...	1	10,5
...	1	7
Altun küpe	1	35
Sanduk	1	11
Altun arabiye	1	26
Kıyme tahtası	1	1
Kürsi	1	5

El-yekün 655

Dellâliye ve nizâm-ı cedîd 33, hamaliye 6, ve kûsûrat 11, 3 rub 50,3 rub

604, 5

Resm-i mahkeme ve hademe ve niyâbet 30

574,5

Müteveffîye-i mezbûrenin techîz ve tekfînine virilen 135

Süleyman bin hac Salihe teslim

439,5

Hisse-i fetvâ-i şerif 3,5

Dört yüz otuz altı guruşdur 436

El-baki li't-taksîm

Hisse-i Mustafa 131 guruş

Hisse-i zevc hac Mehmed 239 guruş

Hisse-i hazane vasisi Hasana teslim 63 guruş

M. Ş. S. NO: 206, 1291-1294

Sayfa: 129

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Kølasiye Mahallesi sakinelerinden iken bundan akdem bi emrillâhi teala vefat iden Safiye binti Mehmed Emin nâm hatunun verâseti anası Aişe binti Yasin nâm hatun le sadri sağır oğlu Ando ve sadriye-i sağîre kızı ... münhasıra ve tashîh mesele-yi mirasları on sekiz sehimden olub sihâm-ı mezbûreden üç sehimî ümmî mezbûre Aişe hatun ve on sehimî ise sağîr-i mezbûr Azdiye ve beş sehimî bint-i sağîre mezbûre ... isabetli inde'ş-şerû'l-enver bi'l-ihbar zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra mezbûranın vakt-i rüşd ve sedâdların değin tesviye-i umûrlarına kibel-i şer-i saliden yed huccet-i şeriye mansûbe vasiyeleri ceddeleri zat-ı muarriife mezbûre Aişe Hatunun marifeti ve ehl-i vukûfa marifetleri ve marifet-i şerle tahrîr ve sûk-i sultânîde lede'l-müzâyede bey ve fûruht olunarak ismânından bade'l-ihrac el-mesarif es-sahîhatü'l-ilam ... bâkîsi beyne'l-verese bi'l-farizatü'ş-şeriye ... tashîh-i mezkûr tevzî ve taksîm olunan müteveffîye-i mezbûrânın terekisi ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur fî el-yevmü's-sâbi ve'l-ışrîn min cemaziye'l-âhir li sene erbaba ve tisîn ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Tencere	1	20
Leğen	1	22
Lengeri mea sahan	1,1	33
Yarmelgan	1	40
Gemgem	1	25
Abana?	1	21,5
Tava, tas	1,1	14
Yorgan yüzi mea döşek	2	23,5
Hamam elbisesi	1	20
Kezalik hamam elbisesi kat köhne	1	8, 3 rub
Yatak ihramı	1	6, 3 rub

Kumaş entari	1	76
Kumaş yelek	2	22
Silik	1	1,5
Kumaş yelek	1	1,5
Döşeme	2	10,5
Boğça	1	9
Yelek	1	5
Ibrık	1	4
Boğça	1	7
Kaşık	(silik)	7
(silik) kat	1	119
Siyah boncuk		1, 3 rub
Şilte	1	37
Ardiye kilim	1	15
Döşek mea yorgan	2	75
...		11
Sandık	1	14
(çıkmamış)		
Sağır yorgan	1	5,5
Dolab	1	5
...	1	20
Sağır kürsi	1	1,5
Tendur kürsi	1	20
Ceman tereke ...		734 gurus 10 para

Minhâ'l-ihracat

(çıkmamış) berâ-yı techîz ve tekfîn varaka-i bahâ 0,5	(çıkmamış)
Kayıdye-i defter	1,5
Dellâliye-i eşya	14,5
Resm-i kısmet aynü'l-bâki	42
El-ihracât	229, 20 para

M. Ş. S. NO: 180, 1311, 1312,1317

Sayfa: 227

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Makarr-ı liva olan Mardin Sancağı Mahallâtından Kölesiye Mahallesinde sakine bundan yedi ay mukaddem vefat iden Vesile? Hanım Abdülhamid Efendi ibnü'l-müteveffâ Osman Efendinin verâseti zevc-i metruki Mahmud Efendi ibnü'l-müteveffâ Şeyh İbrahim Efendi ile validesi Naime Hanım ibnite el-hafız Seyyid Mustafa ve sadriye-i kebîre kızı Duruşa? Ve sadriye-i sağire kızları diğer Vesile ve Fazlı benât mûmâ-ileyh Mahmud Efendi ve sadriye-i kebîr oğlu Dervişe ve Sadri sağîr oğulları Mehmed Fuad ve Mehmed Tevfik ve Mehmed Kamil ve Abdullah binûn-ı el-mûmâ-ileyh Mahmud efendiye münhasıra olduğu bil ihbar lede'sş-şerü'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra verese-i mezbûrûndan sıgâr-ı mezbûrânın min keble'l-ümm ceddeleri vakt-i rüşd ve sedâdlarına değin tesviye-i umûrlarına kıbel-i şerden bâ huccet-i şeriye vasi-i mansûbeleri marifetü'z-zat mezbûre (çıkmamış) bi'l-asale ve bi'l-vesâyete taleb ve marifeti ve marifet-i şerle tahrîr olunan müteveffıye-i mezbûre Vesile Hanımın terekesi defteridir ki, ber-vech-i âti zıkr ve beyan olunur tahrîren fî el-yevmü's-sâlis ve'l-ısrîn min şehr-işevvalil mükerrerem lisene isnâ aşer ve selâse mie ve elf

Müteveffîye-i mezbûre Vesile Hanımın hayatında medyun er karındaşı Esad Efendinin zimmetinde malumü'l-hudûd menziline rehn alarak cihet-i karzdan matlubı olub mûmâ-ileyh Esad Efendiden guruş 3500

Mahalle-i mezkûrede kâin beyne'l-ahali ve'l-ciyrân malumü'l-hudûd iki bab ...dükkanı (çıkmamış)

Yine mahalle-i mezkûrede kain malumü'l-hudûd bir bab ...

Minhâl ihrâcât

Bin üç yüz on iki şevvali'l-mükerreminin sekizinci günü tarihiyle müverrah bâ-ılam-ı şerî mücebince ruhi için olub ve hayrata sarf olunmak üzere müteveccihen mezbûre Vesile Hanımın vasiyeti ...

Sahhü'l-bâki 500

Resm-i kismet 12, 20

Kaydiye-i defter-i kassâm 1

Pul baha 4, 20

Sahhül'l-bâki li't-taksîm-i beyne'l-verese el-mezbûrun

Hisse-i zevc el-mûmâ-ileyh Mahmud Efendi	120, 16
Hissetü'l-ümm el-mezbûre Naime	79,12
Hisse-i ibnitü'l-kebîre el-mezbûre Duruşa	21, 24 para, 2 akçe, 2 pul
Hisse-i el binti sağıre el-mezbûre diğer Vesile	21, 24 para, 2 akçe, 2 pul
Hisei el binti sağıretân el-mezbûre Fazliye	21, 24 para, 2 akçe, 2 pul
Hisse-i ibnü'l-ekber el-mezbu Dervişe	43, 9 para, 2, akçe 1 pul
Hisse-i ibnü'l-mezbûr Mehmed Tevfik	43, 9 para, 2, akçe 1 pul
Hisse-i ibnü'l-mezbûr Mehmed Kamil	43, 9 para, 2, akçe 1 pul
Hisse-i ibnü'l-mezbûr Abdullah	43, 9 para, 2, akçe 1 pul

M. Ş. S. NO: 260, 1291-1293

Sayfa: 124

Bais-i defter-i kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Kölasiye Mahallesinde sakine iken bundan akdem vefat iden Cenci Hatun binti Bekir Efendi bin el-hac Ahmed Efendinin verâseti Anası Aişe binti ... Mahmud nâm hatun ile zevci Hasan Efendi ibni Ahmed bin İsa Efendiye ve sulbîye-i kebîre kızı ... Hatun ve sulbî sağır oğlu Davud ve sulbîye-i sağîre kızları Naime ve Rüşdiyye münhasıra olduğu inde'ş-şerü'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra müteveffîye-i mezburenin sıgâr-ı mezkurunun veli ve vasileri babaları ümm-i ... binti kebîre meburetanın taleb ve marifet-i şerle tahrîr ve takvim olunub vasiye-i müsbet ve mesârifât-ı ... bade't-tenzîl sahhü'l-baki beyne'l-verese teslim olunan müteveffîye-i mezbûrenin terekesi ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur fî el-yevmü't-tasi aşer min şehr-i rebîül evvel lisene isnâ ve tisîn ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Cedîd gazi altun	19	213
Atîk altun rubiye	7	77
Rub gazi	...	32
Altun parça mea yarım gazi		280
Altun ... mea Mahmdudi ve gazi	3	485
Altun küpe çift	1	100
... fıstan	1	15
Köhne fıstan		5
Yazma	4	15
Havceden fermani	1	21
...	1	7,5
Kısa entari	1	5
Hamam gömleği	1	7
Köhne fıstan	1	10

...	1	5
... boğça	1	10
Entari	1	60
Baş mahrama ve gömlek	1,1	111
Müstamel fermani		21
... gömlek	1	30
Kumaş boğça	3	70
İbrişimden ...	1	135
Cuhadan fermani	1	40
Hamam esbabı	1	30
Takya	1	10
Tas	10	100
Sahan	10	100
Sanduk	1	60
Sağır çekmece	1	5
Yatak kat	2	300
Yarmülgan	1	50
Ibrık mea leğen		50
Sini	1	40
Şamdan	1	15
Kildan	1	10
Zevc-i merkum Hasan Efendinin ba sened zimmeti		2500
Diğer kıta sened mûcebince		900
Zimmet-i zevcde bulunan mehir		431,5
Yekün el tereke		6396

M. Ş. S. NO: 260, 1291-1293

Sayfa: 155

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Tekye Mahallesinde sakine iken bundan akdem vefat iden Aişe Hatun binti Mustafa ibni el-hac Ahmedin veraseit zevc-i metruki Mehmed bin İbrahim ve babası merhum Mustafa ibni el-hac Ahmed ve sadriye-i sağıre kızı Afiye'ye münhasıra olduğu şer'an zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra sağıre-i mezbûrenin hîn-i rüşd ve sedâdına değin umûrını tesviyeye kıbel-i şerden mansub vasisi babası merhum Mehmed ile müteveffiye-i mezbûre babası merhum Mustafa marifeti ve marifet-i şerle tahrîr ve terkîm ve bi'l-müzâyede bey olunub bade't-tenzîl el-vesâye ve'l-mesârifâtü'l-lazım sahhü'l-baki beyne'l-verese tevzî ve taksîm olunan müteveffiye-i mezbûrenin terekesi defteridir ki ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur fî el-yevmü'r-rabi şehr-i recebü'l-ferd li sene isnâ ve tisîn ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
(çıkmamış)		
Büskül	1	90
Fas	1	10
Ağabani fistan	1	180
Dibake entari	1	35
Kasablı entari	1	100
Çuhadan mintan	1	70
(çıkmamış)		
Kanavuzdan mintan mea heren?	1,3	138
Gömlek, değermi, yazma, marhama	1,1,2,1	35
Heven? Pelek boğça, ahcur	1,1,1	30
... takımı mea boğça ve kanadık	1,2,1	75
Fistan basma ve hakiye	1,1	35
Çarşeb	1	192

Hamam çamaşurı takım	1	30
(çıkmamış) elbise mea heven ve boğça	1,2,1	75
Seccade ve pelek ve boğça ve kese	1,3,2, 1	120
Ufak tefek		80
Yatak merci	2	35
Ufak tefek		50
(çıkmamış) sandık	1	160
Yatak mükemmel	3	650
Altundan boğma	1	220
Gazi İslambol	17	420
Altundan bilazik		1300
Bir çift küpe		200
Bir çift küpe		83
... ve altunlu yüzük ve ...	1,6,1	200
Çekmece ile ufak tefek		60
Tas, sahan	5,5	100
Sini	1	100
Basat	1	100
(çıkmamış) mea kildan ve hamam taşı ve şamdan ve beştemal	2,1,2,1,1	262
Der-zimmet-i zevc olan mehr-i müecceli		825

....

El-muhrecât-ı ve'l-vesâyete ve sairî'l-mesârifâtü'l-lâzıme 6250

(çıkmamış) eşya-i mübeyyia 125

Varaka-i bahâ 1 3

Kayidiye-i defter-i kassâm 9

Fark-ı fiat-ı muharecât-ı mezkûre 7

Hamâliye 1

Techîz ve tekfîn ile müteveffiyenin ...eylediği sülûs malını bâ-ilam Tirakizâde İbrahim Ağa ve Farisi yed Molla Mehmed şehâdetleriyle isbat olunduğı vech üzeredir

El-muhrecât-ı ...

2030

Sahhü'l-bâki beyne'l-verese taksîm olacaktır

4070

Resm-i kısmet ale'n-nizâm

101

3968

Mîriye virilen resm-i mezkûrun fark-ı akçe

5

Beyne'l-verese taksîm ve tevzî

3963

Sahhü'l-baki

Yalnız üç bin dokuz yüz altmış üç guruşdur 3963

Hisse-i zevc-i merkum	990 guruş 3 para
Hisse-i eb merkum Mustafa	990 guruş 3 para
Hisse-i binti sağıre Mezbûre Afiye	1981 guruş

(çıkmamış) merkumandan hisleri kendülerine telsi ve sağıre-i mezbûrenin hissesi mea zam ceman iki bin iki yüz yetmiş sekiz buçuk guruş (çıkmamış) velisi babası merkum Mehmed bâ-huccet-i şeriye idane kılındığı mübeyyin işbu mahalle şerh virilerek ...kılındı.

M. Ş. S. NO: 182, 1297-1300

Sayfa: 76

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Cami-i Kebîr Mahallesi sakinlerinden iken bundan akdem bi emrillahi teala vefat iden Naime binti Faris bin Hacı Ahmedin verâseti zevc-i metruki Hacı Salih bin Mehmed ...nâm kimesne ve Anası Ganime binti Mehmed ile sadri sağır oğlu Ahmed sağıre kızı Haticeye münhasıra ve tashih mesele-i mirasları otuz altı sehimden olub sihâm-ı mezbûreden dokuz sehim zevc-i mezbûr ve altı sehim Anası mezbûre Ganimeye ve on dört sehim oğlu sağır-i mezbûr Ahmede yedi sehim kızı sağıre-i mezbûre Haticeye isabeti bade't-tahkîk-i şerî sağır-i mezbûrun vakt-i rüşd ve sedâdına değin tesviye-i umûrına kıbel-i şer-i mealiden bâ-huccet-i şerî vasi nasb ve tayin olunan min kable'l-ümm cedde-i sahîhasını zât-ı tarif-i şerî ile (silik) mezbûre Ganime Hatun ve sağıre-i mezbûrenin babası ve velisi olub keزالık vakt-i rüşd ve sedâdına değin tesviye-i umûrına vasi nasb olunan mezbûr Hacı Salihden her birinin bi'l-verase ve bi'l-vesâye ve bi'l-velâye taleb ve marifetleri ve marifet-i şerle tahrîr ve takvim-i bahâ olunarak ismânından bade'l-ihrac el mesafirü'l-sahîhatü'l-lazıme sahhül'l-baki beyne'l-verese bi'l-farizatü's-şeriye ve ber tashih-i mezkûr tevzî ve taksîm olunan tereke-i müteveffıye-i mezbûre defteridir ki ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur fî el-yevmü't-tasi ve'l-ışrîn min şehr-i cemaziye'l-evvel lisene semâniye ve tisîn ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Mahalle-i mezkûrede vaki bir bâb mülk menzilin hisse-i ... nin malumesinin kıymet-i muhammeni		1250
Müteveffıye-i mezbûrenin babasından müntakıl olan bâ defter-i kassâm hisse-i mirasiyesi		2150
Bir kat yatak		150
Cedîd gazi aded	5	1150
Yüzük	2	50

Bir kat elbise		120
Çarşeb		30
Saf parçası	20	356
Bir çift küpe		100
Sandalye		100
Yekün el-tereke yalnız beş bin üç yüz elli guruşdur		5350

El-ihracât

Kaydiye-i defter	9
Varaka-i bahâ	3
Resm-i kısmet	133, 30 para
Yekün el-ihracât	145 guruş 30 para

Sahhül'l-bâki li't-taksîm beyne'l-verese 5024 guruş 10 para

Hisse-i el-zevci'l-mezbûr Hacı Salih	1301 guruş (silik)
Hisse-i ümmü'l-mezbûre Ganime	867 guurş 15 para
Hisse-i ibni sağîr-i mezbûr Ahmed	2023 guruş (silik)
Hisse-i bnti sağîre-i mezbûre Hatice	1011 guruş 37,5 para

Vech-i meşruh üzere sahhü'l-baki tereke-i müteveffîye-i mezbûrenin zevci mezbûr ve ümm-i mezbûreden halasının hisse-i irsiyesini tamamen ahz ve kabz (silik) hisse-i irsiyelerinin aynen ve nakden vasiyan-ı mezburan Hacı Salih ve Ganime Hatundan her birine teslimânlar dahi bi'l-vesâye ve bi'l-velaye ahz ve kabz itmiş olduğundan işbu mahalle şerh virildi.

M. Ş. S. NO: 217, 1263,1267

Sıra No: 69

Bundan akdem nefis-i Mardinin Kölesiye Mahallesinde vefat iden Gülli nâm avratın varis-i marufi ...olmadığından kâffe-i metrûkâtını ahz ve kabz ve dâb-ı müslimin ve tavr-ı muvahhidîn üzere techîz ve tekfinne ve vücuh-ı hayrat ve

müberraına sarf itmek üzere harc ve (çıkmamış) Abdurrahman Lülecı ve Dervış ibni Mehmed ... şehâdetleriyle vasi-i muhtarı olan Hac Ahmed bin Mahmud nâm vasi marifet-i şerle metrûkât-ı müteveffıyeyi tahrîr itdirüb fûruht itdiğı ve techîz ve tekfine (çıkmamış) mesarifi beyan olunur. Fî 2 S sene 65

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Kırmızı melhâfe mea erz		10
Hatab		3
Sade		5
Şal		3
Kundak		3,5
Tuman, ayak kabı		8
Köhne havlı		1,5
Küşet		5
Şal köhne gömlek		15
Tas kapak		1,5
Yatak kat		47
Hınta ve devlab		18
Nukud-ı sahîha-i meşrua		250
		381

381

Techîz tekfin-i müteveffıye 131

250

Dellâliye ve hamâliye ve resm-i adi ile

Kaydiye ve hidmet-i muhzırıye-i baha 70

180

M. Ş. S. NO: 258, 1286-1287

Sayfa: 14

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Babü's-Sur Mahallesi sakinelerinden iken bundan akdem vefat iden Esma Hatun binti ...verâseti zâvc-i metruki Mehmed bin Abdülkadir ile sadri kebîr oğlu Abdülkadir ve sadri sağır oğlu Derviş ve Anası Adile binti Ali Han nâm hatun münhasıra olduğu lede'sş-şerü'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra sağır-i mezbûr Dervişin velisi babasızevc-i mezbûr Mehmed ve sülüs tereke-i müteveffıye-i mezbûre vasi-i muhtarı müteveffıye-i mezburenin er karındaşı Ahmed Beğ ile ümm ve ibn-i kebîr-i mezbûran marifetleri ve marifet-i şerle tahrîr ve terkîm ve sülüs vesâyete vesâyet-i müsbetesi ve mesârifât-ı sâiresi bade't-tenzîl bâkîsi beyne'l-verese bi'l-farizatü'sş-şeriye tevzî ve taksîm olunan müteveffıye-i mezbûrenin terekesi defteridir ki ber-vech-i âtî zikr ve beyan olunur fi el-yevmü'l-hadi aşer min Muharremü'l-haram lisene seba ve semanin ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Kebîr kazgan		90
Teşt	1	70
Kase	5	50
Mahman?	5	69
Kazgan	1	47
(silik)		51
Şamdan	1	10
Kilim	1	71
Yatak	1	120
Yasdık	2	25
Ayine	1	5
Çarşeb	1	6 guruş 2 para
Boğça	2	14 guruş 10 para
Hamam esbabı	1	19

Diğer hamam esbabı	1	29
Sandık	1	61
Pişteri?	1	10 guruş 20 para
Don gömlek	2	25
Leğen	1	51
Hamam satılı	1	84
Çarşeb	1	82
Küpe altun parçaları		620
Entari	1	60
Un kazgan		150
Zevc-i mezbûr zimmetinde olub ikrarına tebeyyün olunan		370
Yekûn		2600

El-ihracât

Dellâliye eşya-i mübeyyia 18

Kaydiye 2

Hamâliye 5

Varaka-i baha 1

Vücuḥ-ı ber-hayrata sarf olunan sülüs

Vasiye-i müsbetesi bâ-huccet 758

Yekûn el-ihracât 784

Sahhül'l-bâki 1516

Resm-i kısmet 38

1378 yalnız bin üç yüz yetmiş sekiz guruş beyne'l-verese taksîm olundu

Hissetü'l-ümm el-mezbûre Adile Hatun	246
Hisse-i zevc-i mezbûr Mehmed	280
Hisse-i ibn-i kebîr Abdülkadir	426
Hisse-i ibn-i sağîr Dervîş	426

Sağîr-i mezbûr Dervîşin hissesi olan vech-i bâlâ dört yüz yirmi altı guruş velisi babası mezbûr Mehmedden li-ecli'l-istirbah teslim kılındığı işbu mahalle şerh virildi.
Tarih-i mezbûr

M. Ş. S. NO: 258, 1286-1287

Sayfa: 62

Bâbü's-Sur Mahallesi sakinelerinden vefat iden Naime binti Hac Maruf defteri kasamıdır

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Bâbü's-Sur Mahallesi sakinelerinden iken bundan akdem vefat iden Naime binti Hac Maruf bin Hac Hasanın verâseti (silik) Dervîşe ve li-ebeveyn kız karındaşı Hamo Hatun binti el-mezbûr hac Marufa münhasıra olduğu inde's-şerü'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra sağîre-i mezbûrenin rüşd ve sedâdına değin tesviye-i umûruna kıbel-i şer-i meâlinin mansub vasisi li-ebeveyn ammisi Hac Hasan bin Molla Halil ile müteveffîye-i mezbûrenin sülüs (çıkmamış) muhtaresi uht-ı mezbûre Hamo Hatunun marifetleri ve marifet-i şerle tahrîr ve terkim sülüs vesâyetü'l-mesârifât-ı sairesi bade't-tanzil sahhü'l-baki bi'l-farizatü's-şeriye tevzî ve taksîm olunan müteveffîye-i mezbûrenin terekisi defteridir ki ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur fî gurre-i şehr-i zilhicce-i şerife lisene (çıkmamış) ve semanin ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Yatak kat	3	503
Teşt	1	51

Dest bakır olunur kebîr kazgan	1	94, 20 para
Kebîr kazgan	1	31, 20 para
Sağır kazgan mea kapak	1	29, 10 para
Sahan ve tas (çıkmamış)	(çıkmamış)	43
Tava süzgeç ... mefeşe	1,1,1	63, 20 para
... mea kildan	1	24, 30 para
Şamdan	1	7, 30 para
... satılı	1	15, 20 para
... köhne keçe	3,1	30
Tendur kürsi ve yorgan	1	61
Köhne hası ve yasık	1,1	5
Tabla, ... Ve sağır kürsi	1,1,1	10
Sandık miftah kendir tob, ayine	1,1,1,1	14
Kilim	1	38
Halebkari çarşeb	1	45
Basravi çarşeb	1	75
Kumaş entari	1	186
Hakiye entari	1	101,20
Boğça şal	1	56
Kazid? Entari	1	45
Güllü entari	1	67
Cemdan antari	1	36
Çukadan fermani	1	42
Yatak yüzi	1	10,20
İhram	1	31
Kısa? Entari	1	14, 20
Hamam esbabı mea bokça	1	32
Kaysarlı yemeni	5	37
Boğça	3	7
Diğer hamam esbabı	1	16, 20

Yelek	1	15
Sandık ve don	7	100
Köhne (çıkmamış)	(çıkmamış)	(çıkmamış)
Altun yüzük	4	107
Gümüş yüzük	2	8,10
Mübrem parça	3	65
Beyaz bez parça	2	47
Peştamal	2	17
Mavi çukadan (çıkmamış)		70
Kısa entari	1	17,20
Güllü rentari	1	32
Terlik	1	24
Beyaz ...	4	7
Çorab	1	7
Boğça	3	14,10
Sabun	7	31
Sandık	1	21
Penbe	3	36
Altun ...miskal	57	456
Altun bilezik miskal	35	291
Altun saf tabir olunur düzme gazi ve rubiye ve atıkyarım gazileri cedîd yarım gazi	12,5	44
Atîk rubî	11,5	20
Atîk yarım gazi	12	4
Cedîd gazi	12	2
Yekün		787
Bir çift altun küpe	1	100
Tahta	1	120
Hınta ..., burgul, hanenin ufak tefeği		250
Hacı davud bin Mahmudun ba-sened zimmeti olub tahsil ve kabz olunan		1150

Hamo binti Hac Marufun (çıkmamış) olub kabz olunan		360
Yekün tereke-i müteveffıye-i mezbûre		6262

Anhâ el-ıhrâcât

Techîz ve tekfînyile vücuı-ı ber-hayratına sarf olunacak bâ-huccet-i şeriye sülûs vasiye-i müsbetesi	2050
Kaydiye-i defter mea'l-nizâm	9,10
Dellâliye eşya-i mübeyyia	95
Hamâliye eşya-i mezkûre	6, 10
Varaka-i baha	1
Yekün el-ıhrâcât	2162

Sahhül'l-bâki	4100
Resm-i kısmet ale'n-nizâm	102,20
	3997,20
Fark-ı fiyat-ı resm-i mîrî	21
	3976,00

Yalnız üçbin dokuz yüz yetmiş altı guruşdur beynel verese taksîm

Hisse-i sağîre-i mezbûre Dervîşe	1988
Hisse-i binti mezbûre Hamo Hatun	1988

Uht-ı mezbûrenin hissesi kendüye bade't-teslim sağîre-i mezbûre hissesi olan vech-i bâlâ bin yüz seksen sekiz guruş vasisi bulunan mezbûr ammisi Hac Hasan bin Molla Halile onı onbir hesabıyla ilzam-ı ribh kılınarak idane olundığı işbu mahalle şerh ve kayd olundu. Fî tarihi'l-mezbûr

M. Ş. S. NO: 258, 1286-1287

Sayfa: 105

Bâdi-i defter-i kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Bâbü's-Sur Mahallesinde sakine iken bundan akdem vefat iden Fazile binti Molla Hızır ...verâseti zevci Seyyid Mahmud bin Molla Mehmed ile sadriye-i sağîre kızı Aişe binti Hafız Mustafa ve li-ebeveyn kız karındaşı Hatice Hatuna münhasıra olduğu inde'ş-şerü'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra sağîre-i mezbûre Haticenin hîn-i rüşd ve sedâdına değin tesviye-i umûruna kıbel-i şer-i enverden mansub vasisi li-ümm ammisî Davud Efendi bin Emin el-katib ile zevc ve uht-ı mezbûran taleb ve marifetleri ve marifet-i şerle müteveffâ-yı mezbûrunun terekesi tahrîr ve terkim ve beyne'l-verese bi'l-farizatü's-şeriye tevzî ve taksîm olub işbu müteveffîye-i mezbûrunun defteridir ki ber-vech-i âtî zıkr ve beyan olunur fî es-sâlis min şehr-i zilkade-i şerife lisene semani ve semanin ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Tas	5	70
Yarım leğen	1	470
Sahan	5	37,10
Ibrık, leğen	1,1	18,30
Şamdan	1	12
Bir kat yatak	1	136
Diğer kat yatak	1	163
Diğer kat yatak	1	145
Kabalık	1	24
Sandık	1	15
Sandık	1	75
Yüz yasdığı	1	7,60
Yatak yüzü	1	40
Yatak yüzleri 4	110	

Fistan	1	38
Diğer fistan	1	51
Diğer fistan	1	73
Mintan mea yelek	1,1	49
Peştamal	1	62
Hamam esbabı	1	20
Yarım şal	1	30
Boğça yasdık yüzi	2	16
Çarşeb	1	22
Kısa entari ve ihram	1,1	4, 20
Sim hamail	1	108
Bazuband	1	53
El bileziği	1	442
Altun küpe çift		68
Mercan		10
Altun ...	1	47
Altun küpe çift	1	134
Parça ve sim altun	2	402
Küçük ... altundan	1	19
Gazi rub	16	150
Boğma	1	290
Kuran	1	70
Parça mebrum		17,20
İsmail bin Seyyid Mahmud bâ-sened zimmetinde		290
Nukud-ı mevcude		71,10
Zimmet-i zevc mehr-i müeccel		262,20
İspahiyan çarşusunda vaki bir bab dükkânın nisf-ı şayiinin kıymet-i vakıası		4250
Yekün el-menkulat		3728,10
Dükkan-ı mezkûrun kıymeti olan meblağ-ı		4250

mezkûr	7978, 10
--------	----------

Minhâ'l-ihracât

Resm-i defter-i kassâm ber-vech-i nizâm	199,20
Dellâliye eşya-i mübeyyia	58,10
Kaydiye-i defter-i kassâm	11,20
Varaka-i baha	2,20
Eşya-i mübeyyanın vesâyeti şehâdet-i Seyyid Halil bin Hac İsmail ... ve Molla Yusuf bin Seyyid Mehmed nâm kimesnelerin şehâdetleriyle sabit Dükkan-ı mezkûreden mütevakkıf olan sülüs vesâyete şahidan-ı Mezbûran şehâdetleriyle	1157 guruş 5 para 1416 guruş 25 para 2568 guruş 30 para
Yekûn el ihracât Zikr olunan dükkândan sülüs-i mevkuf 1423 guruş 35 para 1416 guruş 25 para 2840 guruş 20 para	

Sahhül'l-bâki beyne'l-verese taksîm ve tevzîi 5137 guruş 30 para

Zevc-i mezbûr Seyyid Mahmud hissesi	Menkulatdan 572 guruş 5 para Dükkândan 708 guruş 13 para 1284 guruş 18 para
Bint-i sağıre-i mezbûre Aişe	Menkulatdan 1152 guruş 5 para Dükkândan 1416 guruş 28 para 2568 guruş 33 para
Uht-ı mezbûre Hatice Hatun hissesi	Menkulatdan 572 guruş 5 para Dükkândan 708 guruş 13 para 1284 guruş 18 para

Zevc ile uht-ı mezbûrenin hazaneleri kendülerine bade't-teslim sağıre-i mezbûrenin hissesi olan ber-vech-i bâlâ yalnız iki bin beş yüz altmış sekiz guruş otuz

üç parayı ve merkum Davud Efendiye hıfz ve istirbah için teslim ve ita kılındı.
Tarih-i mezbûr

M. Ş. S. NO: 258, 1286-1287

Sayfa: 65

Dürdi binti İlyanın defter-i kasamıdır

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Kølasiye Mahallesinde sakine iken bundan akdem vefat iden Dürdi binti İlya veled-i Hananın verâseti zevc-i (çıkmamış) veled-i Meyhokbar? ile sadri sağır oğulları ... İskender ve sağire-i sadriye kızı Ketiye münhasıra olduğu bi'l-ihbar inde'ş-şerü'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra sığâr-ı mezbûrun velileri ve bâ huccet-i şeriye mansub vasileri babalarımız zevc-i mezbûr Melki marifeti ve marifet-i şerle tahrîrü'l-mesârifât ... sahhü'l-baki beyne'l-verese taksîm olunacak tereke-i müteveffât-ı mezbûrenin defteridir ki ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur el-yevmü's-sâlis ve'l-ışrin min zilhiccetü'ş-şerife lisene seba semanin ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Güllü entari	1	50
Hakiya entari	1	40
Kumaş yelek	2	30
Bir parça basma	1	2
Düğmeli kolları	2	30
Çorab		3
Hamam esbabı		40
Sim tebe başlık	1	60
Yemeni	2	5
Çiçekli entari	1	100
Çuhadan fermanı	1	60
Hamdan?	1	15

Kırmızı boğça		2
Don	1	5
Gömlek	1	5
Sanduk	1	30
Rub gazi	34	104
Atık altun	21	31
Çizme	1	4
Hamam tası	1	4
Yekün		920

Anhâ'l-ihracât

Define mesârifâtı	110
Dellâliye-i eşya	19
Kaydiye	1
Varaka-i baha	1
Yekün el ihracât	141

Sahhü'l-bâki beyne'l-verese 779

Resm-i kısmet ale'n-nizâm 19,20

759,10

Hisse-i zevc-i mezbûr Melki	189 guruş 25 para
Hisse-i ibni sağır-i mezbûr Mehi?	227 guruş 34 para
Hisse-i ibni sağır İskender	227 guruş 34 para
Hisse-i binti sağıre Ketiye	113 guruş 37 para

Sığâr-ı mezbûrunun hisseleri olan ber-vech-i bâlâ ceman beş yüz altmış dokuz guruş yirmi beş parayı baba ... li-ecli'l-istirbah teslim kıldığı mübeyyin işbu mahalle kayd ve şerh kılındı.

M. Ş. S. NO: 192, 1287-1288, 1301- 1302

Sayfa: 97

Medine-i Mardin Mahallâtından Şehidiye Mahallesinde babası bakkal başı Mehmed Reşidin hanesinde sakine iken bundan akdem vefat iden Emine Hatun binti el-mezbûr Reşidin verâseti zevc-i gaibi Mehmed Efendi ibni Abdüllatif Efendi ile babası mezbûr Mehmed Reşid ile anası Vahide Hatun binti Hacı Abdülhâdi nâm hatuna münhasıra olduğu inde'ş-şerü'l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra zevc-i gaibi bulunduğundan beytü'l-mâl me'murı izzetlü muhasebesi tarafından Mürsel Necib Efendi ibni Mehmed Efendi ile eb ve ümm-i mezbûrân hazretlerinde marifet-i şerle tahrîr olunan müteveffîye-i mezbûrenin terekesi defteridir ki ber-vech-i âti zikr ve beyan olunur. Fî gurre-i muharrem sene 88

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Diyarbakirkârî müstamel çarşeb		100
Gazliye entari		25
Feys		7
Peştamal hamadi?		40
Sacılık tohum		40
		212
Döşeme mea boğça	1	10
Konuz yelek		8
İslamboli yemeni		8
Keyfe?		85
Çiçekli döşek yüzi müstamel köhne		15
Yorgan yüzi müstamel		15
		353
İslamboli hamam esbabı parça, mahrama	2,1	30
Sağır samur kürk		40
Sürmeli şilte döşeme mea boğça		10
Kenan şerit arşun	2	3

Püskül feys		40
Püskül		5
Basmadan döşek yüzi		6
		487
Frenk gazliye entari köhne		10
Köhne gömlek ...		1
Müstamel değirmi şal		15
Müstamel köhne şal ...		10
Cicimkari müstamel şal		15
		538,20
Sürmeli mahrama		8
Çuhadan fermani		58
... yelek		8
... gömlek, keten gömlek	2,1	45
Yeşil atlas entari	1	100
Hamdan don mea boğça		20
		804, 20
Frengi kırmızı basmadan yorgan yüzi		40
... şarval		7
Ağbay entari		90
		901,20
Diyarbakiri (çıkmamış) entari	1	80
Halebkari entari	1	70
Şamkari entari	1	100
Yüz yasdığı leğen	1	2
Şaliye mavi entari	1	40
Erzurumkari sanduk	1	80
Yatak kat müstamel	2	260
		1884
Altun kelasim? kemer parça 3 ...80 ... 1,5		180

Tezme altun parça 49 miskal 11 ... 60		660
Müsadiği? Çift 1, ayağında gazi 14, yarım gazi 20, 680, altun miskal 5, 13		1252
Düzme çift cedîdi nısf gazi 12,5 63 fındıklı gazi 44 5 552/1252 gazi 14 yarım gazi 13		1007
Elmaslı rişe kemer	1	150
Küpe ...den mamul incü çift	1	150
		5283, 20
Küpe altun çift		80
Sahan	10	100
Tas	10	100
Hamam leğeni	1	40
Sini	1	60
Kilim	1	50
İhram	1	50
		5763,20
Ayine	1	30
Ibrık mea leğen	1	50
Şamdan	1	30
Sanduk-ı atık	2	40
Hamam tası	1	10
		160
Diğer kalem		5763,20
		5923,20
Müteveffıye-i mezbûrenin gösterilmiş olan metrûkât-ı sairesini kıymet-i vakıa ve müsbetesi lede'l-takvim ber-vech-i bâlâ beş bin dokuz yüz yirmi üç buçuk guruşa balığ olduğu işbu takvim-i marifetimizle olduğu şerh kılındı. fi 21 muharrem sene 88		

.... Bazarı Kuyumcı şeyhi İmam-ı Mahalle-i Şehidiye

Mühür Mühür

Mühür

Kuyumcı Hristiyan Dellal Tüccaran?

Mühür Mühür Mühür

M. Ş. S. NO: 182, 1297-1300

Sayfa: 81

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Şeyh Veliyullâh Mahallesi sakinelerinden ve teba-i Devlet-i Osmaniyenin Keldani milleti nisvanından iken bundan akdem vefat iden Dürdi binti Davud bin Mezdek verâseti Diyarbekirde mütemekkin anası Sarna? binti Cercis bin İlme nâm hatun ile sadri sağır oğulları (silik) ve İlyas ve Naum sağîre kızı Menuşeye münhasıra ve tashîhi mesele-i mirasları altı sehinden olub sihâm-ı mezkûreden bir sehimi anası mezbûre hatuna ve ikişer sehinden ceman dört sehimi sağîrân -ı mezbûran Naum ve İlyasa ve bir sehimi sağîre-i mezbûre Menuşeye isabeti bade't-tahkîk-i şeri sığâr-ı merkumeden vakt-i rüşd ve sedâdlarına değin tesviye-i umûrlarına kibel-i şer-i mealiden bâ-huccet-i şeriye vasi ev kayyim nasb ve tayin olunan (çıkmamış) ... Bolsi nâm kimesnenin bi'l-vesâye taleb ve marifeti vesâyet-i merkumenin ...marifetleri ev marifet-i şerle tahrîr ve terkîm ve lede'l-müzâyede bey ve defter raht ounarak ismânından bade ihrac el-mesarifâtü's-sahîhü'l-lazîme sahhü'l-bâkîsi beyne'l-verese (silik) tevzî ve taksîm olunan tereke-i müteveffîye-i merkume defteridir ki ber-vech-i âtî zîkr ve beyan olunur tahrîren fî el-yevmü's-sâlis aşer min şehr-i cemaziyel ahir lisene semaniye (çıkmamış)

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
İncü miskal	92	779
Gazi rub parça	82	110
Gümüş kemer	1	93
(silik) mea zincir		(silik)
Düğme ...		60,75
...		21

Düğme ...		297
Bir çift küpe		270
Altun yüzük	5	101
Altun ...	2	92
Gümüş yüzük	2	101
Müstamel çarşeb		52,5
Kürek	1	42
(silik)		
Çebegan çuha	1	40
Fistan	1	22
Sarık bez fistan	1	10
Değirme şal	1	40
Fermaniye	1	48
...		5,5
Peştamal	1	6
Müzirrat?	2	10
Perenceyen?	1	27
Kundak	1	6,5
Fermaniye ...	1	14
Gömlek	1	27
Fistan	1	14,5
Boğça	1	7
Sandık	1	10
Yazma	1	6
Boğça kırmızı	1	1510
...		40
Ufak tefek bahası		5
Nakd-i akçe		110
Döşeme	1	61
Mahrma	1	10

Mahrâma	1	1
Hamam elbisesi	2	40
Yalnız 3139 guruş 10 paradır		

Minhâ'l-ihracât

Mesarif-i definesi sarf olunduğı ba-ihbar ehl-i vukuf tahakkuk iden		503
Dellâliye-i eşya-i mübeyyia		63
Varaka-i baha		2
Kayideye-i defter		5
Resm-i kısmet		(silik)
Yekün el-ihracât		611

Sahhül'l-bâki

Kendüsünden evvel vefat iden zevci ... Efendi (silik) 2508 guruş 10 para

Kassâm hisse-i musibesi 302 guruş 20 para

2911 guruş 30 para

Hisse-i ümm-i mezbûr Sarna	485 guruş ...para
Hisse-i ibn-i sağîr-i mezbûre Naum	970 guruş 23 para
Hisse-i ibn-i mezbûr İlyas	970 guruş 23 para
Hisse-i binti sağîre-i mezbûre Menüşe	485 guruş 11,5 para

Vech-i meşruh üzere sahhül baki tereke-i müteveffiye-i mezbûreden sıgâr-ı mezbûrunun hisse-i irsiyeleri olan ber-vech-i bâlâ ... yüz yirmi beş guruş otuz dört buçuk parayı li ecli'l-eda vasi-i mezbûr ...nakden teslim olundukdan sonra gaib-i (silik) bizzat vüruduna vayahud tarafından delil-i şerisinin (silik) ber-beyân-ı bâlâ hisse-i irsiyesi olan dört yüz (silik) on bir buçuk paranın dahi kıbel-i şeriden teslim

nasb ev tayin olunan merhum vefatıyla li-ecli'l-... nakden teslim kılındı işbu mahalle şerh virildi. Hurire fî tarihi'l-mezkûr

M. Ş. S. NO: 182, 1297-1300

Sayfa: 51

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin Mahallâtından Babü's-Sur Mahallesi sakinelerinden Saide binti İbrahim ... sadriye-i kebîre kızı Naime ve li-ebeveyn er karındaşı kebîr Mehmede münhasıra ve tashîh mesele-i mirasiyesi iki sehimden olub sihâm-ı mezkûreden ...mezbûre Naimeye ve bir sehim mezbûre Mehmede isabeti bade't-tahkîk-i şeri verese-i mezbûranın taleb ve marifeti ve marifet-i şerle tahrîr ve terkim ve lede'l-müzâyede bey-i defter ve raht olunarak ismânından ba'de ihraci'l-mesârifât (çıkmamış) lazıme sahhü'l-baki beyne'l-verese (çıkmamış) tashîh-i mezkûr tevzî ve taksîm olunan tereke-i müteveffîye-i mezbûrenin defter-i kassâmıdır ki ber-vech-i âtî zıkr ve beyan olunur huire fî el-yevmü's-sâlis min şehr-i saferü'l-hayr sene semanın ve mieteyn ve elf

... evvel vefat iden zevci Salih bin Hacı Aliden müntakıl olub mahalle-i mezkûrede vaki bir bab mülk menzilin yedibin guruş itibariyle sekiz sehimden hisse-i şayiasını ... 875 guruş

(silik) Naime zimmetinde cihet-i merhumdan alacağı (silik) Abdülkadir işli bin Seyyid ahmed nâm kimesnenin (silik) şehâdetleriyle sabit ve müstehak olan 1500 guruş

Yekün el tereke 2375 guruşdur

Minhâl-ihrâcât

(silik) guruş

Sahhü'l-bâki li't-taksîm beyne'l-verese

1806,5 guruş

(silik) mezbûre Naime 903 guruş

(silik) kebir Mehmed 903 guruş

M. Ş. S. NO: 182, 1297-1300

Sayfa: 52

Bâis-i defter-i Kassâm oldur ki

Medine-i Mardin mahallâtından Babü's-Sur Mahallesi sakinelerinden Naime binti Hacı Salih (silik) verâseti zevc-i metruki Mahmud bin Ahmed ve sadriye-i kebîre kızı Saliha ve sadriye-i sağîre kızı (silik) Ali ve Derviş ve (silik) münhasıra ve tashîh mesele-i mirasları otuz altı sehimden olub sihâm-ı mezkûre (silik) sehimî zevc-i mezbûre Mahmuda ve on ikişer sehimden ceman yirmi dört sehimî sağîretân-ı mezbûretan Saliha ve (silik) sehimden ceman üç sehimî (silik) isabeti bade't-tahkîk-i şeri sağîre-i mezbûrenin (çıkamamış) rüş ve sedâdına değin tesviye-i umûrına kıbel-i şerden mansub vasisi babası ve velisi mezbûr Mahmud ile verese-i kibâr (çıkamamış) herbirini bi'l-verase ve bi'l-vesâye ve ifa-i duyun-ı müsbete mesârifâtü'l-sahîhatü'l-lâzime sahhü'l-bâkîsi beyne'l-verese bi'l-farizatü's-şeriye ve (silik) mezkûr tevzî ve taksîm olunan müteveffîye-i mezkûre terekenin ber-vech-i âtî beyan olunur hurire fî el-yevmü's-sadis ve'l-ışrin min şehr-i saferü'l-hayr lisene semaniye ve tîn ve mieteyn ve elf

Cinsi	Miktar	Değeri (guruş)
Mahzab?	1	90
Yan	1	121
Tas	1	47
...	5	33
Hamam satılı	2	53,5
Sini	1	84,5
(çıkamamış)		107
Dest	(çıkamamış)	117
İhram		11,5

Tava	1	9,5
Hasır	1	17
Kildan	1	14
Mürşi?	1	27
Hasır	1	12
Tencere	5	22,5
(silik)		10
(silik)		9
Tebsi		39,5
Tencere	5	44
Lengeri	1	14
Tebsi	2	12
Şamdan		1,75
Leğen		6
Küpe		123
... altun		374
...		44
Bir kat elibise		17
İki kat yatak		315
Mindar	2	27
Fermaniye		20
Taht		40
Gazi mahlut		350
Zevc-i mezbûr Mahmudun mehr-i müecceli ve muacceli deyni bâ-ikrar		1250

Kendüsünden evvel vefat iden babası müteveffâ-yı mezbûr Salihden müntakil olub mahalle-i mezkûrede vaki bir bab mülk menzilin hisse-i şayiasının kıymeti olub kabz olunan semini kıymeti 3500 guruş

Kezalik kendüsünden evvel vefat iden validesi Saide hatundan müntakil ber-mûceb-i defter-i kassâm hisse-i irsiyesi 903 guruş 10 para

Yekün el tereke-i mübeyyia (silik) guruş 10 paradır

Minhâ'l-ihracât

Deyn-i müsbet an cihet-i karz kızı mezbûre Saliha binti Hacı Ali ... şehâdet Molla Mahmud bin ...ve İbrahim Efendi bin Hacı Ali Efendi bade't-tezkiye ve't-tahlif	2000
Kendüsünden evvel vefat iden validesi mezbûre Saide Hatunun defter-i kassâmında mûnderic deyn-i müsbet-i sahîhası	1500
Dellâliye-i eşya ve menzil-i mübeyyia	117
Kaydiye-i defter	12, 30
Varaka-i baha	4
Resm-i kısmet	110
Yekün el ihracât	3743 guruş 30 para

Sahhü'l-baki 4290 guruş

Hisse-i zevc-i mezbûr Mahmud	715 guruş
Hisse-i binti kebîre el-mezbûre Saliha	953 guruş 17 para
Hisse-i binti sağîre-i mezbûre Ameş?	953 guruş 17 para
Hisse-i mezbûr Ali	79 guruş 18 para
Hisse-i mezbûr Derviş	79 guruş 18 para
Hisse-i mezbûr Yasin	79 guruş 18 para

Vech-i meşruh üzere tereke-i müteveffîye-i mezbûreden verese-i kibâr-ı mezbûrunun her birine hisse-i irsiyeleri ahd-ı hü mâ âher yedinden ahz ve kabz ve her birine istifa-i hakk bade'l-ikrar sağîre-i mezbûre hisse-i irsiyesi olan ber-vech-i bâlâ dokuz yüz elli üç guruş on yedi parayı nakden li-ecli'l-idâne babası ve vasisi ve velisi (silik) teslim olundu bi'l-vesâye ve bi'l-velaye ahz ve kabz eylediği işbu mahalle şerh virildi hurire fî tarihi'l-mezkûr.

SONUÇ

Şer'îye sicilleri dönemin sosyal ve yerel tarihi ile ilgili detaylar içermesi bakımından önemli arşiv kaynaklarındandır. Çalışmamızın temelini XIX. Yüzyıla ait Mardin Şer'îye Sicilleri'nde kadın terekesi kaydı bulunan defterler oluşturmaktadır. 14 sicilde bulunan Müslim ve gayrimüslim 23 adet kadın terekesindeki veriler doğrultusunda yaptığımız araştırma ile XIX. Yüzyıl Mardin kadınının toplumsal konumu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Terekelerin kişinin aile yapısı, medeni durumu, çocuk sayısı, sahip olduğu menkul, gayrimenkul mallar ve dini inancı ile ilgili bilgileri içermesi konu çeşitliliği bakımından oldukça zengin kaynaklar olduğunu göstermektedir. Muhtevasında ait olduğu dönemle alakalı sosyal ve kültürel dinamikleri barındıran terekeler toplumsal tarihe bakış açısını değiştirebilecek kadar öneme haizdir.

Tereke kayıtlarına göre kadınların aile yapısını değerlendirecek olursak, bekâr olan bir kadın dışında diğer evli veya dul kadınların genellikle 1-2 çocuğu bulunmaktadır. Varisler arasında çocuklar ilk sırayı alırken eş, anne, baba ve yakın akrabaların da varis olabildiği görülmektedir. Tereke sahipleri ve varislerin isimlerinin ise dini inançlara bağlı olarak Müslim ve gayrimüslim kadınlarda farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Terekelerde yetim kalan çocukların bakımı ve himayesinin sağlanması için tayin edilen vasiler önemli bir yer tutmaktadır. Araştırmamızda vasilerin çocuğun mülkünü, malını yine küçük varisin lehine olacak şekilde değerlendirmeyi hangi yollardan yaptığına ilişkin bulgularda yer almaktadır. Yetimlerin ve mallarının korunması amacıyla muamele-i şer'îyye gibi uygulamaların bulunduğu da görülmüştür.

Kadınların geride bıraktığı giyim kuşam eşyaları ise Mardin kadınının hane içinde ve kamusal alanda nasıl giyindiği ile ilgili verilere ulaşmamızı sağlamıştır. Bu bağlamda Müslim ve gayrimüslim kadınların giyim tarzı arasında ciddi anlamda farklılık olmadığı görülmüştür. Terekelerde bulunan ziynet eşyaları gibi öğeler Mardin kadınlarının süslenme zevklerinin aynası olurken, ev ve mutfak eşyası

kayıtları ise yerel kültürün zenginliğini göstermesinin yanında kadınların statüleri, servetleri, kültürleri ve inançlarını yansıtmaları bakımından da önemlidir.

Osmanlı kadınının dini ve geleneksel normların etkisi ile servet edinebilme hakkının bulunduğu bilinmektedir. Tereke kayıtları bize XIX. Yüzyıl Mardin kadınlarının kira geliri, mehir ve miras gibi yollarla servet sahibi olabildiklerini de göstermiştir.

Sonuç olarak Mardin'e ait XIX. Yüzyıl Şer'iyye Sicilleri içerisinde kayıtlı terekeler ışığında yapılan bu çalışma ile incelediğimiz dönemdeki Mardin kadınlarının yaşamları ile ilgili önemli bilgiler elde edilmiştir. Bu yönüyle araştırmamızın Osmanlı toplumunda kadınların sosyal, ekonomik, kültürel konumunun belirlenmesine katkıda bulunacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Abdulgani, Efendi; *Mardin Tarihi*, Haz. Burhan Zengin, GAP Yayınları, Ankara, 1999.
- Akdağ, Mustafa; *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, 1453-1559, Barış Yayınevi, İstanbul, 1979.
- Akgündüz, Ahmet; *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Külliyyatı*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1986.
- Akgündüz, Ahmet; *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.
- Akgündüz, Ahmet; *Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1988.
- Akman, Ekrem, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Siverek (Şehir, Mekân, İnsan)*, Mardin Artuklu Üniversitesi SBE, Mardin, 2017, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Aktan, Ali, "Kayseri Kadı Sicillerindeki Tereke Kayıtları Üzerinde Bazı Değerlendirmeler (1738-1749)", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, (16-17 Nisan 1998), Kayseri, 1988, s. 47-67.
- Aktan, Hamza ; "Vesâyet", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Cilt. IV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997.
- Aktan, Hamza; *Mukayeseli İslam Miras Hukuku*, İşaret Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Alioğlu, Emine Füsün; *Mardin Şehir Dokusu ve Evler*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 2000.
- Alkaşı, Ayten; "Takı", *Tombak Antika Kültürü Koleksiyon ve Sanat Dergisi*, Sayı 36, İstanbul, 2001, s. 61-64.
- Altınay, Ahmed Refik; *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı*, Haz. Abdullah Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

- Altınay, Ahmet Refik; *On Üçüncü Asrı Hicride İstanbul'da Hayat*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1988.
- Altındal, Aytunç; *Türkiye'de Kadın*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Artuk, İbrahim; “Gazi”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XIII, TDV Yayınları, İstanbul, 1996.
- Âşıkpaşazade; *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.
- Atar, Fahrettin; “Kadı”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXIV, TDV Yayınları, İstanbul, 2001.
- Aydın, M. Akif; “Mehir”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXVIII, TDV Yayınları, Ankara, 2003.
- Aydın, Mehmet Akif; *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2015.
- Aydın, Suavi, Ünsal, Süha, Emiroğlu, Kudret ve Özen, Oktay; *Mardin, Aşiret-Cemaat-Devlet*, Türkiye Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Aygün, Ülgen; “Osmanlı Kuyumculuğu”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt. XI, Ankara, 1999.
- Bardakoğlu, Ali; “Vesâyet”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XLIII, TDV Yayınları, İstanbul, 2013.
- Barkan, Ömer Lütfi; *Edirne Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545–1659)*, TTK Belgeler, Ankara, 1966, Cilt. III, Sayı 5-6, s. 1-485.
- Bayındır, Abdulaziz; “Osmanlı'da Yargının İşleyişi”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.
- Bayındır, Abdülaziz; *İslam Muhakeme Hukuku*, İslami İlimler Araştırmaları Yayınları, İstanbul, 1986.
- Baykara, Tuncer; *Türk Kültür Tarihine Bakış*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

- Behar, Cem; *Polygyny in İstanbul 1889-1926*, MiddleEasternStudies, Cilt. XXVII/III, 1991, s. 477-478.
- Cihan, Ahmet; *Reform Çağında İlmîye Sınıfı*, Birey Yayınları, İstanbul, 2004.
- Cin, Halil ve Akgündüz, Ahmet; *Türk-İslam Hukuk Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1990.
- Çakır, Coşkun; *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.
- Çakır, Serpil; *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.
- Çelik, Celalettin; “Bir Kimlik Beyanı Olarak İsimler: Kişi İsimlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt. X, Sayı 2, s. 5-21.
- Demirdirek, Aynur; *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi*, İmge Yayınevi, Ankara, 1993.
- Demirel, Ömer, Gürbüz, Adnan ve Tuş, Muhittin; “Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi”, *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları*, Cilt. I, s. 97-161
- Demirel, Ömer, Tuş, Muhiddin ve Gürbüz, Adnan; “Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX. Yüzyıllar), SosyoKültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi”, *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları* No:71, Cilt. II, s.703-755.
- Devellioğlu, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Doğu Matbaası, Ankara, 1962, s.1084.
- Dikmen, Melek ve Çetin, Kamile; “Klâsik Türk Şiirinde Kadın Takı ve Aksesuarları”, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 61, s.71-98.
- Doğan, İsmail; “Osmanlı Ailesinin Sosyolojik Evreleri: Kuruluş, Klasik ve Yenileşme Dönemleri”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.
- Doğan, İsmail; *Osmanlı Ailesi-Sosyolojik Bir Yaklaşım*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001.

- Dönmez, İbrahim Kafi; “Yetim”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XIII, TDV Yayınları, İstanbul, 1986.
- Gedikli, Fethi; “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer’iyye Sicilleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt. III, Sayı 5, s. 187-213.
- Gerber, Haim; *Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600-1700*, International Journal of Middle East Studies, Sayı 12, s. 231-244.
- Göçek, Fatma Müge ve Baer, Marc David; *18. Yüzyıl Galata Kadı Sicillerinde Osmanlı Kadınlarının Toplumsal Sınırları*, Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları, Ed. Madeline C. Zilfi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000, s. 48-63.
- Göyünç, Nejat; *XVI Yüzyılda Mardin Sancağı*, TTK Yayınları, Ankara, 1991.
- Gülensoy, Baybars; *Türkiye Giyim-Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Motif Vakfı Yayınları, Konya, 2003.
- Güler, İbrahim; “XVIII. Yüzyılda Aile: Sinop Örneği”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt. X, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002.
- Gürtuna, Sevgi; *Osmanlı Kadın Giysisi*, TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- İnalcık, Halil; “15. Asır Türkiye İktisadi ve İçtimai Tarihi Kaynakları”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Arşiv Çalışmaları*, İncelemeler İÜİFM, İstanbul, 1983, s.51-75.
- İpçioğlu, Mehmet; *Konya Şer’iyye Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2001.
- İrepoğlu, Gül; “Bir İmparatorluğun Görkemi-Osmanlı Mücevheri”, *P Dergisi Sanat Kültür Antika*, Sayı 17, s. 100-111.
- Jennings, Ronald; *Women in Early 17th Century Ottoman Judicial Records-The Sharia Court of Anatolian Kayser*, Journal of The Economic and Social History of the Orient, XVIII, 1975, s. 77-78.

- Kankal, Ahmet; “18. Yüzyılda Mardin’de Aile”, *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, (26-27-28 Mayıs 2006), Mardin, 2006, s. 735-742.
- Kankal, Ahmet; *Türkmenin Kaidesi Kastamonu: XV-XVII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı*, Zafer Matbaası, Ankara, 2004.
- Kankal, Ahmet, Özcoşar, İbrahim, Güneş, Hüseyin H. ve Gürhan, Veysel; “183 No’lu Mardin Şer’iye Sicili Belge Özetleri ve Mardin”, İmak Basım Yayın, İstanbul, 2007.
- Karadeniz, Feriha; “XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Farklı Sınıflardaki Osmanlı Kadınına Genel Bir Bakış”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.
- Kaya, Ali; “17. Yüzyıl Bursa Şer’iye Sicillerinin İslam Aile Hukuku Açısından Tahlili”, *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt. XVII, Sayı 1, s. 81-107.
- Kayaoğlu, İzzet Gündâğ; *Eski İstanbul’da Gündelik Hayat*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998
- Kayıkçı, Gülşen; “Gaziantep’in Tarihi ve Kültürel Yapısı İçinde Giysi Özellikleri”, 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, Maddi Kültür, Cilt. I, (10-15 Eylül 2007), Ankara, 2007, s.771-791.
- Keçeci Kurt, Songül; *Osmanlı Devleti’nde Kadın Eğitimi Haremden Mektebe*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir, 2011.
- Koçu, Reşat Ekrem; *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Başnur Matbaası, Ankara, 1967.
- Kur’an-ı Kerim
- Kurt, Abdurrahman; *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi: 1839–1876*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1998.
- Kuşoğlu, Mehmet Zeki; *Düinkü Sanatımız-Kültürümüz*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1994.

- Muhyiddîn-i Nevevî; *Riyâzü's-Sâlihîn*, Çev. Hasan Hüsnü Erdem, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1972.
- Ortaylı, İlber; *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- Özbaşı, Tevhide; *Baş Süslemelerinde Kullanılan Anadolu Kadın Takıları*, Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat, Sayı 20, s.50-53.
- Özbaşı, Tevhide; “Geleneksel Türk Takıları”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt. VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Özcan, Tahsin; “Muhallefât”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXX, TDV Yayınları, İstanbul, 2005.
- Özdemir, Rıfat, “Şer’iyye Sicillerinin Sosyo-Ekonomik Tarihi ve Halk Kültürü Açısından Önemi”, *I.Battalgazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu’na Sunulan Bildiriler*, (22-24 Ekim 1986), Malatya, 1986, s. 179-187.
- Özlü, Veysel, *Kassam Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep*, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2002, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Öztürk, Hüseyin; *Kınalızade Ali Çelebi’de Aile Ahlakı*, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Öztürk, Mustafa; “Harput Şer’iyye Sicilleri”, *Tarih İçinde Harput Sempozyumu*, (23-25 Mayıs 2013), Elazığ, 2013, s.71-83.
- Öztürk, Said; “Kassam”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXIV, TDV Yayınları, İstanbul, 2001.
- Öztürkatalay, Latif; *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset, İstanbul, 1995.
- Pakalın, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul 1993, Cilt. I-II-III.
- Parlatır, İsmail; *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006.

- Parmaksızoğlu, İsmet; *İbn-i Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, MEGSB Yayınları, Ankara, 1986.
- Peirce, Leslie P.; *Harem-i Humâyun*, Çev. Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 8.
- Sahillioğlu, Halil; “Altın”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. II, TDV Yayınları, İstanbul, 1989.
- Sami, Şemseddin; *Kamus-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989.
- Serin, Muhittin; “Sülüs”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXXVIII, TDV Yayınları, İstanbul, 2010.
- Sinemoğlu, Nermin; “Ayna”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. IV, TDV Yayınları, İstanbul, 1991.
- Solak, İbrahim; “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu’da Meyve ve Sebze Üretimi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 24, s.217-251.
- Tahsin, Özcan; “Osmanlı Toplumun’nda Yetimlerin Himayesi ve Eytâm Sandıkları”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 14, s. 103-121.
- Tekin, Zeki; “Osmanlılarda Kürk Kullanımı”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt. X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Turan, Refik; *Osmanlılarda Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi*, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- Turan, Şerafettin; *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.
- Tutsak, Sadiye; *Tereke Kayıtlarına Göre Uşak’ta Sosyal Hayat*, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 151, s. 105-125.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara, 1965.

- Ünal, Mehmet Ali; *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2011.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet; *Türk Medeni Kanunu*, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1960.
- Wallace, Ruth A ve Wolf, Alison; *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. L. Elburuz ve M.R. Ayas, Punto Yayıncılık, İzmir, 2004
- Yavuz, Ercan; *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler: Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları*, Turhan Yayınevi, Ankara, 2011.
- Yüksel, Hasan; *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü*, Dilek Matbaası, Sivas, 1998.
- Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, 2019, www.tdk.gov.tr (20.05.2019).
- Mardin Şer'iyye Sicili, No. 179.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 180.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 182.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 192.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 196.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 206.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 217.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 234.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 245.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 249.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 250.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 253.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 258.
- Mardin Şer'iyye Sicili, No: 260.

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Kayseri’de doğdu. İlk orta ve lise eğitimini Kayseri’de tamamladı. 2004 yılında İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden lisans derecesi aldı. 2006 yılından bu yana özel kurumlarda Tarih öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

T.C.

MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNTİHAL RAPORU

Tez Başlığı: XIX. Yüzyıl'da Mardin Şer'iyye Sicilleri'nde Kadın Terekeleri, Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi.

Yukarıda başlığı gösterilen Tez çalışmamın kapak sayfası, giriş, ana bölümler ve sonuç kısımlarında oluşan toplam 158 sayfalık kısmına ilişkin 21/08/2019 tarihinde tez danışmanım tarafından "Turnitin" adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, projemin benzerlik oranı % 21'dir.

Uygulanan Filtrelemeler:

Kaynakça hariç

Açıklamalar:

Mardin Artuklu Üniversitesi "Turnitin" adlı intihal tespit programı sonucunda; azami benzerlik oranlarına göre Tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı:Nesrin ZEYREK

Öğrenci No:11751009

Programı :Tarih

Statüsü :Tezli Yüksek Lisans

Tarih ve İmza

21/08/2019

Danışman Onayı

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem AKMAN

Anabilim Dalı Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Caner YELBAŞI

